

**Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide juhtimine ning
hoolsusmeetmete kohaldamine Rahapesu Andmebüroo järelevalvatavatele
kohustatud isikutele**

Rahapesu Andmebüroo

mai 2022

SISUKORD

1. RAHAPESU ANDMEBÜROO PÄDEVUS	3
2. EESMÄRK, KOHALDAMISALA NING ALUSPÕHIMÕTTED JA MÕISTED	3
2.1. JUHENDI EESMÄRK	3
2.2. KOHALDAMISALA	3
2.3. ALUSPÕHIMÕTTED JA -MÕISTED	4
3. ORGANISATSIOONI ÜLESEHITUS JA RISKIDE JUHTIMINE.....	6
3.1. ÜLDPÕHIMÕTTETEST	6
3.2. RISKIISU MÄÄRATLEMINE	6
3.3. RISKIHINNANG	8
3.4. JUHATUSE TEGEVUS	10
3.5. ORGANISATSIOONI ÜLESEHITAMINE	12
3.6. KOOLITUS	17
3.7. PROTSEDUURIREEGLITE KEHTESTAMINE JA NEILE ESITATAVAD NÕUDED.....	18
4. HOOLSUSMEETMED KLIENDI VÕI KOLMANDA ISIKU SUHTES	20
4.1. ÜLDPÕHIMÕTTETEST	20
4.2. RISKIPÕHINE LÄHENEMINE HOOLSUSMEETMETE KOHALDAMISEL	23
4.3. HOOLSUSMEETMED ÄRISUHTE LOOMISEL	26
4.4. HOOLSUSMEETMED ÄRISUHTE KESTEL.....	43
4.5. LIHTSUSTATUD HOOLSUSMEETMED	49
4.6. TUGEVDATUD HOOLSUSMEETMED	50
4.7. HOOLSUSMEETMETE ERIJUHUD	51
4.8. TEISE ISIKU POOLT KOHALDATAVAD HOOLSUSMEETMED	53
4.9. TEHINGUD SUURE RISKIGA KOLMANDAS RIIGIS TEGUTSEVATE FÜÜSILISTE JA JURIIDILISTE ISIKUTEGA, SH FATF-I KÕRGE RISKIGA VÕI KOOSTÖÖD MITTETEGEVATE RIIKIDEGA	56
5. ANDMETE SÄILITAMINE	56
5.1. KOHUSTATUD ISIK PEAB REGISTREERIMA JA SÄILITAMA:.....	56
6. RAHAPESU ANDMEBÜROOLE TÄIDETAV TEATAMISKOHUSTUS	58
8. JUHENDI RAKENDAMINE.....	60

1. Rahapesu Andmebüroo pädevus

1.1 Rahapesu Andmebüroo (*edaspidi RAB*) põhimääruse alusel on RAB ülesandeks muu hulgas järelevalve rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse täitmise osas ning vastavate süütegude menetlemine.

1.2 RAB ülesandeks on ka rahvusvahelise sanktsiooni seadusest tulenevate ülesannete täitmine ning RAB on koostanud juhendi rahvusvaheliste finantssanktsioonide rakendamiseks. Juhend on leitav kodulehelt www.fiu.ee.

1.3 Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seaduse¹ (edaspidi RahaPTS) § 64 lõike 1 kohaselt teeb RAB järelevalvet RahaPTS-i ja selle aluseks olevate õigusaktide nõuete täitmise osas. RAB teostab järelevalvet nende kohustatud isikute osas, kes ei ole Finantsinspektsiooni järelevalve all.

1.4 RahaPTS § 56 lõike 1 kohaselt on RAB-il õigus välja anda soovituslikke juhendeid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamist käsitlevate õigusaktide selgitamiseks.

2. Eesmärk, kohaldamisala ning aluspõhimõtted ja mõisted

2.1. Juhendi eesmärk

2.1.1 Soovitusliku juhendi (edaspidi juhend) eesmärk on aidata kaasa kohustatud isikute rahapesu ja terrorismi rahastamisele vastupanu osutamise võimekuse suurendamisele, lõppeesmärgiga tõkestada Eesti rahandussüsteemi ning majandusruumi kasutamist rahapesuks ja terrorismi rahastamiseks ning seeläbi suurendada ettevõtluskeskkonna usaldusväarsust ja läbipaistvust.

2.1.2 Juhend selgitab kohustatud isikutele RahaPTS-is ning sellega vahetult seotud õigusaktide sisu ning annab soovitusi nende kasutamiseks. Juhend suunab kohustatud isikuid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise riskide maandamiseks vajaliku organisatsioonilise lahendi ülesehitamisel ning toimimisel.

2.1.3 Osa käesoleva juhendi peatükkidest või selle alapunktidest kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele, sõltumata kohustatud isiku tegevusest ja pakutavate teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite puhul ei ole see kohustuslik, v.a juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti. Need osad on juhendis vastavalt tähistatud.

2.1.4 Juhendi kehtestamise ja selle rakendamisega vähendavad kohustatud isikud Eesti finantssektori kuritegelikul eesmärgil ärakasutamise tõenäosust, vähendades süsteemseid riske ning suurendades kohustatud isikute stabiilsust, usaldusväarsust ning läbipaistvust.

2.2. Kohaldamisala

2.2.1 Juhend on suunatud Eestis teenuseid pakkuvatele isikutele ja ettevõtjatele, kes on kohustatud isikud RahaPTS-is nõuete täitmisel ning kelle üle teeb RAB järelevalvet (edaspidi kohustatud isik). Kohustatud isikud on:

- 1) finantseerimisasutused (füüsiliselt valuutavahetusteenust pakkujad; hoiu-laenuühistud; liisinguandjad (juriidilistele isikutele); krediidiandjad (juriidilistele isikutele); tagatis- ja garantiitehingute teenusepakkujad; väikefondivalitsejad (kellel on kohustus

¹ Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise seadus. – RT I, 17.11.2017, 2 ... RT I, 02.06.2021, 9

registreerida end Finantsinspeksioonis, kuid on RAB järelevalve all); muud finantseerimisasutused);

- 2) hasartmängu korraldajad, välja arvatud kaubanduslik loterii;
- 3) isikud, kes vahendavad kinnisasja ostu või müüki. Kui näiteks on tegemist kinnisvara arendajaga, kes ei vahenda kinnisasja ostu või müüki, siis antud isik selle punkti alla ei liigitu;
- 4) isikud, kes vahendavad kinnisasja kasutustehinguid, kui tehinguga kokku lepitav kasutustasu on vähemalt 10 000 eurot kuus;
- 5) kauplejad, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas vähemalt 10 000 eurot või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse tehingus ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe aasta jooksul, kui seadus sätesta teisiti;
- 6) isikud, kes tegelevad väärismetalli, väärismetalltoodete, välja arvatud tootmise, teaduse ja meditsiini vajadusteks kasutatavad väärismetallid ja väärismetalltooted, või vääriskivide kokkuostu või hulgimüügiga;
- 7) vandeaudiitorid audiitorteenuse osutamisel ja raamatupidamisteenuse pakkujad;
- 8) raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkujad;
- 9) virtuaalvääringu teenuse pakkujad²;
- 10) pandimajapidajad;
- 11) kunstiteostega kauplejad ja isikud, kes vahendavad kunstiteoseid või ladustavad neid tolli vabatsoonis, kui neile sellega seoses tasutakse või nad tasuvad vähemalt 10 000 eurot korraga või mitme seotud maksena ühe aasta jooksul;
- 12) mittetulundusühingud mittetulundusühingute seaduse tähenduses ja teistele juriidilistele isikutele, kellele kohaldatakse mittetulundusühingute seaduse sätteid, ning sihtasutustele sihtasutuste seaduse tähenduses, kui neile tasutakse või nad tasuvad sularahas üle 5000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata, kas tasutakse ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe aasta jooksul;
- 13) piiriülest sularaha ja väärtpaberite veo teenust osutavad ettevõtjad;
- 14) notarid, advokaadid, kohtutäiturid, pankrotihaldurid, ajutised pankrotihaldurid ja muu õigusteenuse osutajad majandus-, kutse- või ametitegevuses, kui ta tegutseb finants- või kinnisvaratehingus oma kliendi eest ja nimel. Samuti eelnimetatud isiku majandus-, kutse- või ametitegevuses, kui ta juhendab tehingu kavandamist või selle tegemist või teeb ametitoimingut või osutab ametiteenust, mis on seotud: kinnisasja, ettevõtte või äriühingu aktsiate või osade ostu või müügiga; kliendi raha, väärtpaberite või muu vara haldamisega; makse-, hoiu- või väärtpaberikontode avamise või haldamisega; äriühingu asutamiseks, tegevuseks või juhtimiseks vajalike vahendite hankimisega; usaldushalduse, äriühingu, sihtasutuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse asutamise, tegevuse või juhtimisega.

2.3. Aluspõhimõtted ja -mõisted

2.3.1. Juhendis kasutatud mõisted on defineeritud RahaPTS-i 1. peatüki 2. jaos, Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi (EL) 2015/849 (edaspidi AMLD 4) I peatüki 1. jaos³, Euroopa

² Virtuaalvääringu teenuse pakkujatele kohaldatakse juhendis samu punkte, mida finantseerimisasutustele kui juhendis ei ole sätestatud teisiti – kohaldamise sarnasus tuleneb RahaPTS § 2 lõikest 5

³ Arvutivõrgus saadaval: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=ET>

Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2018/843 (edaspidi AMLD 5)⁴, Financial Action Task Force (edaspidi FATF) 2012. aasta soovitude⁵ ja 2013. aasta metodoloogia⁶ sõnastikus või muudes juhendites.

2.3.2. Rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmise all on juhendi mõistes peetud silmas kõiki tegevusi, mida FATF eeldab liikmesriikidelt ja kohustatud isikutelt ennetavate meetmete kohaldamisel, sh nii korruptsiooni tõkestamist kui ka massihävitusrelvade⁷ leviku tõkestamist.

2.3.3. Juhendi kohaldamisel tuleb arvestada nõuetega kehtivates õigusaktides, rahvusvahelise praktikas ning RahaPTS-iga vahetult seotud õigusaktides, teistes RAB juhendites ning muudes juhendmaterjalides⁸.

2.3.4. Õigusaktide kohustuslike nõuete osas tuleb lähtuda õigusaktidest. Kui juhend on vastuolus õigusaktidega, tuleb lähtuda RahaPTS-i ja sellega otseselt seotud õigusaktide mõttest ning sisust. Inglisekeelsete RahaPTS-iga otseselt seotud õigusaktide/allikate puhul tuleb lähtuda nende algsest sõnastusest ning mõttest.

2.3.5. Juhendi täitmisel tuleb lähtuda proportsionaalsuse ja riskipõhisuse põhimõttest. See tähendab, et kohustatud isik arvestab nõuete täitmisel enda tegevuse, ärimudeli ja äristrateegiaga kaasnevate rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidega ning sätestatud riskiisuga. Eelnev on üldistatuna arvestamine kohustatud isiku suuruse ning tegevuse ja tema teenuste laadiga, ulatusega, keerukusega ning:

2.3.5.1. pakutavate toodete ja teenuste ning nende mahu ja keerukusega seotud riskidega, sh erinevate riikide õigusruumides;

2.3.5.2. tooteid ja teenuseid tarbivate klientide riskidega ning kliendiportfelli struktuuriga;

2.3.5.3. müügikanalite riskidega, sh edasiandmise riskidega;

2.3.5.4. geograafilise riskiga, sh kohalolek teistes riikides või piiriülestele klientidele teenuse osutamine distantisilt. Kohustatud isik paneb eeltoodu järelevalveasutuste, õiguskaitseasutuste ja riigi välja toodud Eestit⁹ ohustavate ning Euroopa Liidu asutuste¹⁰ tuvastatud Euroopa Liidu riskide konteksti, arvestades ka kohustatud isiku suurust oma turul. Kontsern peab arvestama ka teises riigis kaasnevate riskidega ning samuti isiku suurusega teise riigi finantssektoris.

⁴ Arvutivõrgus saadaval: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0843&from=EN>

⁵ Arvutivõrgus saadaval: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatf-recommendations.html>

⁶ Arvutivõrgus saadaval: <https://www.fatf-gafi.org/publications/fatfrecommendations/documents/fatfissuesnewmechanismstostrengthenmoneylaunderingandterroristfinancingcompliance.html>

⁷ Ingl k – Financing of proliferation. Täiendavaid selgitusi massihävitusrelvade leviku rahastamise kohta vt FATF-i soovitus 7, kusjuures massihävitusrelvade leviku tõkestamise puhul peetakse eelkõige silmas tuuma-, keemia- või biorelvade või nimetatud relvade valmistamiseks mõeldud muude materjalide valmistamist, omandamist, arendamist, eksportimist, ümberlaadimist, vahendamist, vedamist, ladustamist või kasutamist.

⁸ Sealhulgas Finantsinspektsiooni juhenditest ning üldistest kohustatud isikute organisatsiooni ja tegevust puudutavatest juhendmaterjalidest.

⁹ Eesti riiklik riskihinnang on arvutivõrgus saadaval: <https://www.rahandusministeerium.ee/et/finants-ja-ettevotluspoliitika/rahapesu-ja-terrorismi-rahastamise-tokestamine>

¹⁰ Supranational risk assessment (SNRA). Viimane versioon (2019) on arvutivõrgus saadaval: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/supranational_risk_assessment_of_the_money_laundering_and_terrorist_financing_risks_affecting_the_union.pdf

Seejuures, mida suurem on kohustatud isik, mida suuremad on tema tegevusest tulenevad riskid jne, seda tihedamini tuleb juhendis kirjeldatud meetmeid kasutada või seda ulatuslikumad peavad need olema.

2.3.6. Rakenduslike ja tõlgenduslike probleemide tekkides juhendi kohaldamisel, tuleb lähtuda mõistlikkusest, tõlgendades juhendi punkte koosmõjus ning pidades silmas juhendi eesmärki. Samuti tuleb toimida heas usus ja kooskõlas kohustatud isikult oodatava hoolsusega.

2.3.7. Juhendile kehtib „täidan või selgitan” põhimõte, mis tähendab, et kohustatud isik peab vajadusel põhjendama, miks ta juhendi mõnda punkti ei rakenda või teeb seda osaliselt.

2.3.8. Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide tuvastamiseks ja juhtimiseks võib teatud kindlatel asjaoludel olla vajalik kohaldada juhendist erinevaid või täiendavaid meetmeid, mistõttu ei saa kohustatud isik põhjendada õigusaktide täitmist vaid asjaoluga, et ta järgis juhendi põhimõtteid sõnasõnalt.

3. Organisatsiooni ülesehitus ja riskide juhtimine

3.1. Üldpõhimõtetest

3.1.1. Kohustatud isiku juhatus tagab, et töötajad tegutsevad keskkonnas, kus ollakse rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuetest ja kaasnevatest kohustustest täielikult teadlikud ning kohustatud isiku otsustusprotsessides arvestatakse vastavate riskikaalutlustega sobival määral.

3.1.2. Kohustatud isiku riskijuhtimine peab vastama proportsionaalsuse põhimõttele ehk tema suurusele ning tegevuse ja tema teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatele riskidele. Eesmärk on saavutada regulatsioonide tulemuslikkus ning Eesti rahandussüsteemi ja majandusruumi kaitse rahapesu ning terrorismi rahastamise vastu, tagades nii ettevõtluskeskkonna usaldusväarsuse.

3.1.3. Igal RahaPTS-i ja juhendi rakendamise otseselt seotud kohustatud isiku juhatuse liikmel ja töötajal peavad olema teadmised, oskused ja kogemused, et igakülgset ning oodatava täpsusega täita õigusakte ja juhendit vastavalt ülesande ulatusele. Lisaks peavad nad läbima ka vastava koolituse või olema muul viisil saanud kohustatud isikult vajalikud juhised.

3.2. Riskiisu määratlemine

Selle juhendi osas (peatükk 3.2) toodu kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja tema teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite osas ei ole järgnev osa kohustuslik, va juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti (sealhulgas arvestades RahaPTS § 13 lg 3 p 2 ning § 13 lg 5).

3.2.1. Kohustatud isik koostab ja uuendab regulaarselt riskiisu¹¹ dokumenti. Riskiisu dokumendis käsitletakse riskide tasemeid ja tüüpe, mis on seotud eelkõige tavapärasemast kõrgema ohuga. Isikutega seotud riskid tuleb tuvastada ja hinnata nii ärisuhtes olevate isikute kui ka juhuti tehtavas tehingus osalevate isikute puhul.

¹¹ Riskiisu mõiste on toodud RahaPTS § 10: Riskiisu on kohustatud isiku riskide taseme ja riskide tüüpide kogum, mida ta on valmis oma tegevuse käigus võtma oma majandustegevuse ja strateegiliste eesmärkide elluviimise nimel ja mille kinnitab kohustatud isiku kõrgem juhtkond kirjalikus vormis.

3.2.2. Riskiisu dokumendis määratletakse riskitasemed ja riskitüübid, mida kohustatud isik on valmis oma majandustegevuse ja strateegiliste eesmärkide elluviimise nimel (kooskõlas oma äriplaaniga) võtma ning mida ta on võimeline võtma arvestades tema riskijuhtimise ja -kontrolli võimet ning regulatiivseid piiranguid.

3.2.3. Riskiisu uuendamise regulaarsus sõltub kohustatud isiku suurusest ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh tema tegevusega kaasnevatest riskidest. Riskiisu tuleb üle vaadata muu hulgas, kui kohustatud isik tuvastab riskihinnangu läbiviimisel muutunud või täiendavaid riske enda tegevuses, samuti, kui tema organisatsiooniline lahend ei ole või ei pruugi enam olla võimeline riske kohaselt maandama (ühe või mitme (võtme)isiku töölt lahkumine, organisatsiooni ümberkujundamine, teenuste struktuuri ja mahu muutused, kliendibaasi laiendamine, teenuste mitmekesistamine vms).

3.2.4. Riskiisu dokumendi sisu ning selle põhjalikkus sõltub kohustatud isiku suurusest ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh tema tegevusega seotud riskidest, samuti soovitud riskide riskitasemest ning sellega kaasnevate riskide võimalikust ohust kohustatud isiku tegevusele. Seejuures tuleb arvestada nii järelevalveasutuste, õiguskaitseasutuste kui ka Eesti riigi ning Euroopa Liidu riski- ja ohuhinnangutega. Riskiisu dokumendist peab selgelt nähtuma, et selle koostamisel on arvestatud muuhulgas Eesti riigi ning Euroopa Liidu riski- ja ohuhinnangutega. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate ja finantseerimisasutuste dokumentides peab olema näha sisuline võrdlus kohustatu isiku riskiisu ja Eesti riigi ning Euroopa Liidu riski- ja ohuhinnangutega.

3.2.5. Efektiivne riskiisu kirjeldus: (i) sisaldab peamist taustteavet ja eeldusi, mis on kohustatud isikule teada strateegia ja äriplaani koostamise ajal; (ii) määrab riskide kogumi, mida kohustatud isik on valmis oma strateegiliste eesmärkide ja äriplaani täitmiseks aktsepteerima, võttes arvesse tema klientide ja aktsionäride usaldusliku kohustuse, samuti kapitali ja muud regulatiivsed nõuded; (iii) määrab iga olulise riski ja üldise riskide maksimaalse taseme, milles kohustatud isik on nõus tegutsema, võttes aluseks üleüldise riskiisu, riskide mahtu ja suurust ning riskiprofiili; (iv) sisaldab kvalitatiivseid osasid, mis selgelt väljendavad teatud tüüpi riskide võtmise või vältimisega kaasnevaid motiveerivaid tegureid, sealhulgas turgude mainitava ja muude käitumisriskidega seotud riske ning teatud piiride või näitajate (nt mittekvantitatiivsed meetmed) loomiseks, et neid riske jälgida (monitoorida).

3.2.6. Riskiisu dokument peab sisaldama vähemalt järgnevat:

3.2.6.1. Kohustatud isik määratleb riskid kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel tasemel (mõõdetavad), sh tooted, teenused, kliendid, müügikanalid, geograafilised riskid, mida ta on valmis oma äritegevuses võtma või mida ta soovib vältida. Riskiisu peab sisaldama ka seda, kas ja millises määras e-residentidega ning milliseid teenuseid, milliste müügikanalite kaudu, ollakse neile valmis osutama. Finantseerimisasutus (sealhulgas virtuaalvääringu teenuse pakkuja) peab näitama, kas kavatakse luua ärisuhteid Euroopa Majanduspiirkonna välisest riigist pärit isikutega.

3.2.6.2. Samuti määratleb kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel tasemel (mõõdetavad) kompensatsioonimehhanismid võetavate riskide maandamiseks. Kohustatud isiku dokumentidest peab nähtuma kvalitatiivsel ja kvantitatiivsel tasemel kompensatsioonimehhanismide täpsemad selgitused, et kuidas mingi mehhanismid riske maandavad. Kompensatsioonimehhanismide puhul võetakse arvesse maksimaalset lubatavat

riskide kogumit, mitte riske, mida kohustatud isik konkreetsel ajahetkel realselt võtab, v.a juhendi punktis 3.4.3.3 näidatud juhul. Kompensatsioonimehhanismideks on eelkõige vastava organisatsioonilise lahendi loomine võetavate riskide maandamiseks, kuid muu hulgas ka kapitali või muude likviidsete vahendite abil rakendatavad meetmed jms.

3.2.6.3. Riskijuhtimise meetmed, mille abil tuvastatakse riskiisu dokumendis toodud kvalitatiivsete ja kvantitatiivsete mõõdikute ületamised või tegevused, mis ei ole riskiisu dokumendiga kooskõlas (riskiisust kinnipidamine), samuti olukorrad, kus kompensatsioonimehhanismid ei vasta riskiisule (kohustatud isik ei talu enam võetud või tulevikus võetavaid riske), ning meetmed sellises olukorras tegutsemiseks.

3.2.7. Kus kohustatud isik on emaettevõttena osa suuremast kontsernist, peab riskiisu dokument, sh kvalitatiivsed ja kvantitatiivsel tasemel (mõõdetavad) riskid ning kompensatsioonimehhanismid, kajastama kogu kontserniga kaasnevaid asjaolusid. Ja vastupidi, kui kohustatud isik on tüdarettevõttena osa kontsernist, peab riskiisu dokument arvestama ka kontserni vastavate dokumentidega, kui need on olemas.

3.2.8. Riskiisu dokumendi kehtestab ja kinnitab kohustatud isiku juhatus enda otsusega kirjalikult.

3.3. Riskihinnang

Juhendi selles osas (peatükk 3.3) toodu kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Osadele sektoritele ei ole juhendi see osa kohustuslik, kui selleks on saadud vastav RAB luba (RahaPTS § 13 lg 5).

3.3.1. Kohustatud isik koostab ja uuendab regulaarselt riskihinnangut, et tuvastada, hinnata ning analüüsida tema tegevusega kaasnevaid rahapesu, terrorismi rahastamise ning massihävitusrelvadega seotud riske (oluline on nende kolme riski eristamine ja nende selge eraldi hindamine). See tähendab, et kohustatud isik peab tuvastama ja selgelt defineerima, milliseid tooteid ja teenuseid kasutades ning mil viisil on võimalik teda ära kasutada rahapesuks, terrorismi rahastamiseks või massihävitusrelvade rahastamiseks (st milline on risk/oht). See hõlmab ka strateegilisi analüüse saamaks aru, millised on organisatsiooni kitsaskohad (st milline on haavatavus).

3.3.2. Riskihinnangu sisu ning selle põhjalikkus sõltub kohustatud isiku suurusest ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest ning tema tegevusega kaasnevatest riskidest. Lisaks ka soovitud riskide (riskiisu) suurusest ning sellega seotud ohtude võimalikust mõjust kohustatud isiku tegevusele. Seejuures tuleb arvestada järelevalveasutuste, õiguskaitseasutuste kui ka Eesti riigi ning Euroopa Liidu riski- ja ohuhinnangutega.

3.3.3. Riskihinnangu uuendamise regulaarsus sõltub kohustatud isiku suurusest ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh riskiisu ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatest riskidest. Riskihinnang tuleb üle vaadata, kui kohustatud isik otsustab muuta oma teenuseid ja tooteid, kasutada uusi või uuendatud müügikanaleid, pakkuda tooteid või teenuseid uutele turgudele või geograafilistes asukohtades või muuta oma riskiisu rohkemate riskide võtmiseks.

3.3.4. Riskihinnangu dokument peab sisaldama vähemalt järgnevat:

3.3.4.1. Esmalt tuvastab kohustatud isik oma tegevusega kaasnevad riskid/ohud, samuti lähitulevikus tekkida võivad, st ettenähtavad riskid/ohud, ning hindab ja analüüsib nende suurust ning mõju. Riskid/ohud tuvastatakse ja hinnatakse riskihinnangu läbiviimise seisuga ning arvestades olukorda, kui kohustatud isik peaks võtma riske riskiisuga maksimaalselt lubatavas ulatuses. Kohustatud isik tuvastab, hindab ja analüüsib vähemalt järgmiseid riske:

i. klientidega seonduv risk;

ii. toodete, teenuste või tehingutega, sh uute ja/või tulevikus pakutavate toodete, teenuste või tehingutega seonduv risk;

iii. kohustatud isiku ja klientide vaheliste suhtlus- või vahenduskanalitega või toodete, teenuste või tehingute edastamis- ja müügikanalitega, sh selliste uute ja/või tulevikus pakutavate kanalitega seonduv risk;

iv. riikide või geograafiliste piirkondade või jurisdiktsioonidega seonduv risk.

3.3.4.2. Seejärel määratleb kohustatud isik riskijuhtimise mudeli (kompensatsioonimehhanismid) tema tegevusega kaasnevate riskide/ohude maandamiseks ning selgitab välja jääkriski ja selle suuruse ning mõju, mis avaldub kohustatud isikule pärast kompensatsioonimehhanismide rakendamist. Kompensatsioonimehhanismide puhul võetakse arvesse tegevusega kaasnevat maksimaalse riski/ohu suurust, st olukorda, kus kohustatud isik peaks võtma riske riskiisuga maksimaalselt lubatavas ulatuses, v.a juhendi punktis 3.4.3.3 näidatud juhul. Kompensatsioonimehhanismideks on eelkõige vastava organisatsioonilise lahendi loomine võetavate riskide maandamiseks, kuid muu hulgas ka kapitali või muude likviidsete vahendite abil rakendatavad meetmed jms.

3.3.5. Kohustatud isik määrab riskihinnangu alusel ka olukorrad ja tingimused, millal ta võib majandustegevuses kohaldada tugevdatud või lihtsustatud hoolsusmeetmeid ning milline on tema tugevdatud või lihtsustatud hoolsusmeetmete sisu ja olemus.

3.3.6. Kui kohustatud isik on emaettevõttena osa suuremast kontsernist, peab riskihinnangu dokument, sh tema tegevust mõjutavad riskid/ohud ning kompensatsioonimehhanismid, kajastama kogu kontserniga (sh olemasolul filiaali(de)ga) kaasnevaid asjaolusid. Ja vastupidi, kui kohustatud isik on tütarettevõttena osa kontsernist, peab riskihinnangu dokument olema kooskõlas ka kontserni vastavate dokumentidega.

3.3.7. Juhul, kui kohustatud isikul puuduvad kontserniettevõtted teistes riikides, kuid ta on riskiisu dokumendis või muul viisil seadnud eesmärgiks teatud riikidest või piirkondadest pärit kliente teenindada (sh piiriülese teenuse osutamine ning konsentreerumine teatud kliendigruppide teenindamisele), peab riskihinnangu dokument kajastama ka nende riikide või territooriumidega kaasnevaid punktis 3.3.4.1 nimetatud riske.

3.3.8. Riskihinnangu dokumendis näidatakse riskijuhtimise abinõud, millega tuvastatakse mõistliku aja jooksul olulised muutused kohustatud isiku tegevusega seotud riskides.

3.3.9. Riskihinnangu dokumendi kehtestab ja kinnitab kohustatud isiku juhatus enda otsusega kirjalikus vormis.

3.4. Juhatusetegevus

Juhendi selles osas (peatükk 3.4) toodu kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite osas ei ole see osa kohustuslik, va juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti.

3.4.1. Kohustatud isiku juhid on kohustatud tegutsema nendelt oodatava ettenägelikkuse ja kompetentsusega ning nende ametikohale esitatavatele nõuete alusel, lähtudes kohustatud isiku ja tema klientide huvidest. Lisaks ka sellest, et Eesti rahandussüsteemi ja majandusruumi ei kasutataks rahapesuks ning terrorismi rahastamiseks.

3.4.2. Kohustatud isiku juhatus peab määratlema kohustatud isiku riskiisu. Selleks juhatus muu hulgas:

3.4.2.1. võtab arvesse juhendi punktis 3.2 toodud ning tagab riskiisu ja riskihinnangu dokumendi koostamise ning nende regulaarse ülevaatamise;

3.4.2.2. tagab riskijuhtimise meetmed riskiisu dokumendi järgimise hindamiseks ning riskide muutuste tuvastamise mõistliku aja jooksul. Kohustatud isiku juhatus või juhatuse tasandil määratud vastutav(ad) isik(ud) tegutsevad koheselt kõrvalekalde esinemisel ning muudavad vastavalt organisatsioonilist lahendit ja vajadusel peatavad organisatsioonilise lahendi muutmiseni osaliselt või täielikult teenuste osutamise.

3.4.3. Kohustatud isiku juhatus peab kehtestama ja regulaarselt üle vaatama rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riskide võtmise, juhtimise, jälgimise ning maandamise põhimõtted ja protseduurid, mis hõlmavad nii olemasolevaid kui ka potentsiaalseid riske. Samuti peab kohustatud isiku juhatus pidevalt määratlema ja hindama kõiki tegevusega kaasnevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske, tagades nende jälgimise ning kontrollimise, seejuures ka riskide juhtimiseks piisavate töötajate ja muude kompensatsioonimehhanismide olemasolu. Selleks juhatus muu hulgas:

3.4.3.1. on jooksvalt kursis riskide/ohtudega, millega kohustatud isik puutub kokku majandustegevuses. Kohustatud isiku juhatus saab selleks perioodiliselt ülevaateid kaasnevatest riskidest ja organisatsiooni vastupanuvõimest ning koolitab ennast (või minimaalselt vastutavat juhatuse liiget), et olla kursis rahapesu ja terrorismi rahastamise uute trendidega, uuenenud õigusaktidega või rahvusvahelise praktika või järelevalveasutuste juhenditega, analüüsides, uuringutega jms dokumentidega;

3.4.3.2. kehtestab RahaPTS-i ja sellega vahetult seotud õigustloovate aktide ning juhendis toodud põhimõtete täitmiseks protseduureeglid (edaspidi ka sise-eeskirjad või siseprotseduurid) ning tagab, et RahaPTS-i ja juhendi täitmise otseselt seotud töötajad on RahaPTS-i ja juhendi nõuetega kursis;

3.4.3.3. loob organisatsioonilise lahendi (sh vastava IT-võimekusega) ja kaasab vajalikud inimesed, et vastata maksimaalselt lubatavale riskiisule ning olla võimeline vastu seisma kaasnevatele riskidele/ohtudele ja neid maandama. Kui kohustatud isiku juhatus ei ole valmis looma organisatsioonilist lahendit, mis vastab maksimaalselt lubatavale riskiisule ning sellega kaasnevatele riskidele/ohtudele, peab juhatus looma organisatsioonilise lahendi ja kaasama vajalikud inimesed, et igal ajal olla vastavuses võetavate riskidega. Sellisel juhul loob kohustatud isiku juhatus ka lahendi, mis lühikeste ajavahemike tagant hindab kaasnevate

riskide suurust ja hindab organisatsioonilise lahendi piisavust võetavatele riskidele. Vastuolu korral reageerib kohe ja vajadusel otsustab kuni lahendi loomiseni täiendavaid riske mitte võtta ja/või olemasolevaid riske vähendada;

3.4.3.4. arvestades kohustatud isiku tegevust, äriplaani, teenuse ning klientide mahtu ja tööjõu piisavust, tagab organisatsioonis funktsioonide lahususe kolme kaitseliini vahel, et maandada huvide konflikti riske. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate puhul, olenemata äritegevuse, klientide või muust mahust, on juhatusel kohustus tagada inimeste ja organisatsiooni vastavus selliselt, et funktsioonide lahususega välistada huvide konflikt kolme kaitseliini vahel.

3.4.3.5. tagab, et tema poolt määratud isik(ud) täidavad hoolsusmeetmeid lähtuvalt õigusaktidest kui ka juhendi soovitudest ning arvestab, et rakendatavad meetmed on asjakohased, vastavad teenusepakkuja tegevusprofiilile ning on kooskõlas kliendi, tehingu iseloomu, suuruse ja ulatuse ning võimalike rahapesu või terrorismi rahastamise riskidega.

3.4.4. Kohustatud isiku juhatus peab korraldama sisekontrollisüsteemi tõhusa toimimise ja tagama toimivad kontrollid kohustatud isiku, selle juhtide ning töötajate tegevuse osas, et need oleksid kooskõlas õigusaktidega ning juhtimisorganite kinnitatud dokumentide ja heade tavadega. Seejuures hindab kohustatud isiku juhatus regulaarselt RahaPTS-i ja juhendi täitmiseks siseprotseduuride tõhusust ja tagab kontrollitegevused nende täitmiseks.

3.4.5. Kohustatud isik määrab isiku(d), kes juhatuse tasandil vastutab(vad) RahaPTS-i täitmise eest.

Seejuures:

3.4.5.1. juhatuse pädevus ja vastutus peab olema läbipaistvalt ja üheselt mõistetavalt kirjas juhatuse liikmete ülesandeid reguleerivas ühingu dokumentatsioonis (näiteks juhatuse reeglement, juhatuse liikmete ametijuhendid, teenistuslepingud, vastutusvaldkonda kirjeldav dokument vms);

3.4.5.2. Kui kohustatud isikul on rohkem kui üks juhatuse liige, siis määrab kohustatud isik juhatuse liikme, kes vastutab RahaPTS-i ning selle alusel kehtestatud õigusaktide ja juhendite rakendamise eest.¹² Vastutavaks juhatuse liikmeks võib valida või määrata vaid isiku, kellel on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisest ajakohased teadmised, oskused, kogemused, haridus ja kutsealane sobivus ning laitmatu ärimaine. Vastutav juhatuse liige on pidevalt teadlik riskidest, mis mõjutavad kohustatud isikut ning organisatsioonilisest lahendist, mis on võimeline maandama konkreetseid riske. Juht peab oma tegevuses üles näitama vajalikku asjatundlikkust, ausust, täpsust ja hoolikust, et tagada rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmine. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja juhatuse liikmeks võib olla isik, kellel on kõrgharidus ja vähemalt kaheaastane erialane töökogemus. Valdkonnad, mida saab pidada erialaseks töökogemuseks on pangandus ja rahandus, majandus, õigus, raamatupidamine, auditeerimine, avalik haldus, finantsregulatsioon, infotehnoloogia. Kogemus võib olla omandatud nii era kui avalikus sektoris ja võib seisneda ka järelevalve läbiviimises või õpetamises.

3.4.6. Kohustatud isiku juhatus protokollib otsustusprotsessi, kus otsustatakse meetmete rakendamine rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks.

¹² Vastav kohustus peab kajastuma juhatuse liikme lepingus või mõnes muus ettevõtte vastava organi otsuses.

3.5. Organisatsiooni ülesehitamine

Juhendi selles osas (peatükk 3.5) toodu kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite osas ei ole see osa kohustuslik, va juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti.

3.5.1. Üldpõhimõtetest

3.5.1.1. Kohustatud isiku organisatsiooniline ülesehitus peab riskijuhtimise mõttes vastama tema suurusele ning tegevuse ja teenuste laadi, ulatuse, keerukus, sh riskiisule ja kaasnevatele riskidele. Kohustatud isiku organisatsioonistruktuur peab vastama arusaamale avalduvatest riskidest ning nende juhtimisest. Riskijuhtimine on terviklik ja hõlmab kohustatud isiku kogu tegevust.

3.5.1.2. Riskijuhtimise maatriksi väljatöötamisel tuleb arvestada funktsioonide lahususe ja huvide konflikti vältimise põhimõtetega. Huvide konflikti tuvastamiseks ja maandamiseks kohustatud isik:

i. kehtestab huvide konflikti maandamise ja vältimise korra, milles näidatakse õiguslikud, tehnilised ja organisatsioonilised meetmed, arvestades kohustatud isiku tegevuse ja teenuste laadi, ulatust, keerukust, sh riskiisu ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevaid riske. Vastav kord võib olla kajastatud ettevõtte sisemiste dokumentide ühe osana või moodustada eraldi dokumendi lisa mõnest suuremast sise-eeskirja dokumendist.

ii. väldib olukordi, kus omanike, juhtide ning töötajate (sh käsundus või muudes õiguslikes suhetes olevate isikute) ja klientide isiklikud (muu hulgas majanduslikud) huvid on vastuolus kohustatud isiku enda huvidega. See hõlmab eelkõige huvi täita õigusaktidest ning muudest juhenditest, sh sellest juhendist tulenevaid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõudeid;

3.5.1.3. Kohustatud isiku suurusele ning tegevuse ja teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kaasnevatele riskidele, peab vastama ka kompensatsioonimehhanismide maht ja ulatus, st IT-lahendite kasutamise vajalikkus ja ulatus ning täidetud töökohtade arv erinevates kaitseliinides. Virtuaalvääringu teenuse pakkujatele on RahaPTS toodud täiendavad nõuded (RahaPTS § 25). Virtuaalvääringu teenuse pakkujad peavad tehinguid tehes koguma virtuaalvääringu ülekande algataja ja saaja andmeid. Virtuaalvääringu „maksega“ peavad kaasa liikuma ülekande algataja nimi, tehingu kordumatu tunnus, maksekonto või virtuaalvääringu rahakoti identifikaator, isikukood, isikut tõendava dokumendi nimetus ja number või sünniaeg, sünnikoht ja elukoha aadress.

3.5.1.4. Kohustatud isiku organisatsioonistruktuur peab olema õigustatud ja efektiivne ega tohi olla põhjendamatult või ebasobivalt keeruline ja läbipaistmatu. Organisatsioonistruktuur on näiteks ebaefektiivne sellises olukorras, kus puudub süsteemne rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks vajalikud dokumendid või kontaktisik on ebapädev ega suuda enda ülesandeid täita. Kui organisatsioonistruktuurist ei selgu isikute rollid, vastutused ja ülesanded siis see võib viidata keerulisele või läbipaistmatule struktuurile. Eelnevalt nimetatud näited ei ole ainukesed näited. Ettevõtte organisatsiooniline struktuur ja iga struktuuri ülesanded peavad olema selgelt dokumenteeritud.

3.5.1.5. Aruandlus- ja alluvussuhted tuleb korraldada selliselt, et kõik töötajad teavad enda kohta organisatsioonistruktuuris ning enda tööülesandeid.

3.5.1.6. Kohustatud isiku töötajad peavad tegutsema nendelt oodatava ettenägelikkuse ja kompetentsusega ning lähtuvalt nõuetest, mis on seatud nende ametikohale, arvestades kohustatud isiku huvide ja eesmärkidega. Ametipõhiste kohustuste täitmisel on oluline silmas pidada, et Eesti rahandussüsteemi ja majandusruumi ei kasutataks rahapesuks ning terrorismi rahastamiseks. Kohustatud isikutel peavad olema protseduurid töötajate sobivuse hindamiseks enne nende tööle asumist.

3.5.1.7. Riskijuhtimise funktsiooni edasiandmisel (outsourcing) kohaldatakse juhendi punkti 4.8.1 põhimõtteid asjakohaste erisustega ja RahaPTS §-s 24 sätestatut.

3.5.2. I kaitseliin

3.5.2.1. I kaitseliin on riskijuhtimise süsteemi osa, mis on seotud struktuuriüksustega, kelle tegevusega riskid kaasnevad ja kes peab neid riske, nende spetsiifikat ja ulatust tuvastama ning hindama ning kes neid riske juhib oma tavapärase tegevusega – eelkõige hoolsusmeetmete kohaldamisega. Seejuures kuuluvad I kaitseliinile kohustatud isiku tegevuse ja teenuse osutamisega kaasnevad riskid, nad on nende riskide haldajad (omanikud) ja vastutavad nende eest. Seega on hoolsusmeetmete kohaldamine ärisuhete loomisel (juhendi punkti 4.3 mõttes) ja ärisuhete tavapärasel jälgimisel (juhendi punkti 4.4 mõttes) I kaitseliini funktsioon.

3.5.2.2. I kaitseliini ülesandeks on omada head teadmist kliendist, tema tegevuse ja äritegevuse spetsiifikast. I kaitseliini töötajad peavad olema kursis või ennast kurssi viima klientide äritegevuste spetsiifikaga ja nendega seotud riskidega, kui kohustatud isik on otsustanud osutada teenust sellistele klientidele. Eesmärgiks on tuvastada kliendi tegevuses kahtlastele või ebaharilikele tehingutele või mõistlikule majanduslikule eesmärgile mittevastavad või sellistele asjaoludele viitavad tehingud, et need suunata edasiseks analüüsiks II kaitseliinile.

3.5.2.3. Kohustatud isiku juhatus hindab organisatsioonilise lahendi ülesehitamisel, millistel juhtudel ja olukordades on vajalik I kaitseliini töösse kaasata riskide kohaseks juhtimiseks IT-süsteeme või inimesi (näiteks kõrgema riskiga klientide ja/või suure väärtusega tehinguid teostatava kliendi teenindamisel nn personaalsete kliendihaldurite kaasamine, et pöörata klientidele pidevat ja tugevdatud tähelepanu). Täidetud peab olema juhendi punktis 3.5.2.1, 3.5.2.2 jms toodud põhimõtte ehk kohustatud isik omab piisavat teadmist kliendist ja tema tegevusest, et tuvastada kahtlaseid ja ebaharilikke tehinguid.

3.5.2.4. I kaitseliini ülesandeks on kahtluse korral suunata tuvastatud riskid, sh nn ohumärgid (punased lipud) kahtlaste ja ebaharilike tehingute näol, riskijuhtimise II kaitseliinile ja vajadusel otse kohustatud isiku juhatusse. Funktsioonide lahususe põhimõttest tulenevalt ei tegele I kaitseliin riskide erakorralise juhtimisega ehk eelkõige nn kahtlaste ja ebaharilike tehingute analüüsiga. I kaitseliin edastab kahtlased või ebaharilikud, sh mõistlikule majandustegevusele mitteviitavad, asjaolud ja tehingud II kaitseliinile riskide juhtimiseks ning edasiste otsuste tegemiseks.

3.5.3. II kaitseliin, sh kontaktisiku funktsioon

3.5.3.1. Kohustatud isiku II kaitseliin koosneb riskijuhtimise ja vastavuskontrolli funktsioonist. Neid funktsioone võib täita ka sama isik või struktuuriüksus olenevalt kohustatud isiku

suurusest ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh riskiisust ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatest riskidest.

3.5.3.2. Vastavuskontrolli funktsiooni eesmärk on tagada kohustatud isiku vastavus kehtivatele õigusaktidele, juhenditele jms dokumentidele ning hinnata õigusliku või regulatiivkeskkonna mistahes muudatuste võimalikku mõju kohustatud isiku tegevusele ja vastavuskontrolli raamistikule.

3.5.3.3. Vastavuskontrolli ülesandeks on aidata I kaitseliinil, kui riski omajatel, defineerida kohad, kus riskid esinevad (näiteks kahtlaste ja ebaharilike tehingute analüüs, milleks vastavuskontrolli töötajatel on vajalikud kutseoskused, isikuomadused jne), ja aidata I kaitseliinil efektiivselt neid riske juhtida. II kaitseliin ei tegele riskide võtmisega.

3.5.3.4. Riskijuhtimise funktsiooniga rakendatakse riskipoliitikat ja kontrollitakse riskijuhtimise raamistikku. Riskijuhtimise funktsiooni täitja tagab kõigi riskide tuvastamise, hindamise, mõõtmise, jälgimise ja juhtimise ning teavitab neist kohustatud isiku asjakohaseid üksuseid. Riskijuhtimise funktsiooni täitja rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise mõttes täidab eelkõige juhendi punktides 3.2.6.3 (riskiisust kinnipidamise), 3.3.8 (riskide muutumise tuvastamise), 3.4.3.1 (kaasnevate riskide ülevaade) jne toodud ülesandeid.

3.5.3.5. Vastavuskontrolli osana või selle kõrval II kaitseliini osana tegutseb tavapäraselt ka RAB kontaktisik (edaspidi kontaktisik). Seejuures:

i. kontaktisiku ülesandeid võib täita üks või mitu töötajat ja/või vastavate ülesannetega struktuuriüksus. Kui kontaktisiku ülesandeid täidab struktuuriüksus, täidab vastavaid ülesandeid vastava struktuuriüksuse juht. Kontaktisik peab selleks saama pidevalt vajalikke koolitusi. Siinjuures tuleb tähele panna, et RahaPTS sätestab virtuaalväeringu teenuse pakkuja kontaktisikule täiendavaid nõudeid võrreldes teiste kohustatud isikutega. Virtuaalväeringu teenuse pakkuja kontaktisik ei või olla teise virtuaalväeringu teenuse pakkuja kontaktisik või struktuuriüksuse juht;

ii. kontaktisikuks võib kohustatud isiku juhatus määrata üksnes isiku, kellel on ülesannete täitmiseks vajalik haridus, kutsealane sobivus, vajalikud võimed, isikuomadused ja kogemused ning laitmatu ameti- ja ärialane reputatsioon ning maine. Vajalike võimete, oskuste ja kogemuste hindamisel lähtutakse isiku funktsioonist ja rollist struktuuris. Näiteks II kaitseliini osana otseselt kahtlaste ja ebaharilike tehingute tuvastamisega tegelevad töötajad peavad olema teadmistega, mis on vajalikud mõistmaks keerukaid ja ebatavalisi tehinguid, millel ei ole mõistlikku majanduslikku eesmärki. Kontaktisik peab selleks saama pidevalt koolitusi;

iii. kontaktisiku paiknemine kohustatud isiku organisatsioonistruktuuris peab olema kohane rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmiseks, mis on seatud õigusaktidega. Samas tuleb kontaktisiku institutsiooni loomisel tagada tema alluvus vahetult kohustatud isiku juhatusel ja tema võimalikult suur sõltumatus äriprotsessidest;

iv. kontaktisikul peab olema vajalik pädevus, vahendid ja juurdepääs asjakohasele teabele kõigis kohustatud isiku struktuuriüksustes. See tähendab eelkõige juurdepääsu ärisuhete loomise aluseks või eelduseks olevale informatsioonile, sh kliendi isikut ja tema majandustegevust kajastavale informatsioonile, andmetele või dokumentidele. Samuti tagab juhatus kontaktisikule õiguse vajadusel osaleda juhatuse koosolekutel, kui kontaktisik peab seda oma ülesannete täitmisel vajalikuks;

v. kontaktisik:

- Kontaktisiku määramise kohustus on RahaPTS § 70 lg-s 1 nimetatud tegevusaladel;
- korraldab kohustatud isiku tegevuses ilmnevate ebatavaliste või rahapesu kahtlusega tehingute või asjaolude või terrorismi rahastamisele viitava teabe kogumist ja analüüsimist. Selleks muu hulgas säilitab ta kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis kõik töötajatelt laekunud teated kahtlastest ja ebaharilikest tehingutest, samuti nende teadete analüüsimiseks kogutud informatsiooni ja muud seonduvad dokumendid;
- edastab teavet RAB-ile rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral. See hõlmab ka kohustust säilitada kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis RAB-le edastatavad teated, koos teate edastamise aja ja edastanud töötaja andmetega;
- teeb juhatusele kirjalikke ülevaateid rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmisest. Ülevaade võib olla eraldiseisev ehk vaid kontaktisiku funktsiooni rolle kajastav või osa üldisest II kaitseliini ülevaatest koos vastavuskontrolli (ja riskijuhtimise) funktsiooniga, vastates eraldi või koos teiste funktsioonidega juhendi punktis 3.5.3.7 nõuetele ja regulaarsusele;
- täidab muid ülesandeid, mis on vahetult seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega ja mis ei ole pandud vastavuskontrolli või riskijuhtimise ülesanneteks;

vi. kontaktisiku määramine kooskõlastatakse RAB-iga;

vii. Kohustatud isik, kellel on RAB tegevusluba, teavitab¹³ RAB-i 30 päeva enne kavandatavat uue kontaktisiku määramist või mõistliku aja jooksul kontaktisiku kontaktandmete muutumisest.

3.5.3.6. II kaitseliin peab tegema kohustatud isiku juhatusele perioodiliselt kirjalikke ülevaateid. Ülevaated võivad olla jaotatud vastavuskontrolli funktsiooni, kontaktisiku funktsiooni ja riskikontrolli funktsiooni täitjate vahel, kuid need võivad olla esitatud ka ühe ülevaatenähtena. Ülevaadete perioodilisus sõltub kohustatud isiku suurusel ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh riskiisust ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatest riskidest. Seda tehakse vähemalt kord kvartalis, sh vajadusel erakorraliselt. Ülevaated koos või eraldiseisvalt peavad välja tooma vähemalt järgneva:

- i. rahapesu ja terrorismi rahastamise nüüdisaegsed meetodid ja konkreetsed tüpoloogiad/kaasused ja trendid ning nendega kaasnevad riskid, sh mõju kohustatud isikule (nii riskide mõju kui ka vajadus organisatsioonilise lahendi kaudu neid riske maandada);
- ii. järelevalveasutuste, õiguskaitseasutuste ning Eesti riigi poolt välja toodud Eestit ja Euroopa Liidu asutuste poolt tuvastatud Euroopa Liitu ohustavad riskid, sh mõju kohustatud isikule (nii riskide mõju kui ka vajadus organisatsioonilise lahendi kaudu neid riske maandada);
- iii. kohustatud isiku tegevuse ja teenuse osutamise kaasaasnevad riskid ja teenuste mahud ning riskide ja mahtude võimalikud muutused;
- iv. riskiisust kinnipidamine;

¹³ Vastav muudatus tuleb edastada MTR-i või notari kaudu.

v. rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud intsidendid;

vi. kahtlaste ja ebaharilike ning rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlusega seotud asjaolude ning tehingutega seotud statistika (sh sisemised teated ja RAB tehtud teated) ja statistika pinnalt tehtav analüüs ning selle asetamine kohustatud isiku tegevuse ja osutatavate teenuse osutamisega kaasnevate riskide konteksti;

vii. hinnangud kohustatud isiku kompensatsioonimehhanismide (sh IT-süsteemid ja inimressurs) piisavusest;

viii. ettepanekud kohustatud isiku rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete, riskiisu ja/või riskihinnangute muutmiseks või täiendamiseks;

ix. ettepanekud teatud toodete pakkumise või teenuste osutamise lõpetamiseks või peatamiseks, kuniks kohustatud isiku kompensatsioonimehhanismid või muu võimekus on viidud võetud riskidega vastavusse;

x. muud asjaolud, mis on vajalikud, selgitamaks rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuete täitmist.

Teatud riskide või intsidentide esinemisel tuleb need raporteerida ja ülevaated teha ka erakorraliselt ja *ad hoc* versioonis, kusjuures II kaitseliin otsustab igakordselt erakorralise ülevaate tegemise vajaduse ja seotud asjaolud.

3.5.3.7. Kohustatud isik esitab RAB-i pärimisel vastavuskontrolli või riskijuhtimise funktsiooni täitja raporti(d) ja/või ülevaated juhatusale, kui nendes tuvastatakse olulisi puudujääke rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmetes ning tegevustes.

3.5.4. III kaitseliin

3.5.4.1. Kohustatud isiku III kaitseliini moodustab sõltumatu ja tõhus siseauditi funktsioon. Siseauditi funktsiooni võib seejuures täita üks või mitu töötajat ja/või vastavate ülesannetega struktuuriüksus. Struktuuriüksuses peab tervikuna vastama alltoodud nõuetele, kusjuures struktuuriüksuse juht vastutab ülesannete täitmise eest. Siseauditi teostaja peamiseks ülesandeks on seirata ning hinnata kriitiliste protsesside ja süsteemide toimimist. Siseauditi eesmärk on sisemist kindlustunnet ja nõu andev tegevus, mis on kavandatud lisama väärtust organisatsiooni tegevusele ja seda täiustama. Siseauditi funktsiooni täitja ei saa hinnata (auditeerida) selle funktsiooni toimimist, mida ta ise täidab (nö enesekontrolli risk, huvide konflikt). Sama põhimõte kehtib ka selles osas, et siseauditi funktsiooni täitja (siseaudiitor) ei tohiks osaleda sise-eeskirjade väljatöötamisel, sest ta peab hiljem hindama sisekontrollisüsteemi toimimist, mille üheks osaks on ka erinevad sise-eeskirjad.

3.5.4.2. Siseauditi funktsiooni täitjal peab olema vajalik pädevus, vahendid ja juurdepääs asjakohasele teabele kõigis kohustatud isiku struktuuriüksustes. Siseauditi funktsiooni täitja peab olema samuti teadlik kohustatud isiku suurusest ning tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh riskiisust ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatest riskidest.

3.5.4.3. Siseauditi funktsiooni täitjal või selle juhil, kui tegemist on struktuuriüksusega, peab ülesannete täitmiseks olema vastav kutsestandard (atestering) ning muu hulgas vajalik haridus, sobivus, vajalikud võimed, isikuomadused, teadmised ja kogemused ning laitmatu ameti- ja ärialane reputatsioon. Siseauditi funktsiooni täitja peab olema pidevalt kursis rahapesu ja terrorismi rahastamise riskidega ja trendidega üldiselt kui ka kohustatud isiku kontekstis.

3.5.4.4. Siseauditi funktsioon hindab muu hulgas, kas:

- i. kohustatud isiku juhtimisraamistik on sobiv rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks;
- ii. olemasolevad põhimõtted ja tegevused/menetlused on jätkuvalt asjakohased ning vastavuses seadusest ja rahvusvahelistest praktikatest tulenevate ning regulatiivsete nõuetega kui ka kohustatud isiku riskiisu ja strateegiaga;
- iii. tegevused/menetlused on kooskõlas kohaldatavate õigusaktidega ja protseduurireeglitega ning juhtorgani otsustega;
- iv. tegevusi/menetlusi rakendatakse õigesti ja efektiivselt;
- v. kohustatud isiku tegevuse ja osutatavate teenustega seotud riskide juhtimisega tegeleva I kaitseliini ning II kaitseliini, läbi vastavuskontrolli ja riskijuhtimise funktsiooni, tegevus on asjakohane, kvaliteetne ja mõjus;
- vi. kohustatud isiku meetodid (nõ kohustatud isiku üleselt ja kõikehõlmava vaadena) on kohased ning piisavad rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks ja vastavad organisatsiooni vajadustele ning järelevalveasutuste ootustele.

3.5.4.5. Siseauditi meetodid peavad vastama kohustatud isiku suurusele ning tegevuse ja osutatavate teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevalele riskidele. See tähendab, et auditi tegemise regulaarsus ja hinnatavad valdkonnad peavad arvestama selles punktis toodud asjaolusid. Siseaudit lähtub oma töös samuti riskipõhisuse ja proportsionaalsuse põhimõttest.

3.5.4.6. Siseauditi funktsiooni edasiandmisel tagab kohustatud isik muu hulgas juhendist ja eelkõige juhendi punkti 3.5.4.4 nõuete täitmise. Siseauditi funktsiooni edasiandmise korral hindab kohustatud isik regulaarselt tegevuse edasiandmise põhjendatust ning siseauditi efektiivsust.

3.6. Koolitus

3.6.1. Kohustatud isik tagab rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud töötajate ja ka kõrgema juhtkonna, sh juhatuse, koolituse. Koolitus tuleb tagada ka isikutele, kellele kohustatud isik on tegevuse edasi andnud. Töötajate all on silmas peetud kõikide riskijuhtimise kaitseliinide töötajaid.

3.6.2. Koolitusega hõlmatud isikud peavad olema eelkõige teadlikud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõuetest hoolsusmeetmete rakendamise ja rahapesu kahtlusest teatamise osas. Koolitusel peab andma muu hulgas teavet (punkt 3.6.2.1 kehtib kohustuslikuna vaid virtuaalvääringu teenusepakujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele ning teistele vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele):

3.6.2.1. kohustatud isiku riskiisu dokumendis toodud põhimõtetest;

3.6.2.2. kohustatud isiku tegevuse ja osutatavate teenustega kaasnevatest riskidest, sh tulevikus ettenähtavatest riskidest;

3.6.2.3. protseduurireeglites ette nähtud kohustustest;

3.6.2.4. rahapesu ja terrorismi rahastamise toimepanemise nüüdisaegsetest meetoditest ja konkreetsetest tüpoloogiatest/kaasustest ning nendega kaasnevatest riskidest;

3.6.2.5. sellest, kuidas ära tunda võimaliku rahapesuga või terrorismi rahastamisega seotud toiminguid, ja andma juhised sellistes olukordades tegutsemiseks.

3.6.3. Koolitus peab toimuma siis, kui töötaja nimetatud tööülesannete täitmist alustab ning hiljem regulaarselt või vastavalt vajadusele. Kohustatud isik kombineerib koolitustel vajadusel selgitavaid ja informeerivaid osi teadmiste võimalike hindamistega.

3.6.4. Koolituse regulaarsus sõltub kohustatud isiku suurusel ning tema tegevuse ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest, sh riskiisust ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatest riskidest, kuid toimub tavapäraselt vähemalt kord aastas. Vajadusel korraldatakse koolitusi või töötajate informeerimist tihemini, sh protseduurireeglite muutumise, tegevusega kaasnevate riskide olulise muutuse, ilmnevate uute rahapesu ja terrorismi rahastamise trendide ja meetodite jne korral.

3.6.5. Andmed koolituse läbiviijast ja osalejatest, samuti koolitusmaterjalid ning asjakohasel juhul koolituste tulemused (näiteks testide tulemused) säilitab kohustatud isik kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis vähemalt kaks aastat peale koolitust.

3.7. Protseduurireeglite kehtestamine ja neile esitatavad nõuded

3.7.1. Kohustatud isik kehtestab ja rakendab protseduurireeglid, millega maandatakse ja juhitakse tõhusalt rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riske. Protseduurireeglite keerukus ning ülesehitus peab vastama kohustatud isiku suurusel ning tema tegevuse ja teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatele riskidele.

3.7.2. Protseduurireeglid sisaldavad vähemalt järgmist (punkt 3.7.2.2 ja 3.7.2.7 kehtib kohustuslikuna vaid virtuaalvääringu teenusepakkujatele ja RAB järelevalve all olevatele finantseerimisasutustele ning teistele vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele):

3.7.2.1. Kohustatud isiku tegevusega seotud riskide hindamise korda, samuti uute ja olemasolevate tehnoloogiatega ning teenuste ja toodetega, sh uute või ebatraditsiooniliste müügikanalite ning uute või arenevate tehnoloogiatega kaasnevate riskide tuvastamise ja juhtimise korda.

3.7.2.2. Huvide konflikti vältimise korda (vt muu hulgas ka juhendi punkt 3.5.1.2).

3.7.2.3. Mudelit kliendi ja tema tegevusega seotud riskide tuvastamiseks ja juhtimiseks ning kliendi riskiprofiili määramist (vt muu hulgas ka juhendi punkt 4.2).

3.7.2.4. Rahapesu ja terrorismi rahastamise riski juhtimise korda ehk kõikide juhendi punktis 4 sätestatud kohustuste täitmise korda, st muu hulgas kliendile rakendatavate hoolsusmeetmete kohaldamise korda ja nii lihtsustatud hoolsusmeetmete kui ka tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamise korda. Protseduurireeglites tuleb kirjeldada riskijuhtimise kaitseliinide tegevusi, mida kohustatud isik teeb erinevate hoolsusmeetmete täitmiseks kliendisuhete loomisel ning tehingute juhuti tegemisel ja vahendamisel. Selles punktis nimetatud kord sisaldab muu hulgas juhendit, kuidas tulemuslikult kindlaks teha, kas tegemist on riikliku taustaga isikuga või kohaliku riikliku taustaga isikuga või isikuga, kelle suhtes rakendatakse rahvusvahelisi sanktsioone, või isikuga, kes on pärit või kelle elu- või asukoht on suure riskiga kolmandas riigis või RahaPTS § 37 lõikes 4 sätestatud tingimustele vastavas riigis.

3.7.2.5. RAB kontaktisiku, ja riskijuhtimise funktsiooni täitja ülesandeid, õiguseid ja rolle, mis ei ole kaetud juhendi punktiga 3.7.2.4. Ülesannete puhul tuleb arvestada juhendi punktis 3.5.3 toodut.

3.7.2.6. Andmete kogumise ja säilitamise, samuti nende kättesaadavaks tegemise korda.

3.7.2.7. Olukordi, mille puhul peavad riskijuhtimise I kaitseliini töötajad või muud kohustatud isiku töötajad, kellele vastav info on teatavaks saanud, teavitama RAB kontaktisikut kahtlastest ja ebaharilikest tehingutest.

3.7.2.8. Ärisuhte loomisest või juhuti tehtavast tehingust keeldumise korda (juhendi punkti 6.1 mõttes), tehingu tegemisest keeldumise õiguse kasutamise korda (juhendi punkti 6.2 mõttes) ning ärisuhte erakorralise ülesütlemise korda (juhendi punkti 6.3 mõttes), sh (i) kes teeb vastavad otsused, (ii) kes need otsused ellu viib (kes ja millise aja jooksul sulgeb kliendi vastavad ligipääsud kohustatud isiku süsteemides, teeb süsteemi vastavad märked, teavitab klienti jne), (iii) kuidas teavitatakse asjaoludest RAB kontaktisikut ning (iv) asjakohasel juhul RAB teavitamine.

3.7.2.9. RAB teatamiskohustuse korda (juhendi punkti 7 mõttes), sh (i) sisemiselt kahtlastest ja ebaharilikest tehingutest või asjaoludest teadete tegemise korda, (ii) metoodikat ja juhendit, millest kontaktisik lähtub kahtlaste ja ebaharilike tehingute või asjaolude analüüsimisel, ning (iii) metoodikat ja juhendit, kui kohustatud isikul tekib rahapesu ja terrorismi rahastamise kahtlus või on tegemist ebataavalise tehingu või asjaoluga.

3.7.2.10. Tegevuse edasiandmise (vt juhendi punkt 4.8.1) ja teise isiku kogutud andmetele tuginemise korda (vt juhendi punkt 4.8.2).

3.7.2.11. Kohustatud isiku rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisega seotud töötajate ja ka kõrgema juhtkonna, sh juhatuse ning isikute, kellele on tegevus edasi antud, koolituse korda.

3.7.2.13. Protseduurireeglite uuendamise korda.

3.7.2.14. Muude juhendist tulenevate kohustuste täitmise korda.

3.7.3. Protseduurireeglite täitmise kontrollimiseks kehtestab kohustatud isik sisekontrollieeskirja, mis kirjeldab sisekontrollisüsteemi toimimise, sh siseauditi ja vajaduse korral vastavuskontrolli rakendamise korda, kus on muu hulgas kirjeldatud töötajate kontrollimise kord.

3.7.4. Kohustatud isik korraldab protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja täitmise ning elluviimise kohustatud isiku töötajate poolt.

3.7.5. Kohustatud isik kontrollib regulaarselt kehtestatud protseduurireeglite ja sisekontrollieeskirja ajakohasust, sh koostoimes kehtestatud riskiisuga ja tegevusega kaasnevate riskidega, ning vajadusel kehtestab uued protseduurireeglid ja sisekontrollieeskirja või ajakohastab neid.

3.7.6. Kohustatud isik nimetab protseduurireeglites nende täitjate või struktuuriüksuste nimesid ning eraldi nende uuendamise, muutmise või koostamisega seotud isiku(d) või struktuuriüksuse.

3.7.7. Protseduurireeglid ja sisekontrollieeskiri võivad sisalduda ühes või mitmes dokumendis, kuid need peab kinnitama kirjalikus vormis kohustatud isiku juhatuse (või nõukogu, kui see

tuleneb dokumendist). Protseduurireglid tehakse töötajatele alaliselt kättesaadavaks ja neid tutvustatakse töötajatele.

3.7.8. Protseduurireglid ja sisekontrollieeskiri esitavad tegevusloa kohustusega ettevõtjad koos tegevusloa taotlusega ning neid hoitakse ajakohasena ja vajadusel uuendatakse seda MTR-is.

4. Hoolsusmeetmed kliendi või kolmanda isiku suhtes

4.1. Üldpõhimõtetest

4.1.1. Kohustatud isiku üks peamisi kohustusi rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamisel on ennetavate meetmete ehk hoolsusmeetmete kohaldamine. Hoolsusmeetmete kohaldamise eesmärk on eelkõige tõkestada kuritegelikul teel saadud vara varjamist, muundamist jms rahapesu erinevates faasides, tõkestada terrorismi rahastamist illegaalsest kui ka legaalsest allikast pärit rahaliste vahendite arvelt, tõkestada ettevõtja kasutamist massihävitusrelvade rahastamisel või finantssanktsioonidest kõrvalehoidmisel jne. Seega on juhtivaks eesmärgiks tagada Eesti ettevõtluskeskkonna usaldusväärsus ja läbipaistvus ning tõkestada Eesti rahandussüsteemi ja majandusruumi kasutamist rahapesuks, terrorismi rahastamiseks, massihävitusrelvade rahastamiseks ja finantssanktsioonidest kõrvalehoidumiseks.

4.1.2. Hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada RahaPTS-is nimetatud minimaalses määras kuid piisavalt, et kohustatud isik oleks veendunud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskide maandamises. Kohustatud isik on hoolsusmeetmeid kohaldanud piisavalt, kui kohustatud isikul tekib veendumus, et on täitnud hoolsusmeetmete kohaldamise kohustuse. Veendumuse kujunemisel võetakse arvesse mõistlikkuse põhimõtet. See tähendab, et kohustatud isikul peab hoolsusmeetmete kohaldamisel tekkima teadmised, arusaam ja veendumus, et kogutud on piisavalt andmeid kliendi, kliendi tegevuse, ärisuhte eesmärgi ning samuti ärisuhte raames tehtavate tehingute eesmärgi ja rahaliste vahendite päritolu jms kohta, mistõttu ta mõistab klienti ja tema (äri)tegevust, võttes seejuures arvesse kliendi riskiastet ning ärisuhtega kaasnevat riski ja olemust (ehk ärisuhte riskiprofiili). Selline veendumus peab võimaldama tuvastada keerukaid, suure väärtusega ja ebatavalisi tehinguid ning tehingumustreid, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik (vt juhendi punkt 4.4.2). Veendumuse kujunemine peab olema nähtav (andmed peavad olema säilitatud) ka järelevalveasutusele ning kohustatud isik peab oskama selgitada kohaldatud hoolsusmeetmete ulatust ning veendumuse kujunemist.

4.1.3. Hoolsusmeetmete kohaldamine jaguneb hoolsusmeetmeteks ärisuhte loomisel ja ärisuhte pideval jälgimisel (ehk seirel). Hoolsusmeetmete loetelu sätestab miinimumkriteeriumid ja on kohustusliku sisuga. Kohustatud isik võib täiendavalt rakendada ka teisi, seaduses sätestamata hoolsusmeetmeid, tulenevalt kliendi tegevusvaldkonnast või -piirkonnast, samuti tehingu eripärast ning nendega kaasnevatest riskidest. Kohustatud isik peab rakendama hoolsusmeetmeid, mis on piisavad, et tagada vähemalt minimaalselt seaduses toodud nõuded. Siiski ei tähenda eelnev seda, et alati piisab minimaalsete nõuete täitmisel hoolsusmeetmete piisavaks rakendamiseks. Lähtuda tuleb kohustatud isiku ettevõtte eripäradest ja teenuste, klientide ja muude asjaoludega kaasnevatest riskidest.

4.1.4. Ärisuhte loomisel on:

4.1.4.1. Hoolsusmeetmeteks:

- i. kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine ning esitatud teabe kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal, sh e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste vahendite abil (vt juhendi punktid 4.3.1 ja 4.3.2);
- ii. kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine (vt juhendi punkt 4.3.1);
- iii. tegeliku kasusaaja tuvastamine ja tema isikusamasuse kontrollimiseks meetmete rakendamine ulatuses, mis võimaldab kohustatud isikul veenduda, kes on tegelik kasusaaja, ja saab aru kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuurist (vt juhendi punkt 4.3.3);
- iv. teabe hankimine asjaolu kohta, kas isik on riikliku taustaga isik, tema pereliige või tema lähedaseks kaastöötajaks peetav isik (vt juhendi punkt 4.3.4);
- v. rikkuse allika ja/või vara päritolu tuvastamine, kui see on asjakohane (vt juhendi punkt 4.3.5);
- vi. ärisuhtest või juhuti tehtavast tehingust arusaamine ja asjakohasel juhul selle kohta täiendava teabe kogumine (vt juhendi punkt 4.3.6).

4.1.4.2. Hoolsusmeetmete kohaldamise eesmärk on „tunne omaklienti“ põhimõtte täitmine. „Tunne oma klienti“ põhimõtte täitmisel on kohustatud isiku eesmärgiks aru saada, mis teenust ning millisel põhjusel klient saada soovib, ehk kas kliendi selline soov läheb kokku tema tegeliku tegevuse, võime ning vajadustega ja kliendi teadmise ning arusaamaga kliendi äritegevuse spetsiifikast, olemusest jne. Kliendi tundmise ulatus peab vastama kohustatud isiku riskihinnangu tulemustele (vt juhendi punkt 3.3) ning kliendiga seotud riskile ehk mida suurem on kliendiga kaasnev risk, seda rohkem peab kohustatud isik hoolsusmeetmeid rakendama, et kliendist ja tema tegevusest aru saada. Kokkuvõtvalt on eesmärgiks aru saada ja tuvastada, milline on kliendiga ja tema ärisuhtega kaasnev riskiprofiil. Kogutu põhjal saab kohustatud isik hinnata, milline on kliendi edaspidine eeldatav tegevus ja seeläbi teostada ärisuhte seiret ning hinnata kliendi tegevust juba kogutud informatsiooni põhjal. Seega kliendi riskiprofiili alusel määratletakse tema suhtes rakendatava hoolsusmeetmena ärisuhte edasise seirerežiim. Seejuures on oluline, et kohustatud isik teab ja on veendunud, et kliendi tegevus ja asjaolud ei viita rahapesule või terrorismi rahastamisele ega ka muus osas ebatavalistele tehingutele.

4.1.4.3. Hoolsusmeetmete kohaldamisel kogutud andmed on tavapäraselt fikseeritud muu hulgas kliendi kohta koostatud ja viimase poolt kinnitatud kliendiankeedis. Seejuures peab kliendiankeet sisaldama kliendi kinnitust, et klient on teadlik ja aru saanud nende tingimustega seotud kohustustest, sh tema poolt ärisuhte loomiseks vajaliku teabe esitamise nõudest ja vormist ning esitatud valeandmetega kaasnevast vastutusest.

4.1.5. Ärisuhte seirel on

4.1.5.1. Hoolsusmeetmeteks:

- i. ärisuhtes tehtud tehingute kontroll, tagamaks, et tehingud on kooskõlas kohustatud isiku teadmistega kliendist, tema tegevusest ja riskiprofiilist (vt juhendi punkt 4.4.1);

ii. hoolsusmeetmete kohaldamisel kogutud asjaomaste dokumentide, andmete või teabe regulaarne ajakohastamine (vt juhendi punkt 4.4.2);

iii. tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine (vt juhendi punkt 4.4.3);

iv. majandus-, kutse- või ametitegevuses suurema tähelepanu pööramine ärisuhtes tehtavatele tehingutele, kliendi tegevusele ja asjaoludele, mis viitavad kuritegelikule tegevusele, rahapesule või terrorismi rahastamisele või mille seotus rahapesu või terrorismi rahastamisega on tõenäoline, sealhulgas keerukatele, suure väärtusega ja ebatavalistele tehingutele ja tehingumustritele, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik¹⁴;

v. majandus-, kutse- või ametitegevuses suurema tähelepanu pööramine ärisuhtele või tehingule, kui klient on pärit suure riskiga kolmandast riigist või RahaPTS § 37 lõikes 4 nimetatud riigist või territooriumilt või tal on nimetatud riigi kodakondsus või tema elu- või asukoht või makse saaja makseteenuse pakkuja asukoht on nimetatud riigis või territooriumil.

4.1.5.2. Hoolsusmeetmete kohaldamise eesmärgiks on hinnata ning tagada, et ärisuhte käigus tehtavad tehingud ja kliendi tegevus üldiselt vastab ärisuhte loomisel „Tunne oma klienti“ põhimõtte kohaldamise käigus kogutud informatsioonile. Selliselt hindab kohustatud isik ja teab, millisel eesmärgil ja mis majandus- või õigussuhete raames klient tehinguid ärisuhte kestel teeb või rahalisi vahendeid saab, ja teab, et see vastab eelnevalt kogutud informatsioonile. Seejuures on oluline, et kohustatud isik teab ja on veendunud, et kliendi tegevus ja asjaolud ei viita rahapesule või terrorismi rahastamisele ega ka muus osas ebatavalistele tehingutele.

4.1.6. Kohustatud isik peab kohaldama kõiki hoolsusmeetmeid, st ei või jätta kohaldamata ühtegi hoolsusmeetmeid üheski etapis, kuid võib valida hoolsusmeetmete kohaldamise ulatuse lähtuvalt kliendi ning kliendi ja kohustatud isiku vahelise ärisuhtega kaasnevast riskist. See tähendab, et hoolsusmeetmeid kohaldatakse riskipõhiselt ning et hoolsusmeetmete kohaldamisel lähtub kohustatud isik tema äristrateegiale sobivatest põhimõtetest ja rakendab neid ulatuses, mis vastab tema eelnevale riskihinnangule. Kui kliendi või tehingus osaleva kliendi isikuga seotud risk on määratud madalana, võib kohustatud isik rakendada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras, kuid ei või jätta hoolsusmeetmeid üldse rakendamata. Kui kliendist või tehingus osalevast isikust tulenev risk on tavapärasest kõrgem, tuleb kohaldada meetmeid suuremas ulatuses ehk tugevdatud korras.

4.1.7. Hoolsusmeetmeid tuleb kohaldada:

4.1.7.1. ärisuhte loomisel ning ärisuhte pideva seire käigus;

4.1.7.2. ärisuhte väliselt tehingute juhuti tegemisel või vahendamisel, kui tehingu väärtus on vähemalt 15 000 eurot või sellega võrdväärne summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse tehingus ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe aasta jooksul, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Seejuures tuleb hoolsusmeetmeid kohaldada kohe, kui nimetatud summa saabumine on teada, või kui summa saabumine sõltub mitme seotud makse teostamisest, siis hetkest, kui see summa ületatakse;

¹⁴ Selle kohustuse täitmisel tuleb muu hulgas välja selgitada nende tehingute olemus, põhjus ja taust, samuti muu teave tehingute sisu mõistmiseks, ning nendele tehingutele suuremat tähelepanu pöörata.

4.1.7.3. hoolsusmeetmete kohaldamisel kogutud teabe kontrollimise või asjakohaste andmete ajakohastamise käigus varem kogutud dokumentide või andmete piisavuse või tõlevastavuse kahtluse korral;

4.1.7.4. rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral hoolimata ükskõik millisest seaduses nimetatud mööndusest, erandist või piirsummast.

4.1.8. Ülaltoodust tulenevalt on rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise meetmete esmane nõue, et kohustatud isik ei asuks tehingutesse ega looks suhteid anonüümsete või identifitseerimata isikutega. Õigusaktidega on kohustatud isikutele pandud kohustus loobuda tehingu tegemisest või ärisuhte loomisest, kui isik ei esita vajalikul määral informatsiooni enda isikusamasuse tuvastamiseks või tehingute eesmärgist või tema tegevusega kaasneb rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus. Teatud juhtudel on kohustatud isikul kohustus kasutada enda õigust ja ärisuhte raames tehtavatest tehingutest keelduda. Samuti on õigusaktidega sätestatud kohustatud isikutele kohustus kestvusleping etteteatamistähtaega järgimata üles öelda, kui isik ei esita vajalikul määral informatsiooni hoolsusmeetmete kohaldamiseks.

4.1.9. Kohustatud isik arvestab igasuguse hoolsusmeetme kohaldamisel Eestile omaseid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ja meetodeid.

4.1.10. Hoolsusmeetmete kohaldamine on kohustatud isikule pandud ülesanne. Hoolsusmeetmeid ei saa jätta kohaldamata põhjendusel, et sama kliendi või tema tehingute osas oleks pidanud hoolsusmeetmeid rakendama ka teine kohustatud isik.

4.1.11. Hoolsusmeetmete ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamiseks rakendatavate meetmete käigus kogutud informatsioon ning andmed peavad olema säilitatud (vt juhendi punkt 5).

4.1.12. Kohustatud isiku juhatus peab tagama hoolsuskohustuse täitmise lähtuvalt juhendis toodud soovitustest ning arvestades, et rakendatavad meetmed oleksid asjakohased, vastaksid teenusepakkuja tegevusprofiilile ning oleksid kooskõlas klientide ning tehingute iseloomu ja ulatuse ning kaasnevate rahapesu või terrorismi rahastamise riskidega.

4.2. Riskipõhine lähenemine hoolsusmeetmete kohaldamisel

4.2.1. Kohustatud isik peab nii enda kui ka oma klientide tegevuses ära tundma, mõistma ning hindama rahapesu ja terrorismi rahastamisega seotud riske (st riske, mis avalduvad enne kompensatsioonimeetmete kohaldamist). Selliselt hindab kohustatud isik riskipõhisel lähenemisel, milline on tõenäosus riskide realiseerumiseks ning milline on nende realiseerumise tagajärg. Tõenäosuse hindamisel tuleb arvestada vastavate asjaolude esinemise võimalikkusega, sh peab arvestama võimalikke ohtusid, mis võivad mõjutada nii kliendi kui kohustatud isiku tegevust, ja võimalust, et antud ohu esinemise tõenäosus suureneb.

4.2.2. Kliendiga ning eraldi ärisuhtega või juhuti tehtavas tehingus osaleva isikuga seotud konkreetsete riskide hindamisel tuvastab kohustatud isik kliendi või tehingus osaleva isiku riskiprofiili ja määrab riskiastme koostoimes ärisuhtega kaasneva riskiprofiiliga ning riskitasemega (edaspidi koos riskiprofiil ja riskiaste) vähemalt skaalal keskmisest madalam (madal), keskmine ja keskmisest kõrgem (kõrge).

4.2.3. Riskiastme määramine tähendab, et kohustatud isik peab teatud klientide või ärisuhete puhul võimalikuks mitteoodatavaid tegevusi või toiminguid, mistõttu tuleb sellele kliendile ja

tema tegevusele pidevalt rohkem tähelepanu pöörata või vastupidi, ei pea võimalikuks teatud klientidelt sellist tegevust, mistõttu tähelepanu pööramise ulatus on teine. Tavapärasemast kõrgema riskiastme määramine kliendile ei tähenda, et see klient raha peseks või terrorismi rahastaks, vaid asjaolusid kogumis arvestades tuleb kliendi tegevusele ja temaga seotud asjaoludele rohkem tähelepanu pöörata. Samuti ei tähenda madalama riskiastme määramine, et klienti ei saaks rahapesu või terrorismi rahastamisega seostada. Klientidega seotud riske tuleb kohustatud isikul pidevalt hinnata, et rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid oleksid maandatud.

4.2.4. Riskiprofiili ja riskiastme määratlemiseks võtab kohustatud isik arvesse vähemalt:

4.2.4.1. juhendi punkti 3.3 alusel koostatud riskihinnangut;

4.2.4.2. ärisuhte või juhuti tehtava tehingu eesmärki ning teavet, mis kohustatud isik on kogunud ärisuhte eesmärgi või juhuti tehtava tehingu kohta;

4.2.4.3. kliendi hoiustatava vara mahtu või juhuti tehtava tehingu varalist mahtu;

4.2.4.4. ärisuhte eeldatavat kestvust;

4.2.4.5. väiksemat riski iseloomustavate asjaoludena RahaPTS-i eelkõige §-des 34 ja 35 sätestatud ning suuremat riski iseloomustavate asjaoludena RahaPTS-i eelkõige §-des 37, 39, 40 ja 41 sätestatud;

4.2.4.6. Euroopa Liidu organisatsioonide, Euroopa Nõukogu rahapesu ja terrorismirahastamise tõkestamise meetmeid hindava eksperdikomitee Moneyval, FATF-i ja Euroopa järelevalveasutuste vastavasisuliselt juhiseid ning suuniseid;

4.2.5. Kohustatud isik hindab, milline tähendus on kliendi ja ärisuhte riskiprofiilil ning erinevatel riskifaktoritel ja milline on nende mõju ühe või teise riskiastme määramisel. Riskiastme määramisel tuleb arvestada, et:

4.2.5.1. riskiastme määramist või selle kaalumist ei tohi mõjutada ainult üks riskifaktor, va juhul, kui riskifaktor iseseisvalt ei eelda kõrge riskiastme määramist (näiteks kõrge riskiga riikliku taustaga isiku staatus jne);

4.2.5.2. riskifaktorite kaalu ei tohi mõjutada kohustatud isiku majanduslikud ega kasumiga seotud kaalutlused;

4.2.5.3. riskiastme määramise meetodika ei tohi põhjendamatult kaasa tuua olukorda, kus ühtki ärisuhet ei ole võimalik liigitada suure riskiga ärisuhteks;

4.2.5.4. riskiastme määramise meetodika ei tohi põhjendamatult kaasa tuua olukorda, kus enamus kliendisuhteid on tavapärasemast madalama riskiastmega;

4.2.5.5. kliendi riskifaktorite kaalumise ei tohi minna vastuollu Euroopa Parlamendi ja nõukogu asjakohaste direktiivide, RahaPTS-i või juhendiga, milles käsitletakse olukordi, mis kujutavad endast alati suuremat rahapesu või terrorismi rahastamise riski/ohtu.

4.2.6. Kõrgem riskiaste tuleb alati määrata ning tugevdatud ja muid asjakohaseid hooldusmeetmeid kohaldada muu hulgas, kui:

4.2.6.1. klient või tegelik kasusaaja on kõrge riskiga riikliku taustaga isik (vt ka juhendi punkt 4.3.4);

4.2.6.2. kohustatud isik tegeleb või osutab teenust füüsilistele või juriidilistele isikutele, kes on pärit FATF-i kõrge riskiga või koostööd mittetegevate riikide nimekirjast, suure riskiga kolmandast riigist või kõrgema riskiga riigist või territooriumilt või tal on nimetatud riigi kodakondsus või tema elu- või asukoht või makse saaja makseteenuse pakkuja asukoht on nimetatud riigis või territooriumil;

4.2.6.3. tehingud on seotud keerukate, suure väärtusega ja ebatavaliste tehingutega ja tehingumustritega, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik;

4.2.6.4. esinevad samaaegselt mitmed või paljud riiklikus riskihinnangus või RAB juhendis kahtlaste tehingute tunnustega riskidele viitavad asjaolud;

4.2.6.5 kliendi või kliendi esindaja isikusamasuse tuvastamine tehakse kaugtuvastusena. Antud tuvastuse ehk kaugtuvastuse puhul on tegemist olukorraga, kus kohustatud isik ei viibi kliendiga samas kohas ehk isikusamasuse tuvastamine ei toimu näost-näkku.

4.2.6.6 Samas kohas viibimine tähendab, et klient või tema esindaja ja kohustatud isiku esindaja viibivad eesmärgipärase kohtumise raames samas kohas. See tähendab, et potentsiaalsel kliendil või tema esindajal on kohustatud isiku esindajaga vahetu kontakt, mille käigus kohustatud isik võrdleb isiku biomeetriat (näokujutist) dokumendil oleva või sellelt dokumendilt saadud näokujutisega. Vahetu kontakt eeldab kohustatud isiku esindaja vahetut suhtlemist kliendi või tema esindajaga, et hinnata tema tahteavalduse sisu ja eesmärgi vastavust tegelikule tahtele. Vahetu kontakti käigus kogetu abil on seejuures võimalik määrata täpsemini kliendi riskiaste.

4.2.7. Kohustatud isik kohaldab meetmeid, sh asjakohasel juhul tugevdatud hoolsusmeetmeid juhendi punkti 4.6 mõttes, et kliendi osas maandada tuvastatud konkreetseid riske. See tähendab, et kohustatud isik suunab oma ressursse viisil, mis on kõige vajalikum ja olulisem.

4.2.8. Kui automaatselt antud riskiastmed on vaja ümber hinnata, tuleb selle põhjendused alati nõuetekohaselt dokumenteerida.

4.2.9. Riskiastme manuaalne vähendamine tavapärasemast kõrgemast keskmiseks on võimalik, kuid seda tehakse üksnes põhjendatud asjaolude esinemise korral ja võetakse arvesse muu hulgas asjaolu, miks kliendi või tegevuse osas ei ole vajalik enam täiendava tähelepanu pööramine. Kohustatud isik peab riskiastme sellisel muutmisel vajadusel olema valmis selgitama (sh RAB-le), miks eelnevalt tuvastatud riskid ei ole enam relevantid või asjakohased ning miks on riskiastme allapoole toomine põhjendatud. Asjaolu, et klient ei ole teatud perioodil tavapärasemast kõrgemale riskile viitavaid tehinguid teinud või ei ole teinud tehinguid, mida kohustatud isik kõrgema riskiastme määramisel arvas võimalikuks pidavat, ei tähenda, et klient neid tehinguid või toiminguid tulevikus toime ei võiks panna või et kõrgemale riskiastmele viitavad tunnused ja asjaolud oleksid ületatud/kadunud jne.

4.2.10. Kohustatud isik peab riskiastme määramise dokumenteerima (näiteks nähtuma üheselt andmebaasist), seda ajakohastama ning need andmed ja põhjendused vajadusel pädevatele asutustele kättesaadavaks tegema. Riskiskooride ja riskitasemete kujunemise põhimõtted peavad olema selgelt arusaadavad (võimalik tuvastada, kui suure kaaluga on mingi riskitunnus).

4.3. Hoolsusmeetmed ärisuhte loomisel

4.3.1. Füüsilise isiku, esindaja ja juriidilise isiku isikusamasuse tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.3.1.1. Ärisuhte loomisel või juhuti tehtava tehingu tegemisel peab kohustatud isik tuvastama füüsilisest isikust kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva füüsilise isiku isikusamasuse ning esitatud teavet kontrollima (verifitseerima) usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal.

4.3.1.2. Kohustatud isik peab kindlaks tegema, kas isik tegutseb enda või teise (füüsilise või juriidilise) isiku nimel.

4.3.1.3. Kui isik tegutseb teise isiku nimel, peab kohustatud isik rakendama ka juhendi punktis 4.3.1.28 nimetatud meetmeid selle isiku suhtes, kelle nimel tehinguid tehakse (vt ka juriidilise isiku isikusamasuse tuvastamine juhendi punktist 4.3.2).

4.3.1.4. Juhul, kui kliendil või juhuti tehtavas tehingus osaleval isikul on esindaja, tuleb esindaja isikusamasus tuvastada ning esitatud teavet kontrollida usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal. Selliselt kohalduvad kõik juhendi punktis 4.3.1 toodud kliendi isikusamasuse tuvastamise ja kontrollimise nõuded esindaja isikusamasuse tuvastamisele ja kontrollimisele. Seejuures kohalduvad ka juhendi punktide 4.3.1.24 kuni 4.3.1.27 nõuded.

4.3.1.5. Piiratud teovõimega isikute, sh alaealiste puhul peab kohustatud isik lisaks juhendis antud juhiste ja RahaPTS-is sätestatud, lähtuma tsiviilseadustiku üldosa seaduses, võlaõigusseaduses ja perekonnaseaduses sätestatud normidest. Lisaks piiratud teovõimega isiku isikuandmetele tuleb isikusamasuse tuvastamisel kontrollida seadusliku esindaja (lapsevanema(te) või eestkostja(te)) isikuandmeid.

4.3.1.6. Kliendi isiklik tundmine või tema avalik tunnus ei ole aluseks seaduses sätestatud isikusamasuse tuvastamise siseprotseduuri mittetäitmiseks. Isikusamasust tuleb kontrollida ka kohustatud isiku poole tehingute või toimingute tegemiseks pöörduvatel avalikult tuntud ning nendega otseselt või kaudselt seotud isikutel.

4.3.1.7. Kohustatud isik ei pea kohaldama uuesti füüsilise isiku isikusamasuse tuvastamist ja kontrollimist, kui tal on sama füüsilise isikuga juba kehtiv ärisuhe ja sama füüsiline isik soovib sõlmida uut kestvuslepingut või saada uut teenust. Ülaltoodu kehtib ka juhul, kui uut ärisuhet soovib luua füüsiline isik, kelle isikusamasus on tuvastatud ja kontrollitud muu õigussuhte raames, kus see isik on olnud teise kliendi esindaja. Eeltoodu kehtib eeldusel, et kohustatud isikul ei ole kahtlust isikusamasuse tuvastamise kohustuse tekkimise hetkel klienti puudutavate andmete (sh isikusamasuse tuvastamise ja tegeliku kasusaaja tuvastamise käigus kogutud andmete) õigsuses ja kehtivuses. Eeltoodu ei tähenda, et kliendi osas ei peaks tuvastama uue ärisuhte eesmärki juhendi punkti 4.3.6 mõttes või et ärisuhet ei peaks jälgima juhendi punkti 4.4 mõttes. Antud punktis kirjeldatud erandit kasutades peab kliendikaustas (ehk kohas, kus hoolsusmeetmete käigus kogutud andmeid säilitatakse) olema selge viide asjakohaste isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud dokumentide kättesaamise kohale (ehk nõ kliendikaustale, kus algse isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud andmed on säilitatud).

4.3.1.8. Kohustatud isik on vajadusel valmis isikusamasuse tuvastamise meetme ja kasutatava kontrollimeetmete valikut pädevale järelevalveasutusele selgitama, sh näitama, millisel

põhjused on tegemist usaldusväärse ja sõltumatu allikaga, millised on kaks erinevat allikat (kui sellist viisi kasutatakse), ning põhjendama, miks valitud meede on kooskõlas kliendi ja temaga seotud ärisuhte riskiprofiili ning riskiastmega. Olenevalt kohustatud isiku tegutsemise valdkonnast peab kohustatud isik olema valmis järelevalveasutusele näitama kaugtuvastuse teel tehtud toiminguid ja kogutud andmeid (näiteks videointervjuu).

Isikusamasuse tuvastamise aeg

4.3.1.9. Isikusamasuse peab tuvastama ja kontrollima alati mõistliku aja jooksul enne kestvuselepingu sõlmimise toimingutega alustamist või selle sõlmimise ajal. Tehingus osaleva isiku isikusamasus tuleb tuvastada enne tehingu tegemise toimingutega alustamist või tehingu tegemise ajal.

Isikusamasuse tuvastamine

4.3.1.10. Isikusamasuse tuvastamine on isiku tuvastamine isikuga vahetult seotud personaalse ja isikustatud unikaalse teabe abil. Isikusamasuse tuvastamiseks kasutatakse järgmiseid andmeid (ehk juhendi mõttes edaspidi teabe) kogumine ja säilitamine:

i. isiku nimi;

ii. isiku isikukood, selle puudumise korral sünniaeg ja -koht ning elu- või asukoht, samuti isikuga vahetult seotud muude andmete kogumist ja säilitamist, nagu:

iii. elukoht;

iv. vajadusel kutse- või tegevusala;

v. teave esindusõiguse ja selle ulatuse tuvastamise ja kontrollimise kohta, ning kui esindusõigus ei tulene seadusest, siis esindusõiguse aluseks oleva dokumendi nimetus, väljaandmise kuupäev ja väljaandja nimi või nimetus.

vi. virtuaalvääringu teenuse pakkujal on kohustus isikusamasuse tuvastamisel koguda ka telefoninumber ning elektronposti aadress.

4.3.1.11. Isikusamasuse tuvastamiseks kasutatakse järgmiseid dokumente:

i. isikut tõendavate dokumentide seaduse § 2 lõikes 2 nimetatud dokument;

ii. välisriigis välja antud kehtiv reisidokument;

iii. isikut tõendavate dokumentide seaduse § 4 lõikes 1 sätestatud tingimustele vastav juhiluba;

iv. alla 7-aastase isiku puhul perekonnaseisutoimingute seaduse §-s 30 nimetatud sünnitõend;

või v. notariaalselt tõestatud või notariaalselt või ametlikult kinnitatud ülalnimetatud dokumenti või muud usaldusväärsest ja sõltumatust allikast pärit teavet, sealhulgas e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste vahendeid, kasutades sellisel juhul andmete kontrollimiseks vähemalt kahte erinevat allikat.

4.3.1.12. Kohustatud isiku nõudmisel esitab klient isikusamasuse tuvastamiseks vajalikud dokumendid ja annab asjakohast teavet. Kohustatud isiku nõudmisel kinnitab klient hooldusmeetmete kohaldamiseks esitatud teabe ja dokumentide õigsust oma allkirjaga.

Isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontrollimine ja kontrollimise viis

4.3.1.13. Isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontrollimine tähendab usaldusväärsest ja sõltumatust allikast pärit andmete kasutamist juhendi punktis 4.3.1.10 nimetatud andmete tõesuse ja õigsuse kinnituse saamist, kasutades selleks ka vajadusel isikuga vahetult seotud andmete tõesuse ja õigsuse kinnituse saamist. See tähendab, et teabe kontrollimise eesmärgiks on saada kinnitus, kas see isik, kes soovib ärisuhet luua või juhuti tehtavat tehingut teostada, on see isik, kes ta väidab end olevat.

4.3.1.14. Isiku isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud teabe kontrollimine:

i. peab toimuma isikuga samas kohas viibides (ehk näost-näkku) või infotehnoloogilise seadme abil (ehk nn video teel tuvastamine), kui ärisuhet loob finantseerimisasutus või virtuaalvääringu teenusepakkuja ning kui tehinguga või teenuse osutamise lepinguga seotud väljaminevate maksete kogusumma ühes kalendrikuus on üle 15 000 euro ning juriidilise isiku puhul üle 25 000 euro, samuti siis, kui klient on pärit Euroopa Majanduspiirkonna välisest riigist või tema elu- või asukoht on sellises riigis;

ii. ei pea seega toimuma isikuga samas kohas viibides (ehk näost-näkku) või infotehnoloogilise seadme abil (ehk nn video teel tuvastamine) ja saab selliselt kasutada juhendi punktis 4.3.1.18 sätestatud võimalust (nn kaks allikat), kui muu kui finantseerimisasutuse ja virtuaalvääringu teenusepakkuja

- (i) väljaminevate maksete kogusumma füüsilise isiku puhul ühes kalendrikuus jääb alla 15 000 euro ning juriidilise isiku puhul alla 25 000 euro ja
- (ii) isik on Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigist või tema elu- või asukoht on seal.

4.3.1.15. Samas kohas viibimine tähendab, et klient või tema esindaja ja kohustatud isiku esindaja viibivad eesmärgipärase kohtumise raames samas kohas. See tähendab, et potentsiaalsel kliendil või tema esindajal on kohustatud isiku esindajaga vahetu kontakt, mille käigus kohustatud isik veendub juhendi punktis 4.3.1.13 toodus, võrreldes isiku biomeetriat (näokujutist) juhendi punktis 4.3.1.11 nimetatud dokumendil oleva või sellelt dokumendilt saadud näokujutisega. Vahetu kontakt eeldab kohustatud isiku esindaja vahetut suhtlemist kliendi või tema esindajaga, et hinnata tema tahteavalduse sisu ja eesmärgi vastavust tegelikule tahtele. Vahetu kontakti käigus kogetu abil on seejuures võimalik määrata täpsemini kliendi riskiaste. Kontakt võib toimuda väljaspool kohustatud isiku püsiva tegutsemise asupaika, kui selle käigus täidetakse vähemalt samu hoolsuskohustusi kui tavapära juhtudel.

4.3.1.16. Infotehnoloogilise seadme abil tuvastamisel täidab kohustatud isik RahaPTS §-s 31 sätestatud nõudeid ning selle paragrahvi lõikes 6 sätestatud volitusnormi alusel kehtestatud rahandusministri määruses toodud tehnilisi nõudeid ja korda. Muu hulgas on eesmärgiks võrrelda sessiooni käigus saadud isiku biomeetriat (näokujutist) juhendi punktis 4.3.1.11 nimetatud dokumendil oleva või sellelt dokumendilt saadud näokujutisega.

Usaldusväärne ja sõltumatu allikas

4.3.1.17. Juhendi punktis 4.3.1.14 nimetatud isiku (i) näost-näkku tuvastamine või (ii) tuvastamine infotehnoloogiliste seadme abil või (iii) notariaalselt tõestatud või notariaalselt või ametlikult kinnitatud isikut tõendava dokumendi ära kirja alusel ja selle ära kirja dokumendi originaali nägemisel, loetakse isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teave usaldusväärseks

ja sõltumatuks kontrollimiseks, sest selle käigus nähakse kehtivat ja sõltumatu riikliku asutuse poolt väljastatud isikut tõendavat dokumenti.

4.3.1.18. Juhendi punktis 4.3.1.17 nimetatata olukordades on usaldusväärseks ja sõltumatuks allikaks (peavad olema täidetud kumulatiivselt) isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontroll, mis

(a) pärineb kahest eraldi allikast,

(b) kus keskmise või tavapärasemast kõrgema nii kliendi kui ka ärisuhtega kaasneva rahapesu ja terrorismi rahastamise riski korral saadab klient vahetult enne andmete edastamist konkreetse finantsteenuse jaoks isiku näokujutisest tehtud foto ja kohustatud isik veendub selle foto äsjases tegemises ning

(c) vastab järgmistele tunnustele, st usaldusväärne ja sõltumatu allikas on teave:

i. mille on välja andnud (isikut tõendavad dokumendid) või mis on saadud kolmandalt isikult või kohast, kellel ei ole mingeid huve või seotust ei kliendi ega ka kohustatud isikuga ehk see on neutraalne (näiteks ei ole selleks Internetist saadud informatsioon, sest see pärineb tihti kliendilt endalt või selle usaldusväärsust ja sõltumatust ei ole võimalik kontrollida);

ii. mille usaldusväärsuse ja sõltumatuse määramiseks puuduvad objektiivsed takistused ning usaldusväärsus ja sõltumatus on arusaadav ka kolmandale ärisuhtega mitteseotud isikule ;

iii. milles olevad või mille kaudu saadud andmed on aja- ja asjakohased ning kohustatud isik suudab selles veenduda (seejuures veendumine saab toimuda teatud juhtudel ka ülalnimetatud kahe punkti alusel).

4.3.1.19. Olenemata usaldusväärse ja sõltumatu allika valikust peab kohustatud isik isikut tõendavate dokumentide puhul veenduma:

(i) dokumendi kehtivuses ja selle vastavuses isikut tõendavate dokumentide seaduse nõuetele ning

(ii) isiku välises sarnasus ja ealises sobivuses dokumendi fotol kujutatud isiku välimusega ning dokumendis sisalduvate andmetega.

4.3.1.20. Kohustatud isik peab usaldusväärse ja sõltumatu teabe saamisel tagama eelkõige juhendi punktis 4.3.1.18 sätestatu juhul, et saadud usaldusväärne ja sõltumatu teave ei ole nõ mustvalge ja/või loetamatu koopia.

4.3.1.21. Kohustatud isik hindab, millisel juhul peab usaldusväärse ja sõltumatu allika edastamisviis või selle allika saamine olema samuti usaldusväärne ja sõltumatu kanal või vahend (meede), võttes sellise hinnangu andmisel arvesse riskipõhist lähenemist ehk kliendi ja ärisuhtega kaasnevat riski ja nende riskiprofiili.

Kaks erinevat allikat

4.3.1.22. Üheks allikaks on alati:

i. juhendi punktis 4.3.1.11 nimetatud pildiga isikut tõendav dokument ehk selle dokumendi värviline ja loetav koopia/pilt; või

ii. usaldusväärsetest ja sõltumatutest allikatest saadud samal dokumendil oleva isiku andmed ja pilt; või

iii. nii kliendi kui ka ärisuhtega kaasneva tavapärasemast madalama rahapesu ja terrorismi rahastamise riski korral isiku digitaalse isikutuvastusvahendiga teostatud tugeva autentimise käigus saadud teave (minimaalselt nimi ning isikukood või isikukoodi puudumisel sünniaeg ja -koht) ning selle teostamist tõendav kontrolljälg.

4.3.1.23. Teiseks allikaks võib olla ka usaldusväärsest ja sõltumatust allikast saadud järgnev teave:

i. juhendi punkti 4.3.1.22 alapunktide 1 või 2 tingimustele vastav teine dokument (selle koopia või sellelt saadud andmed ja pilt); või

ii. isiku digitaalse isikutuvastusvahendiga teostatud tugeva autentimise käigus saadud teave (minimaalselt nimi ning isikukood või isikukoodi puudumisel sünniaeg ja -koht) ning selle teostamist tõendav kontrolljälg; või

iii. isikuga vahetult seotud andmete kontroll rahvastikuregistri vm samaväärse registri kaudu, eeldusel, et tegemist on usaldusväärse ja sõltumatu allikaga juhendi punkti 4.3.1.18 mõttes; või

iv. kontrollmaksest saadud informatsioon (kui kohustatud isiku teenus võimaldab seda); või

v. muud biomeetrilised andmed (sõrmejalg, näokujutis) vms informatsioon; või

vi. teave, et kontrollida isikuga vahetult seotud andmeid (näiteks töö-, elu- või õppimiskohta).

Erisused esinduse puhul

4.3.1.24. Esinduse puhul peab kohustatud isik lisaks tuvastama ja kontrollima ka esindusõiguse olemasolu ning selle ulatust. Kui esindusõigus ei tulene seadusest, siis tuleb tuvastada ning säilitada esindusõiguse aluseks oleva dokumendi nimetus, väljaandmise kuupäev ja väljaandja nimi või nimetus.

4.3.1.25. Välisriigi juriidilise isiku esindaja peab kohustatud isiku nõudel esitama oma volitusi tõendava notariaalselt või sellega võrdsustatud korras kinnitatud dokumendi, mis on legaliseeritud või kinnitatud legaliseerimist asendava tunnistusega (apostille'ga), kui välislepingust ei tulene teisiti.

4.3.1.26. Volitatud ja seadusjärgsete esindajate esindusõiguse käsitlemisel tuleb kindlaks teha, kas esindaja tunneb oma klienti. Esindaja ja esindatava tegelike suhete olemuse selgitamiseks peab esindaja teadma tema poolt esindatava isiku tahteavalduste sisu ja eesmärki, samuti peab ta oskama vastata muudele asjakohastele küsimustele esindatava tegevuse asukoha, tegevusalade, käibe ja tehingupartnerite, teiste seotud isikute ja tegelike kasusaajate kohta. Lisaks peab esindaja kinnitama, et on teadlik ja veendunud esindatava tehingus kasutatavate vahendite allikast ning legaalsest päritolust, mis tähendab seda, et esindaja peab alati olema teadlik esindatava vahendite päritolust.

4.3.1.27. Kohustatud isik peab jälgima esindajatele antud esindusõiguse tingimusi ning osutama teenuseid ainult esindusõiguse ulatuses (näiteks, kas tegemist on ühekordse tehinguga või korduvate tehingute tegemisega teatud perioodi jooksul).

Füüsilise isiku tegelik kasusaaja

4.3.1.28. Füüsilise isiku tuvastamisel peab kohustatud isik kahtluse korral tuvastama ka füüsilise isiku tegeliku kasusaaja ehk isiku tegevust kontrolliva ja sellest kasu saava isiku. Kahtlus tegeliku kasusaaja olemasolu kohta võib tekkida eelkõige juhul, kui hoolsusmeetmete rakendamisel tekib kohustatud isikul tunne, et füüsilist isikut on kallutatud ärisuhte loomisele või tehingu tegemisele. Sellisel juhul tuleb pidada isikut füüsilise isiku tegelikuks kasusaajaks, kes teeb kontrolli füüsilise isiku üle.

4.3.1.29. Juhul, kui kohustatud isik tuvastab, et tehinguid või toiminguid teostatakse tegelikult kolmanda isiku nimel, peab kohustatud isik rakendama kõiki meetmeid, et tuvastada tegelik kasusaaja juhendi punkti 4.3.3 mõttes ning teostama kõiki toiminguid, et tuvastada ärisuhte tegelik eesmärk juhendi punkti 4.3.6 mõttes.

Andmete säilitamine

4.3.1.30. Isikusamasuse tuvastamist puudutav teave ja dokumendid säilitatakse juhendi punkti 5 alusel.

4.3.2. Juriidilise isiku isikusamasuse tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.3.2.1. Ärisuhte loomisel või juhuti tehtava tehingu tegemisel peab kohustatud isik tuvastama juriidilisest isikust kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva juriidilise isiku isikusamasuse ning esitatud teavet kontrollima (verifitseerima) usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal, sh e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste vahendite abil.

4.3.2.2. Juriidilise isiku esindaja tuvastatakse ja saadud andmeid kontrollitakse juhendi punkti 4.3.1 alusel.

4.3.2.3. Kohustatud isik ei pea kohaldama uuesti juriidilise isiku ja tema esindaja ning tegelike kasusaajate isiku tuvastamist ja isikusamasuse kontrollimist, kui tal on sama juriidilise isikuga juba kehtiv ärisuhe ja sama juriidiline isik soovib sõlmida uut kestvuslepingut või saada uut teenust. Ülaltoodu kehtib ka juhul, kui uut ärisuhet soovib luua füüsiline isik, kelle isikusamasus on tuvastatud ja kontrollitud muu õigussuhte raames, kus see isik on olnud teise kliendi esindaja. Eeltoodu kehtib eeldusel, et kohustatud isikul ei ole kahtlust klienti puudutavate andmete (sh isikusamasuse tuvastamise ja tegeliku kasusaaja tuvastamise käigus kogutud andmete) õigsuses ja kehtivuses. Eeltoodu ei tähenda, et kliendi osas ei peaks tuvastama uue ärisuhte eesmärki juhendi punkti 4.3.6 mõttes või et ärisuhet ei peaks jälgima juhendi punkti 4.4 mõttes. Antud punktis kirjeldatud erandit kasutades peab kliendikaustas (ehk kohas, kus hoolsusmeetmete käigus kogutud andmeid säilitatakse) olema selge viide asjakohaste isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud dokumentide kättesaamise kohale (ehk nõ kliendikaustale, kus algse isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud andmeid säilitatakse).

4.3.2.4. Kohustatud isik on vajadusel valmis isikusamasuse tuvastamise meetme ja kasutatava kontrollimeetmete valikut pädevale järelevalveasutusele selgitama, sh näitama, miks on tegemist usaldusväärsest ja sõltumatust allikast pärit teabega, millised on need kaks erinevat allikat, ning põhjendama, miks valitud meede on kooskõlas kliendi ja temaga seotud ärisuhte riskiprofiili ning riskiastmega.

Isikusamasuse tuvastamise aeg

4.3.2.5. Kohustatud isik peab tuvastama kliendi isikusamasuse ja kontrollima seda mõistliku aja jooksul enne kehtvuslepingu sõlmimise toimingutega alustamist või selle sõlmimise ajal. Tehingus osaleva isiku isikusamasus tuleb tuvastada enne tehingu sooritamise toimingutega alustamist või tehingu tegemise ajal.

Isikusamasuse tuvastamine

4.3.2.6. Isikusamasuse tuvastamine on järgmiste andmete kogumine ja säilitamine:

- i. juriidilise isiku ärinimi või nimi (koos õigusliku vormiga);
- ii. registrikood või registreerimisnumber ja -aeg;
- iii. juhatuse liikmete või muu seda asendava organi liikmete nimed ja nende volitused juriidilise isiku esindamisel, kusjuures kliendisuhet loov esindaja tuvastatakse ja saadud andmeid kontrollitakse vastavalt juhendi punkti 4.3.1 nõuetele;
- iv. juriidilise isiku sidevahendite andmed;

samuti isikuga vahetult seotud muude andmete kogumist ja säilitamine, nagu:

- i. juriidilise isiku asukoht, kusjuures lähtuda tuleb asutamisriigi teooriast;
- ii. juriidilise isiku tegevuskoht.

4.3.2.7. Isikusamasuse tuvastamiseks kasutatakse järgmiseid dokumente:

- i. asjakohase registri registrikaart;
- ii. asjakohase registri registreerimistunnistus; või
- iii. eelnevalt nimetatud dokumendiga võrdväärne dokument või asjakohane juriidilise isiku asutamisdokument.

Kui eelnimetatud originaaldokumenti ei ole võimalik näha, võib kasutada isikusamasuse kontrollimiseks notariaalselt tõestatud või notariaalselt või ametlikult kinnitatud antud punktis nimetatud dokumenti või muud usaldusväärsest ja sõltumatust allikast pärit teavet, sealhulgas e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste vahendeid, kasutades sel juhul andmete kontrollimiseks vähemalt kahte erinevat allikat.

4.3.2.8. Kohustatud isiku nõudmisel esitab klient isikusamasuse tuvastamiseks vajalikud dokumendid ja annab asjakohast teavet. Kohustatud isiku nõudmisel kinnitab klient hoolsusmeetmete kohaldamiseks esitatud teabe ja dokumentide õigsust oma allkirjaga. Juhul, kui kohustatud isikul on ligipääs asjakohastesse registritesse, ei pea ta kliendilt nõudma isikusamasuse tuvastamiseks kasutatavate asjakohaste dokumentide esitamist.

Isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontrollimine

4.3.2.9. Isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontrollimine tähendab usaldusväärsest ja sõltumatust allikast pärit andmete kasutamist juhendi punktis 4.3.2.6 nimetatud andmete tõesuse ning õigsuse kohta kinnituse saamist, kasutades selleks ka vahetult seotud andmete tõesuse ja õigsuse kohta kinnituse saamist. See tähendab, et teabe kontrollimise eesmärgiks on

saada kinnitus, kas see isik, kes soovib ärisuhet luua või juhuti tehtavat tehingut teostada, on see isik, kes ta väidab end olevat.

Usaldusväärne ja sõltumatu allikas

4.3.2.10. Usaldusväärseks ja sõltumatuks allikaks loetakse, kui kohustatud isik:

- i. näeb juhendi punktis 4.3.2.7 toodud dokumendi originaali;
- ii. näeb juhendi punktis 4.3.2.7 nimetatud dokumendi notariaalselt tõestatud või notariaalselt või ametlikult kinnitatud ärakirja; või
- iii. omab ligipääsu äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri või välisriigi asjakohaste registrite andmetele arvutivõrgu kaudu.

4.3.2.11. Seejuures registrist väljastatavad dokument ei tohi olla välja antud varem kui 6 kuud enne esitamist kohustatud isikule. See kehtib ka siis, kui dokumendist on tehtud ära kiri.

4.3.2.12. Juhendi punktis 4.3.2.10 nimetatud olukordades on usaldusväärseks ja sõltumatuks allikaks isikusamasuse tuvastamise käigus saadud teabe kontroll, mis (a) pärineb kahest eraldi allikast ja (b) vastab juhendi punkti 4.3.1.18 tingimuses c toodud nõuetele. Küll aga peab juhendi punktis 4.3.2.10 nimetatud kohaldama olukordades, kus juriidilise isiku esindajat tuleb tuvastada näost-näku vastavalt juhendi punktile 4.3.1.14.

Kaks erinevat allikat

4.3.2.13. Juhendi punkti 4.3.2.12 mõttes tähendab kaks erinevat allikat, et informatsiooni saamise andmekandja, koht või meede peavad olema erinevad (st selleks ei saa olla sama andmekandja).

4.3.2.14. Lisaks juhendi punktis 4.3.2.7 nimetatud dokumendile (kui kohustatud isik ei vali kontrollimiseks kliendi kahte erinevat isikut tõendavat dokumenti) võib olla teiseks allikaks ka usaldusväärsest ja sõltumatust allikast saadud teave, et kontrollida isikuga vahetult seotud andmeid (näiteks asukoht jms).

Legaliseerimine ja apostille'mine ning dokumentide keel

4.3.2.15. Välisriigis välja antud avalikud dokumendid peavad olema legaliseeritud või kinnitatud tunnistusega (välja antud on *apostille*) ehk ühes riigis välja antud ametliku dokumendi kasutamiseks teises riigis on antud rahvusvaheliselt tunnustatud tõestus dokumendi ehtsuse kohta, kusjuures legaliseerimine ja *apostille*'misega ei kinnitata dokumendis sisalduva teabe õigsust.

4.3.2.16. Dokument peab olema legaliseeritud, kui selleks ei kasutata ja see ei kuulu *apostille*'misele. Legaliseerimiseks peab dokument läbima nii selle väljastanud asutuse riigi kui ka dokumenti vastuvõtva riigi legaliseerimisega tegelevad ametiasutused (tavaliselt välisministeeriumid).

4.3.2.17. Samal ajal:

- i. legaliseerimist ega *apostille*'mist ei vaja avalikud dokumendid, mis on koostatud või tõestatud riikides, kellega Eestil on sõlmitud vastav õigusabileping;

ii. legaliseerimist ega *apostille*'mist ei vaja avalikud dokumendid, mis on väljastatud riigis, mis kohaldab Euroopa Ühenduse liikmesriikide dokumentide legaliseerimisest loobumise konventsiooni.

4.3.2.18. Võõrkeelsete dokumentide korral on kohustatud isikul õigus nõuda dokumentide tõlget temale arusaadavasse keelde. Vältida tuleks tõlgete kasutamist olukorras, kus originaalsed dokumendid on koostatud kohustatud isikule arusaadavas keeles (näiteks inglise keelsete originaaldokumentide tõlkimine vene keelde).

Andmete säilitamine

4.3.2.19. Isikusamasuse tuvastamist puudutav teave ja dokumendid säilitatakse juhendi punkti 5 alusel.

4.3.3. Juriidilise isiku tegeliku kasusaaja tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.3.3.1. Ärisuhte loomisel või juhuti tehtava tehingu tegemisel peab kohustatud isik tuvastama kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku tegeliku kasusaaja ja rakendama tegeliku kasusaaja isikusamasuse kontrollimiseks meetmeid ulatuses, mis võimaldab kohustatud isikul veenduda, kes on tegelik kasusaaja.

4.3.3.2. Tegelik kasusaaja on füüsiline isik, kellel on omandi või muul viisil kontrollimise kaudu lõplik valitsev mõju füüsilise või juriidilise isiku üle või kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse.

4.3.3.3. Kohustatud isik peab ärisuhte loomisel või juhuti tehtava tehingu tegemisel aru saama kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuurist.

4.3.3.5. Kohustatud isik ei pea kohaldama uuesti juriidilise isiku ja tema esindaja ning tegelike kasusaajate tuvastamist, kui tal on sama kliendiga juba kehtiv ärisuhe ja sama klient soovib sõlmida uut kestvuslepingut või saada uut finantsteenust. Eeltoodu kehtib eeldusel, et kohustatud isikul ei ole kahtlust klienti puudutavate andmete (sh isikusamasuse tuvastamise ja tegeliku kasusaaja tuvastamise käigus kogutud andmete) õigsuses ja kehtivuses. Eeltoodu ei tähenda, et kliendi osas ei peaks tuvastama uue ärisuhte eesmärki juhendi punkti 4.3.6 mõttes või et ärisuhet ei peaks jälgima juhendi punkti 4.4 mõttes. Antud punktis kirjeldatud erandit kasutades peab kliendikaustas (ehk kohas, kus hooldusmeetmete käigus kogutud andmeid säilitatakse) olema selge viide asjakohaste isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud dokumentide kättesaamise kohale (ehk nõ kliendikaustale, kus algse isikusamasuse tuvastamise käigus kogutud andmeid säilitatakse).

4.3.3.6. Kohustatud isik on vajadusel valmis selgitama tegeliku kasusaaja ning omandi- ja kontrollstruktuuri tuvastamiseks kohaldatud meetme ja selleks valitud kontrollimeetmete valikut pädevale järelevalveasutusele.

Tegeliku kasusaaja tuvastamine

4.3.3.7. Juriidilise isiku tegeliku kasusaaja tuvastamine käib astmeliselt, kus iga järgmise astme juurde siirdub kohustatud isik siis, kui eelmise astme puhul ei ole võimalik juriidilise isiku tegelikku kasusaaja määrata.

Astmed ja küsimused on seejuures järgmised:

- i. kas juriidilisest isikust kliendil või tehingus osaleval isiku osas on tuvastatav see füüsiline isik või isikud, kes tegelikult lõplikult kontrollivad juriidilist isikut või omavad selle üle muul moel mõju või kontrolli, olenemata aktsiate, osade, hääleõiguste või omandiõiguse suurusest või selle otsesest või kaudsest iseloomust;
- ii. kas on tuvastatav kelle huvides, kasuks või nimel tehing või toiming tehakse;
- iii. kas juriidilisest isikust kliendil või tehingus osaleval isikul on füüsiline isik või isikud, kes omavad või kontrollivad juriidilist isikut otsese¹⁵ või kaudse¹⁶ osaluse kaudu¹⁷. Siinkohal tuleb arvestada ka perekondlikku seost ja lepingulist seost;
- iv. kes on see füüsilisest isikust kõrgema juhtorgani liige, kes tuleb määrata tegelikuks kasusaajaks, sest eelmiste küsimuste vastus ei ole võimaldanud kohustatud isikul tegelikku kasusaajat tuvastada.

4.3.3.8. Juhendi punktis 4.3.3.7 nimetatud kõrgema juhtorgani liikme all tuleb mõista isikut, kes:

- i. teeb strateegilisi otsuseid, mis fundamentaalselt mõjutavad äritegevust ja/või -tavasid ja/või äriühingu üldisi (äri)suundi; või selle puudumisel
- ii. teostab igapäevast või regulaarset äriühingu juhtimist (näiteks tegevusjuht (CEO), finantsjuht (CFO), direktor või president jne).

4.3.3.9. Usaldusfondi, seltsingu, ühisuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse puhul on tegelik kasusaaja:

- i. usaldushalduse või ühenduse looja;
- ii. usaldushaldur või usaldusisik;
- iii. vara säilimist tagav ja kontrolliv isik, kui selline isik on määratud;
- iv. soodustatud isik või kui soodustatud isik või isikud määratakse tulevikus, siis isikute ring, kelle huvides usaldushaldus või isikute ühendus loodi või tegutseb;
- v. muu isik, kes ükskõik millisel moel omab lõplikku kontrolli usaldushalduse või ühenduse vara üle

Andmete kontrollimine

4.3.3.10. Kohustatud isik rakendab tuvastatud tegeliku kasusaaja kontrollimiseks meetmeid ning teeb seda ulatuses, mis võimaldab kohustatud isikul veenduda, kes on tegelik kasusaaja.

4.3.3.11. Juriidiliste isikute puhul eeldab see:

(i) kohustatud isik: i. näeb juhendi punktis 4.3.2.7 toodud dokumendi originaali; ii. omab ligipääsu äriregistri, mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri või välisriigi asjakohaste registrite andmetele arvutivõrgu kaudu ning kontrollib tegeliku kasusaaja andmeid nimetatud registrist;

¹⁵ Otsene osalus tähendab, et füüsilisel isikul on äriühingus osalus isiklikult

¹⁶ Kaudne osalus tähendab, et füüsilisel isikul on äriühingus osalus ühe või mitme isiku või isikute ahela kaudu.

¹⁷ Äriühingu tegelik kasusaaja on selline füüsiline isik, kelle otsene või kaudne osalus või kõigi otseste ja kaudsete osaluste summa ületab äriühingus 25 protsenti, sealhulgas osalused esitajaaktsiate või -osade kujul või muul viisil.

ii. näeb juhendi punktis 4.3.2.7 nimetatud dokumendi notariaalselt või ametlikult kinnitatud dokumendi ära kirja;

iii. kasutab muid avalikult kättesaadavaid ja/või usaldusväärseid allikaid, mis on piisavad, et tuvastada tegelik kasusaaja.

4.3.3.12. Kui juriidilise isiku isikusamasuse tuvastamise dokumentidest või muudest esitatud dokumentidest ei nähtu otseselt, kes on juriidilise isiku tegelik kasusaaja, siis registreeritakse vastavad andmed (sh andmed kontserni kuuluvuse ning kontserni omanike- ja juhtimisstruktuuri kohta) juriidilise isiku esindaja ütluste või juriidilise isiku esindaja omakäelise kirjaliku dokumendi alusel. Sellisel juhul peab kohustatud isik rakendama mõistlikke meetmeid, et esitatud teavet kontrollida.

4.3.3.13. Usaldusfondi, seltsingu, ühisuse või muu sarnase isiku puhul eeldab lisaks avalikult kättesaadavatele ja/või usaldusväärsetele andmetele näiteks seltsingulepingu, nn *letter of wishes*, *trust deed* jms dokumentide alusel veendumuse saavutamist tegeliku kasusaaja olemuses. Kui kohustatud isik soovib kasutada tegeliku kasusaaja ütlusi või tema omakäelist kirjalikku dokumenti, tuleb kohaldada juhendi punktis 4.3.3.12 toodut.

Omandi- ja kontrollstruktuuri tuvastamine

4.3.3.14. Kohustatud isik ei pea iseseisvalt uurima kliendi või juhuti tehtavat tehingut teostava isiku omandi- ja kontrollstruktuuri ning võib selles osas tugineda juriidilise isiku või usaldusfondi, seltsingu, ühisuse või muu sarnase isiku esindaja ütlustele või kirjalikele selgitustele. See ei kohaldu eeldusel, kui kohustatud isikul on informatsiooni, mis nimetatud asjaolu kahtluse alla seab, sh see on vastuolus tegeliku kasusaaja tuvastamise ja andmete kontrollimise käigus saadud andmetega.

Andmete säilitamine

4.3.3.15. Kohustatud isik registreerib ja säilitab teabe kõikide toimingute kohta, mida tehti selleks, et tegelik kasusaaja ja omandi- ja kontrollstruktuur tuvastada. Kohustatud isik säilitab ka kõik andmed, mis nende toimingute käigus tuvastati. Kohustatud isik teeb eeltoodut juhendi punkti 5 alusel.

4.3.4. Riikliku taustaga isiku tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.3.4.1. Nii ärisuhte loomisel kui ka ärisuhte käigus või siis, kui esineb teatud sündmus, rakendab kohustatud isik meetmeid, et tuvastada, kas klient või juhuti tehtavat tehingut teostada sooviv isik ja nende isikute tegelik kasusaaja või esindaja on riikliku taustaga isik (sh kõrge riskiga riikliku taustaga isik), tema pereliige või lähedane kaastöötaja, samuti, kas klient on saanud selliseks isikuks.

4.3.4.2. Kõrge riskiga riikliku taustaga isiku osas kohaldab kohustatud isik juhendi punktis 4.3.4.18 nimetatud meetmeid.

4.3.4.3. Kui riikliku taustaga isik ei täida enam talle antud olulisi avalikke ülesandeid, peab kohustatud isik vähemalt 12 kuu jooksul võtma arvesse riske, mis on kõnealuse isikuga jätkuvalt seotud, ning rakendama asjakohaseid ja riskitundlikkusest lähtuvaid meetmeid seni, kuni on kindel, et riikliku taustaga isikutele omaseid riske kõnealuse isiku puhul enam ei esine.

Kõrge riskiga riikliku taustaga isik

4.3.4.4. Antud juhendi mõttes on kõrge riskiga riikliku taustaga isik igasugune riikliku taustaga isik, tema pereliige või lähedane kaastöötaja, välja arvatud isik, kes on keskmise või tavapärasemast madalama riskiga kohalik riikliku taustaga isik, tema pereliige või lähedane kaastöötaja.

4.3.4.5. Riikliku taustaga isik on füüsiline isik, kes täidab või on täitnud avaliku võimu olulisi ülesandeid ja kelle suhtes jätkuvalt esinevad sellega seotud riskid, sh riigipea¹⁸, valitsusjuht¹⁹, minister ning ase- või abiminister, seadusandliku kogu liige²⁰, erakonna juhtorgani liige, riigi kõrgeima kohtu kohtunik, riigikontrolör või keskpanga nõukogu või juhatuse liige, õiguskantsler, suursaadik, saadik, asjur, kaitsejõudude kõrgem ohvitser, riigi valitseva mõju all oleva äriühingu juhatuse ja haldus- või järelevalveorgani liige, rahvusvahelise organisatsiooni juht, juhi asetäitja ja juhtorgani liige või samaväärseid ülesandeid täitev isik, kes ei ole kesk- või alamastme ametniku staatuses. Riikliku taustaga isikuks loetakse ka isik, keda vastavalt Euroopa Komisjoni avaldatud loetelule peab avaliku võimu oluliste ülesannete täitjaks Euroopa Liidu liikmesriik, Euroopa Komisjon või Euroopa Liidu territooriumil akrediteeritud rahvusvaheline organisatsioon. Loetelu Eesti ametikohtadest, mille täitjaid loetakse riikliku taustaga isikuteks, kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega.²¹

4.3.4.6. Kohustatud isikul on õigus riskipõhise lähenemise tulemusel otsustada riikliku taustaga ametipositsioone täiendada ning seeläbi rakendada täiendavaid meetmeid ka teistele ametipositsioonidele. Kui riik peaks riskipõhise lähenemise tulemusel samasuguse ametipositsioonide täiendamise otsuse tegema, siis võib riik kohustada kohustatud isikut rakendama meetmeid ka teistele ametipositsioonidele. Igal juhul peavad need avaliku võimu ülesanded olema olulised ja prominentsed ning ei tohi seostuda kesk- või alamastme ametniku staatuses olevate isikutega.

4.3.4.7. Kohalik riikliku taustaga isik on juhendi punktis 4.3.4.5 nimetatud isik juhendi punktis 4.3.4.6 sätestatud eranditega, kes täidab või on täitnud avaliku võimu olulisi ülesandeid Eestis.

4.3.4.8. Juriidilisest isikust kliendi või juhuti tehtavat tehingut tegeva isiku puhul peab seda isikut pidama riikliku taustaga isikuks, kui tema esindaja või tegelik kasusaaja on riikliku taustaga isik või riikliku taustaga isiku pereliige või lähedane kaastöötaja.

4.3.4.9. Riigi omanduses oleva juriidilisest isikust kliendi või juhuti tehtavat tehingut tegeva isiku puhul peab seda isikut pidama riikliku taustaga isikuks, kui riikliku taustaga isik omab ettevõttes olulist ja prominentset funktsiooni ning sellest ettevõtjast omab vähemalt 50%-list osalust riik. Sellise olulise ja prominentse funktsiooni hindamisel tuleb muu hulgas ka hinnata, kas riikliku taustaga isik omab (olulist) volitust riigi varade või rahaliste vahendite, poliitikate või tegevuse üle, kas tal on õigus väljastada litsentse või lubasid, teha erandeid, kas tal on kontroll või mõju riigi või äriühingu kontodele ja rahalistele vahenditele jne. Tegemist on

¹⁸ Eestis: <https://www.president.ee/et>

¹⁹ Eestis on Valitsuse koosseis leitav siit: <https://valitsus.ee/peaminister-ministrid/valitsuse-koosseis>

²⁰ Eestis on Riigikogu liikmete nimekiri leitav siit: <https://www.riigikogu.ee/riigikogu/koosseis/riigikogu-liikmed/>

²¹ Arvutivõrgus saadaval siit: https://www.riigiteataja.ee/akt/124092020004?dbNotReadOnly=true&RIIGITEATAJA_AADRESS=https%3A%2F%2Fwww.riigiteataja.ee&RIIGITEATAJA_AADRESS_HALDUS=https%3A%2F%2Fwww.riigiteataja.ee (05.12.2021)

võimalike näidetega, mis aitavad kohustatud isikut kõrge riskiga riikliku taustaga isiku kindlaks tegemisel ning kõiki asjaolusid tuleb kogumis hinnata.

Kõrge riskiga kohalik riikliku taustaga isik

4.3.4.10. Kõrgema riskiga kohaliku riikliku taustaga isiku määratlemisel võtab kohustatud isik arvesse juhendi punktis 4.2 sätestatud ning punktis 4.2.3 sätestatud, samuti vajadusel tõenäosust, et:

i. isik, tema pereliige või lähedane kaastöötaja kasutab ära enda riikliku taustaga isiku positsiooni, teeb muu hulgas isikliku kasu nimel toiminguid vastuolus tema positsioonilt oodatavale tegevusele või varjab ebaseaduslikul moel teenitud tulu; ning et

ii. see isik omab olulist mõju või võimalust ning võimekust kontrollida või suunata vara.

4.3.4.11. Selline tõenäosuse hinnang põhineb kohustatud isiku üldistel teadmistel, eelneval kogemusel või muul teadmisel ning võtab arvesse näiteks riigi või selle konkreetse töökoha või ametikoha üldist korrupsioonitaset, ametipositsioonil töötamise kestvust, selle ametipositsiooniga kaasneva majanduslike huvide deklaratsiooni esitamise kohustust, kas konkreetsel töökohal või ametikohal on seoseid majandusharudega, mis võivad olla seotud korrupsiooniga, kas isiku kohta on negatiivset informatsiooni jne. Kohustatud isik arvestab ka muid juhendi punktist 4.2 riskipõhisest lähenemist tulenevaid indikaatoreid, mis viitavad, et kliendi või ärisuhtega ning nende riskiprofiilidega seotud risk on tavapärasemast kõrgem.

Pereliige

4.3.4.12. Pereliige on riikliku taustaga isiku abikaasa või abikaasaga samaväärseks peetav isik, riikliku taustaga isiku laps ja lapse abikaasa või abikaasaga samaväärseks peetav isik ning riikliku taustaga isiku vanem.

Lähedane kaastöötaja

4.3.4.13. Lähedaseks kaastöötajaks peetav isik on:

i. füüsiline isik, kelle kohta on teada, et ta on juriidilise isiku või usaldushalduse tegelik kasusaaja koos riikliku taustaga isikuga;

ii. füüsiline isik, kellel on lähedased ärisuhted riikliku taustaga isikuga;

iii. kes on riikliku taustaga isiku huvides loodud juriidilise isiku või usaldushalduse tegelik kasusaaja.

Kõrge riskiga riikliku taustaga isiku tuvastamiseks rakendatavad meetmed

4.3.4.14. Kõrge riskiga riikliku taustaga isiku tuvastamiseks on võimalikud järgmised viisid:

i. uute, potentsiaalsete ning olemasolevate klientide või juhuti tehtavaid tehinguid soovivate isikute, nende tegelike kasusaajate ja esindajate skriinimine vastavatest andmebaasidest (ehk nn nimekontroll andmebaasidest), kes vastavat teenust pakuvad;

ii. riikliku taustaga isiku staatuse küsimine esindajalt (hõlmab nii esindaja ja tegeliku kasusaja kui ka nende pereliikmete ja lähedaste kaastöötajate vastava staatuse küsimist) või juhuti tehtavat tehingut teostavalt isikult, samuti vajadusel kliendi või juhuti tehtavast tehingut

teostava isiku kutse- või tegevusala küsimine ning eeltoodud andmete uuesti küsimine ärisuhte kestel teostatava andmete uuendamise käigus;

iii. teatud juhtudel lisaks eelmises punktis nimetatule isiku kohta avalikult kättesaadavatest ehk kolmandatest allikatest informatsiooni hankimine.

Järgnevalt toodu (punktid 4.3.4.15 kuni 4.3.4.17) kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja osutatavate teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite osas ei ole see osa kohustuslik, va juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti.

4.3.4.15. Juhendi punktis 4.3.4.14 nimetatud alapunkti 2 tuleb kohaldada üldjuhul alati ning alapunkti 3 tuleb kohaldada siis, kui ei kohaldata alapunkti 1. Kohustatud isik võib riskipõhise lähenemise tulemusel kasutada lisaks ka täiendavaid meetmeid võrrelduna punktis 4.3.4.14 toodud meetmetega. Eelviidatud meetmeid kohaldatakse koostoimes ärisuhte või juhuti tehtava tehingu eesmärgi ja olemuse tuvastamisega, mille osas sisemise veendumuse saavutamisel võib kohustatud isik samuti tuvastada kahtlaseid või ebaharilikke asjaolusid, mis võivad viidata riikliku taustaga isiku olemasolule või nende seosele.

4.3.4.16. Rakendatud meetmed kõrge riskiga riikliku taustaga isiku tuvastamiseks peavad olema riskipõhised ehk vastama kohustatud isiku suurusele ning tema tegevuse ja teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatele riskidele. See tähendab, et mida suurem on kohustatud isiku kliendibaasi risk, et ärisuhe luuakse kõrge riskiga riikliku taustaga isikuga, ning risk, et kohustatud isiku osutatavate teenuste kaudu võiks kõrge riskiga riikliku taustaga isik soovida kuritegelikul teel saadud rahalisi vahendeid legaliseerida (ehk pesta), terrorismi või massihävitusrelvasid rahastada, seda rohkem või seda ulatuslikumaid meetmeid peab kohustatud isik juhendi punktis 4.3.4.14 nimetatud meetmetest (koostoimes juhendi punktiga 4.3.4.15) rakendama.

4.3.4.17. Igal juhul on kohustatud isik valmis pädevale järelevalveasutusele põhjendama, miks kohustatud isik ei ole valinud uute, potentsiaalsete ning olemasolevate klientide või juhuti tehtavaid tehinguid soovivate isikute skriinimist, samuti seda, miks ei esine juhendi punktis 4.3.4.16 nimetatud asjaolusid ja riske.

Kõrge riskiga riikliku taustaga isiku osas võetavad meetmed

4.3.4.18. Lisaks juhendi punktis 4.3 nimetatud üldistele hoolsusmeetmetele kohaldab kohustatud isik kõrge riskiga riikliku taustaga isiku osas järgmisi hoolsusmeetmeid:

i. saab kõrgemalt juhtkonnalt heakskiidu selle isikuga ärisuhte loomiseks või jätkamiseks. Heakskiit peab nähtuma juhtkonna vastavas dokumendis (näiteks juhtkonna koosoleku protokollis või mingis muus dokumendis). Dokumendist peab nähtuma, millistest faktilistest alustest tulenevalt vastav heakskiit otsustati anda;

ii. rakendab meetmeid, et teha kindlaks selle isiku rikkuse allika ja/või päritolu ja nende rahaliste vahendite allikad, mida ärisuhtes või juhuti tehingute tegemisel kasutatakse;

iii. teeb selle ärisuhte seiret juhendi punkti 4.4 mõttes tugevdatud korras (vt ka juhendi punkt 4.6).

4.3.4.19. Kõrgem juhtkond juhendi punkti 4.3.4.18 mõttes ja kogu antud juhendi mõttes on isik, kellel on piisavalt kõrge amet, otsustusõigus ning põhjalikud teadmised organisatsioonist ja

selle võimekusest, et teha teadlikke otsuseid äriühingu riskiprofiili otseselt mõjutavates küsimustes ning tal on teadmised, et kohustatud isiku kompensatsioonimehhanismid on sellise riski võtmiseks piisavad.

4.3.4.20. Rikkuse allika ja/või päritolu on midagi muud kui tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu (võrdle järgnevat juhendi punktis 4.4.3 tooduga, kus on toodud tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamiseks nõutav). Rikkuse allika ja/või päritolu tuvastamine tähendab, et kohustatud isik tuvastab suurema ja üldisema vaate kliendi rikkusest ehk kõikide varade allikast. See annab tavapäraselt sisendi, kui palju kliendil võiks üldse rahalisi vahendeid olla ja kust klient need rahalised vahendid sai. Lisaks kliendilt selle info küsimusele võib olla võimalik koguda sellist informatsiooni avalikest andmebaasidest ning muudest avalikest või mitteavalikest andmetest, näiteks kinnistu, maa vms (vara) registrid, majanduslike huvide deklaratsioonid, äriühingute registrid jne. Kui kliendiga seotud risk on eriti suur, peab andmeid rikkuse allika ja/või päritolu kohta kontrollima usaldusväärsete ja sõltumatute andmete, dokumentide ja teabe alusel. Kohustatud isik ei peaks rahulduma kliendi üldiste vastustega või võtma põhjendamatu eelduseid (näiteks, et olulisi funktsioone omavatel töötajatel ongi suuremad töötasud ja rohkem vara jne) ning kohustatud isikul peab tekkima sisemine veendumus, et ta teab kliendi rikkuse allikat ja/või päritolu. Seejuures juhul, kui klient keeldub rikkuse allika ja/või päritolu kohta andmete avaldamisest või annab üldisi vastuseid või andmed erinevad avalikult või mitteavalikult kättesaadavatest andmetest, võib tegemist olla kõrgemale riskile viitava olukorraga, millele tuleb kõrgendatud tähelepanu pöörata ehk täiendavaid tugevdatud meetmeid võtta.

Andmete säilitamine

4.3.4.21. Kohustatud isik registreerib ja säilitab teabe kõikide toimingute kohta, mida tehti selleks, et riikliku taustaga isik tuvastada, st kaalutlus tema kõrge riski staatuse määratlemise või määratlemata jätmise kohta. Kohustatud isik säilitab kõik andmed, mis nende toimingute käigus tuvastati. Kohustatud isik teeb eeltoodut juhendi punkti 5 alusel.

4.3.5. Rikkuse allika ja/või päritolu tuvastamine

4.3.5.1. Kohustatud isik kogub teavet kliendi rikkuse allika ja/või päritolu kohta (i) ärisuhte loomisel, kui see on asjakohane, et tuvastada ärisuhte eesmärk ja olemus, samuti, kui (ii) kohustatud isikul on kahtlus, et klient või juhuti tehtavat tehingut teostav isik on kõrge riskiga riikliku taustaga isik, tema pereliige või lähedane kaastöötaja.

4.3.5.2. Ärisuhte väliselt juhuti tehtava tehingu puhul kogub kohustatud isik ärisuhte eesmärgi ja olemuse asemel (juhendi punkti 4.3.6 mõttes) asjakohasel juhul teavet rikkuse allika ja/või päritolu kohta. Kohustatud isik rakendab vajadusel ka muid meetmeid, mis on sätestatud ärisuhte eesmärgi ja olemuse tuvastamise all juhendi punkti 4.3.6 mõttes.

4.3.5.3. Rikkuse allika ja/või päritolu tuvastamine juhendi mõttes on meetmed, mida on kirjeldatud juhendi punktis 4.3.4.20.

4.3.6. Ärisuhte või juhuti tehtava tehingu eesmärgi ja olemuse tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.3.6.1. Ärisuhte loomisel või juhuti tehtava tehingu puhul peab kohustatud isik aru saama ärisuhte ja tehingu eesmärgist ning olemusest. See on üks, kuid oluline osa põhimõtte „Tunne

oma klienti“ rakendamiseks. Virtuaalvääringu teenuse pakkujal on keelatud osutada teenuseid ärisuhte väliselt.

4.3.6.2. Kohustatud isik peab ärisuhte eesmärgi ja tehingu sisu tuvastamiseks rakendama sellisel juhul lisameetmeid ja koguma täiendavat teavet. Selline olukord esineb eelkõige juhtudel, kus (i) tegemist on suure väärtusega või ebaharilikkusele viitava olukorraga ja/või (ii) kus kliendi ning ärisuhtega kaasnev risk ja/või riskiprofiil annab põhjust täiendavate toimingute tegemiseks, et hoida sellist ärisuhet jätkuvalt kõrgendatud tähelepanu all.

4.3.6.3. Juhendi punktis 4.3.6.2 nimetatud täiendav meede on muu hulgas avalikest allikatest päringute tegemine ning täiendav teave on kliendi või juhuti tehingus osaleva isiku püsiva tegevusala, maksetavade, olulisemate tehingupartnerite ja juriidilise isiku puhul ka kogemuse väljaselgitamine. Eeltoodu ei ole ammendav loetelu ning kohustatud isik rakendab vajadusel täiendavaid meetmeid ärisuhtest arusaamiseks, sh eelkõige tuvastab vajadusel rikkuse allika ja/või päritolu.

4.3.6.4. Ärisuhte ja juhuti tehtava tehingu eesmärgi ning olemuse tuvastamine on hoolsusmeetmete kõige olulisem põhimõte. Selle eesmärgiks on saada igakülgne arusaam ja ülevaade kliendist, sh isikust, tegelikest kasusaajatest ja kliendiprofiilist, samuti põhjusest, miks sellist teenust vajatakse. Kohustatud isik peab veenduma, et pakutav teenus vastab kliendi tegelike tahteavalduste sisule (miks ta teenust soovib), on kooskõlas konkreetse lepingu olemuse ja eesmärkidega ning on vastavuses kliendile omistatud riskiastmega. Nimetatud informatsiooni põhjal peab kohustatud isik hindama, milline on kliendi edaspidine eeldatav tegevus ehk selle informatsiooni põhjal on kohustatud isikul võimalik hiljem kliendi tegevust hinnata juba kogutud informatsiooni põhjal (ärisuhte raames tehtavaid tehinguid pidevalt jälgida/seirata (sh tuvastada tehingus kasutatud vahendite allikat ja päritolu) ehk monitoorida). Selle informatsiooni põhjal saab ka hinnata, kas isik, tema esindaja või tegelik kasusaaja võiks olla riikliku taustaga isik, kas tegelik kasusaaja on ikka õige tegelik kasusaaja ehk kas ta on võimeline sellise mahuga ja olulisemate äripartneritega selliseid tehinguid teostama ning kas klient, tema esindaja või tegelik kasusaaja ei ole rahvusvahelise sanktsiooni all olev isik või üritatakse kliendi tehingutega vältida rahvusvahelist sanktsiooni.

4.3.6.5. Kui ühelt poolt on eesmärgiks saada igakülgne arusaam ja ülevaade kliendist (juhendi punkt 4.3.6.4), siis teiseks tuleb aru saada ja tagada, et kliendi selline soov läheb kokku tema tegeliku tegevuse, võime, võimekuse ning vajadustega. Seega ei saa eesmärgi ja olemuse tuvastamine piirduda vaid sõnalise teabe kogumisega, sest see ei annaks kohustatud isikule sellist ülevaadet, et mõista klienti, tema tegevusprofiili, tehingu eesmärki ja rahaliste vahendite allikat ning päritolu. Nagu nähtub alltoodust (tegevusala, maksetavade, olulisemate äripartnerite ja kogemuse käigus küsitav spetsiifika), ei ole ühe asjaolu küsimine eraldiseisev teistest ärisuhte eesmärgi ja olemuse tuvastamiseks vajalike küsimuste esitamistest. See tähendab, et tegevusala peab kokku minema sellega, millised on kliendi maksetavad ja millises ulatuses ning mahus klient ärisuhte käigus tehinguid teeb. Seejuures peavad olulised äripartnerid olema just need, kellega sellel tegevusalal ja selliste tehingumahtudega tehinguid asutakse teostama, kusjuures kliendil peab olema vastav kogemus sellel tegevusalal, teostada tehinguid selliste ärimahtudega ning omades vastavaid (äri)suhteid.

4.3.6.7. Ärisuhte või juhuti tehtava tehingu eesmärgi ning olemuse tuvastamise eesmärk on muu hulgas ka riiklikus riskihinnangus jm riskihinnangutes ja juhendites toodud riskidele viitavate asjaolude tuvastamine ning asjakohaste meetmete rakendamine. Kohustatud isik peab tähele

panema, et paljud riskidele viitavad tunnused koos või ka eraldiseisvalt võivad viidata nn riulifirma kasutamisele või muule kahtlasele ja ebaharilikule ning mõistliku majandustegevusega vastuolus olevale tegevusele. Sellisel juhul peab kohustatud isik vajadusel pädevale järelevalveasutusele selgitama, miks ta on loonud sellistele tunnustele vastava ärisuhte ning ta seda jätkab.

4.3.6.8. Nagu kõigi teiste hoolsusmeetmete puhul, tuleb ka siin ärisuhte eesmärgi ja olemuse tuvastamisel lähtuda riskipõhisest lähenemisest vastavalt juhendi punktile 4.2. Seega, mida suurem on kliendiga kaasnev risk, seda rohkem peab kohustatud isik meetmeid rakendama, et aru saada kliendist ja tema riskiprofiilist ning mõista, kas põhimõtte „Tunne oma klienti“ on täidetud ning on üheselt arusaadav, mis teenust ning millisel põhjusel klient soovib, ehk kas kliendi selline soov läheb kokku tema tegeliku tegevuse, võime ning vajadustega. Sellistel juhtudel ei piisa üldsõnaline informatsioonist.

4.3.6.9. Kohustatud isikute eriliike puudutavad täiendavad meetmed ja erandid on toodud juhendi punktides 4.7.1 kuni 4.7.10.

Tegevusala

4.3.6.10. Kliendi tegevusala tuvastamiseks peab kohustatud isik aru saama, millega klient tegeleb ja ärisuhte käigus tegeleda kavatseb ning kuidas see läheb kokku ärisuhte eesmärgi ja olemusega. Samuti, kas see on mõistlik, arusaadav ja usutav. Tegevusala tuvastamine ei tähenda registritesse esitatud andmete äramärkimist, vaid arusaamist sellest, millega klient tegeleb ning nende andmete säilitamist.

4.3.6.11. Kliendi määratud tegevusala täpsus peab vastama kliendi ja ärisuhte riskiprofiilile ning kliendi riskiastmele. Seetõttu näiteks tavapärasemast kõrgema riski korral ei tohi need majanduslikus mõttes olla liiga laiad või teineteisest täiesti erinevad, mis annaks kliendile võimaluse tegeleda sisuliselt kõigega ja kohustatud isikul ei ole hiljem võimalik seetõttu ärisuhet asjakohaselt jälgida.

4.3.6.12. Tegevusala tuvastamisel peab kohustatud isik välja selgitama ka selle, kas osutatava teenuse jaoks on kliendil vajalik tegevusluba ning kas tegelikult kohustatud isiku kaudu osutatakse teenust nõo kliendi klientidele ehk lõplikult kasusaavatele isikutele, kelle osas peaks kohustatud isik hoolsusmeetmeid kohaldama (a juhendi punktis 4.8.3 toodud eranditega).

4.3.6.13. Kokkuvõtvalt peab kliendi tegevusala tuvastamine vastama ärisuhte eesmärgi ja olemuse tuvastamise üldpõhimõtetele juhendi punktide 4.3.6.4 ja 4.3.6.5 mõttes ning võimaldama nende asjaolude tuvastamist.

Maksetavad

4.3.6.14. Kohustatud isik peab välja selgitama, kas ja millistel põhjustel ning tingimustel klient sellisteks tehinguteks võimeline on ja kuidas see läheb kokku kliendi teadmise ja muus osas ning tema ja ärisuhte riskiprofiiliga üldiselt. Sellise kohustuse täitmine eeldab ka üldisemalt kliendi rikkuse allika ja/või päritolu tuvastamist. Maksetavade kontrollimisel tuleb lähtuda kohustatud isiku pakutavast teenusest ning kliendi riskist. Kõikide klientide ja teenuste puhul ei ole vajalik maksetavade hindamine, kui selleks puudub kohustatud isiku hinnangul otsene vajadus ning võimalus. See säte puudutab eelkõige finantseerimisasutusi ning virtuaalvääringu teenuse pakkujaid, kus toimuvad pidevad maksed klientide poolt. Näiteks aitab välja selgitada

kliendi võimekuse antud tehingute sooritamiseks tema varasem maksekäitumine pangakontodel või virtuaalvaluuta tehingute väljavõtted.

Olulisemad tehingupartnerid

4.3.6.15. Olulisemate tehingupartnerite puhul peab kohustatud isik välja selgitama, kes on need kliendi olulisemad partnerid, kellega hakatakse deklareeritud tegevusalal ja tegevusmahtudega tehinguid teostama ehk kes on need isikud, kes viivad ellu ärisuhte loomise eesmärki.

4.3.6.16. Olulisemate tehingupartnerite all on mõeldud isikuid, kes teevad võimalikuks eraldi sissetulevate ning väljaminevate tehingute teostamise ehk olulisemad tehingupartnerid tuleb tuvastada kahes eraldi kategoorias.

4.3.6.17. Kohustatud isik peab asjakohasel juhul, kuid eelkõige tavapärasemast kõrgema riski puhul, tuvastama ka, kuidas seonduvad need olulisemad tehingupartnerid tegevusalaga ehk kas avalikult on kättesaadav informatsioon, mis kinnitab sellel tegevusalal tegutsemist.

4.3.6.18. Kui kliendi teenuseks on kaupade ost või müük, siis hõlmab olulisemate tehingupartnerite küsimine sellisel juhul, kuid eelkõige tavapärasemast kõrgema riski puhul, ka kaupa transportivate teenuseosutajate küsimist.

4.3.6.19. Oluline on sellisel juhul, kuid eelkõige tavapärasemast kõrgema riski puhul, pöörata tähelepanu ka nendele oluliste tehingupartnerite asukohtadele ning veenduda, et see läheb kokku kliendi eelnevalt deklareeritud maksetavadega (eelkõige need riigid, kust rahalised vahendid laekuvad ja kuhu need kantakse).

4.3.6.20. Kuivõrd tegemist on just olulisemate tehingupartneritega, peab kohustatud isik ärisuhte loomisel veenduma, et nende isikutega asutakse ka tegelikult tehinguid teostama. Seda kontrollib kohustatud isik hiljem ärisuhte käigus.

4.3.6.21. Kokkuvõtvalt peab olulisemate tehingupartnerite tuvastamine vastama ärisuhte eesmärgi ja olemuse tuvastamise üldpõhimõtetele ning võimaldama nende asjaolude tuvastamist.

Andmete säilitamine

4.3.6.28. Kohustatud isik registreerib ja säilitab teabe kõikide toimingute kohta, mida tehti selleks, et tuvastada ärisuhte ja juhuti tehtava tehingu eesmärk ning olemus. Kohustatud isik säilitab ka kõik andmed, mis nende toimingute käigus tuvastati. Kohustatud isik teeb eeltoodut juhendi punkti 5 alusel.

4.4. Hoolsusmeetmed ärisuhte kestel

4.4.1. Andmete uuendamine

4.4.1.1. Kohustatud isik tagab hoolsusmeetmete kohaldamise käigus kogutud dokumentide, andmete või teabe regulaarse ja teatud sündmuse korral ajakohastamise, st eelkõige isiku, tema esindaja (sh esindusõiguse) ja tegeliku kasusaaja ning ärisuhte eesmärki ja olemust selgitavate andmete ajakohastamise.

4.4.1.2. Tavapärasemast kõrgemas riskiga klientide ja ärisuhete puhul tuleb olemasolevaid andmeid kontrollida sagedamini kui muude klientide/ärisuhete puhul. Tavapäraselt on

tavapärasemast kõrgema riskiga klientide ja ärisuhte andmete uuendamise regulaarsus vähemalt kord aastas.

4.4.1.3. Andmete ajakohastamise viisi otsustab kohustatud isik, hinnates kliendi ja ärisuhtega kaasnevat riski ning seda, millises ulatuses on võimalik kaudsete meetodite abil andmeid ajakohastada sekkumata kliendisuhete tavalisse toimimisse.

4.4.2. Ärisuhte seire

Üldpõhimõtted

4.4.2.1. Ärisuhte vältel teeb kohustatud isik ärisuhte seiret, mis hõlmab ärisuhtes tehtud tehingute kontrolli, tagamaks, et tehingud on kooskõlas kohustatud isiku teadmistega kliendist, tema tegevusest ja riskiprofiilist. Ärisuhte seire katab kliendi kogu ärisuhet ning selle elutsükli, sh sissetulevaid tehinguid, millele kehtib eraldi tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamise nõue.

4.4.2.2. Ärisuhte pideva jälgimise käigus peab kohustatud isik ärisuhte vältel teostatud tehinguid jälgima selliselt, et veenduda, kas teostatavad tehingud vastavad kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile (ehk mida klient ärisuhte loomisel deklareeris või mis on ärisuhte käigus teatavaks saanud). Samuti peab kohustatud isik ärisuhet jälgima selliselt, et tuvastada kliendi tegevus või asjaolud, mis viitavad kuritegelikule tegevusele, rahapesule või terrorismi rahastamisele või mille seotus rahapesu või terrorismi rahastamisega on tõenäoline. Sealhulgas keerukad, suure väärtuse ja ebatavalised tehingud ja tehingumustrid, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik.

4.4.2.3. Kohustatud isik peab ärisuhte käigus pidevalt hindama ka kliendi tegevuse muutumist ning tuvastama, kas kliendi ja ärisuhtega kaasnev riskiaste võib tõusta ning kas tekib vajadus täiendavate või tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamiseks, sh olukorras, kui isik on tegelikult riikliku taustaga isik, tegelik kasusaaja on keegi teine või kliendi tegevusega üritatakse vältida rahvusvahelist sanktsiooni.

4.4.2.4. Kohustatud isik hindab pidevalt, kas üksikute tehingute eesmärk ning olemus vastab sellele, mis on hoolsusmeetmete kohaldamise käigus juba ärisuhte loomisel tuvastatud ehk kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile. Seejuures peab kohustatud isik hoolsuskohustuse täitmisel valima täitmise sobiva ulatuse ja sellest lähtuvalt koguma piisavalt andmeid ja dokumente. Eesmärgiks on saada kliendist või tehingus osalevast isikust piisav ülevaade, sh kliendist ja kliendiprofiilist, samuti põhjusest, miks konkreetset tehingut tehakse ja mis majandus- või õigussuhete raames klient tehinguid teeb, et vajadusel hinnata selle vastavust juba teadaolevale informatsioonile.

4.4.2.5. Hoolsusmeetmete rakendamisel tuleb siingi lähtuda riskipõhisest lähenemisest vastavalt juhendi punktile 4.2. Seejuures, mida suurem on kliendiga kaasnev risk/oht, seda rohkem peab kohustatud isik meetmeid rakendama, et kliendist ja tema riskiprofiilist ning ärisuhte raames tehtavatest üksikutest tehingutest aru saada ning olla kindel, et see vastab eelnevalt teadaolevale informatsioonile kliendist. Informatsioon ei saa sellistel juhtudel olla üldsõnaline.

4.4.2.6. Olukorras, kus hoolsusmeetmete kohaldamise käigus ehk käesoleval juhul ärisuhte pideva jälgimise käigus kogutud andmed ei ole piisavad, andmed on vastuolulised või nende

õigsuses võib muul moel kahelda, ei saa kohustatud isik piisavat ülevaadet ja tal ei teki veendumust, kas kliendi tehingud vastavad eelnevalt tuvastatud tehingu eesmärgile ning kliendiprofilile üldiselt. Sellisel juhul ei saa kohustatud isik õigesti tuvastada ka seda, millisel eesmärgil soovib klient üksikut tehingut teha. Sellisel juhul ei ole kohustatud isik hoolsusmeetmeid piisavalt kohaldanud ning on jätnud ärisuhte õigesti jälgimata. Tagajärjeks on see, et kohustatud isik peab hoolsusmeetmeid uuesti kohaldama, nagu nõuavad juhendi punktid 4.1.7.3 ja 4.1.7.4. Tegemist on samasuguse olukorraga nagu siis, kui kohustatud isik ei oleks hoolsusmeetmeid algusest peale piisavalt kohaldanud.

4.4.2.7. Kohustatud isik teadvustab ja rakendab meetmeid, et ärisuhte seire raames muu hulgas tuvastada, kas ärisuhtes olev klient on see isik, kes ta väidab ennast olevat, või on tegemist hoopis riikliku taustaga isikuga või muu tegeliku kasusaajaga või on eesmärk ärisuhte raames vältida rahvusvahelisi sanktsioone.

4.4.2.8. Kohustatud isikute eriliike puudutavad täiendavad meetmed ja erandid on toodud juhendi punktides 4.7.1 kuni 4.7.10.

4.4.2.9. Tehingute jälgimise meetmed jagunevad kaheks. Meetmed, mis võimaldavad kohustatud isiku eelneva töökogemuse põhjal välja töötatud parameetrite või tunnuste alusel (infotehnoloogiliste vahendite abil) tehinguid jälgida reaalsajas (skriinida) ning meetmed, mis võimaldavad tehinguid hiljem analüüsida (monitoorida).

4.4.2.10. Ärisuhte seire eesmärk on muu hulgas ka riiklikus riskihinnangus jm riskihinnangutes ja juhendites toodud riskidele viitavate asjaolude tuvastamine ning asjakohaste meetmete rakendamine. Kohustatud isik peab tähele panema, et paljud riskidele viitavad tunnused koos või ka eraldiseisvalt võivad viidata nn riulifirma kasutamisele või muule kahtlasele ja ebaharilikule ning ebamõistlikule majandustegevusele, kus kohustatud isik peab vajadusel pädevale järelevalveasutusele selgitama, miks ta on loonud sellistele tunnustele vastava ärisuhte ning miks ta seda jätkab.

Skriinimine

Skriiningu ja monitooringu all toodu (punktid 4.4.2.11 kuni 4.4.2.21) kehtib eelkõige virtuaalvääringu teenuse pakkujatele, olenemata kohustatud isiku tegevusest ja teenuste laadist, ulatusest, keerukusest. Teiste sektorite osas ei ole see osa kohustuslik, va juhul, kui proportsionaalsuse põhimõttest tuleneb teisiti.

4.4.2.11. Keerukate, suure väärtusega ja ebatavaliste tehingute ja tehingumustrite, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik, jälgimine on oluline osa kohustatud isiku rakendatavatest kõikidest hoolsusmeetmetest. Need võimaldavad klientide majandustegevuses tuvastada asjaolusid, mis võivad viidata rahapesule või terrorismi rahastamisele. Ärisuhte jälgimine ülaltoodud eesmärkidel omab samuti rolli, et tuvastada võimalikke rahvusvahelise sanktsiooni subjektide või sanktsioonidega piiratud tehinguid ning riikliku taustaga isikuid. Suured ja keerukad tehingud on pigem omased finantseerimisasutustele ning virtuaalvääringu teenuse pakkujatele, mistõttu on tehingute skriinimisega seotud pigem antud sektorid.

4.4.2.12. Tehingute reaalsajas jälgimine tähendab, et töötajad jälgivad tööülesannete täitmisel kliendi käitumist ja tehinguid, eesmärgiga tuvastada (i) kahtlaseid ja ebaharilikke tehinguid

ning tehingumustreid, (ii) etteantud piirmäärasid ületavaid tehinguid või (iii) riikliku taustaga isikuid ja rahvusvahelisi sanktsiooniga seotud asjaolusid.

4.4.2.13. Ärisuhte ja tehingute reaalses jälgimiseks saab kohustatud isik: i. ehitada üles infotehnoloogilise lahendi ehk automaatsed IT-süsteemid, mis reaalses selekteerivad etteantud parameetrite alusel välja tehinguid; ja/või ii. panna oma töötajale kohustuse tehingute manuaalseks läbivaatamiseks; või iii. eelneva kahe meetme vahepealne kombinatsioon.

4.4.2.14. Ärisuhte reaalses jälgimiseks kasutatavad meetmed peavad olema riskipõhised ehk vastama kohustatud isiku suurusele ning tema tegevuse ja teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatele riskidele. See tähendab, et mida suurem on kohustatud isiku kliendibaas (kohustatud isik ei jõua tehinguid käsitsi jälgida) ning risk, et kohustatud isiku teenuste kaudu võidakse kuritegelikul teel saadud rahalisi vahendeid legaliseerida (ehk pesta), terrorismi ja massihävitusrelvasid rahastada, seda rohkem või seda ulatuslikumaid meetmeid peab kohustatud isik rakendama vastavalt juhendi punktile 4.4.2.13.

4.4.2.15. Kui kohustatud isikud kasutavad automaatseid süsteeme konkreetsete ärisuhte raames tehtavate kahtlaste ja ebaharilike tehingute tuvastamiseks, peaksid nad tagama, et need süsteemid on eesmärgipärased ehk vastavad kohustatud isiku suurusele ning tema tegevuse ja teenuste laadile, ulatusele, keerukusele, sh riskiisule ja kohustatud isiku tegevusega kaasnevatele riskidele.

4.4.2.16. Arvestades, et ärisuhte reaalses järgimise eesmärgiks on tuvastada:

(i) kahtlaseid ja ebaharilikke tehinguid ning tehingumustreid,

(ii) etteantud piirmäärasid ületavaid tehinguid või

(iii) riikliku taustaga isikuid ja rahvusvahelisi sanktsiooniga seotud asjaolusid,

peavad automaatse IT-süsteemi parameetrid/stsenaariumid:

i. kahtlaste ja ebaharilike tehingute (ning võimalusel tehingumustrite) tuvastamiseks hõlmama riske ja ohte, millega kohustatud isik oma tegevuses eelkõige kokku puutub;

ii. võimaldama tuvastada tehinguid (sh võimalusel kaarditehinguid), mis teostatakse, mis edastatakse või mis saabuvad riikidest või võimalusel nende riikide naaberriikidest, mis on seotud suurema terrorismi riskiga, sh on konfliktipiirkonnad, või riikidest, kellel on eelnimetatud riikidega muud olulised sidemed;

iii. katma ka tehingute kirjeldusi ja selles olevat informatsiooni;

iv. rahvusvahelise sanktsiooni subjekti tuvastamiseks on võimekus kontrollida nii kliendi, tema esindaja kui ka tegeliku kasusaaja andmete vastavust;

v. riikliku taustaga isikute tuvastamiseks on võimekus kontrollida nii kliendi, tema esindaja kui ka tegeliku kasusaaja andmete vastavust;

vi. tagama isikute tuvastamise (hõlmab isikut ennast, tema esindajat ja tegelikku kasusaajat), kelle osas on kohustatud isikul olnud eelnev kahtlus või kellega on ärisuhte loomisest keeldunud või ärisuhte erakorraliselt üles öeldud (sh juhul, kui see on tehniliselt võimalik ja ei ole

kohustatud isikule liiga koormav, nende isikute kasutatud IP-aadresside kontroll). Eesmärgiks on, et kohustatud isik rakendaks meetmeid, kui samad isikud soovivad luua uuesti ärisuhet;

vii. tagama võimalused, et kohustatud isik suudab tuvastada varjatud või nähtavaid (äri)sidemeid erinevate klientide vahel (nn ühte gruppi kuuluvus), mille olemasolust kohustatud isik ei teadnud eelnevalt (vt ka juhendi punkt 4.4.3.8 ja 8.4).

4.4.2.17. Juhul, kui kohustatud isik ei vali asjakohast IT-süsteemi, peavad tema manuaalsed läbivaatamise süsteemid vastama juhendi 4.4.2.16 põhimõtetele.

4.4.2.18. Kohustatud isik on pädevale järelevalveasutusele valmis põhjendama, miks ta on valinud sellise ärisuhete jälgimise (skriinimise) lahendi ning miks asjakohasel juhul ei esine nimetatud asjaolusid ja riske lähtuvalt juhendi punktist 4.4.2.14. Kohustatud isik on valmis ka põhjendama, miks ta on valitud just need parameetrid/stsenaariumid.

Monitoorimine

4.4.2.19. Tehingute hilisemaks analüüsiks ehk monitoorimiseks analüüsitakse tehinguid, mis on etteantud parameetrite esinemise alusel tehingute massist hiljem eraldatud. Tehingute monitoorimine on eelkõige vajalik virtuaalvääringu teenuse pakkujatele ning finantseerimisasutustele. Siiski tuleb tehinguid monitoorida vastavalt ettevõtte teenustega kaasnevatele riskidele.

4.4.2.20. Tehingute monitoorimiseks jälgivad töötajad tööülesannete täitmisel kliendi käitumist ja tehinguid, eesmärgiga tuvastada tehinguid ja asjaolusid, mida ei olnud võimalik tuvastada reaajas (neisse ei olnud võimalik sekkuda) või mis tehingu iseloomust tulenevalt ei kajastanud reaajas tehingute jälgimise parameetrites IT-lahendi puhul või toimingutes manuaalse jälgimise puhul (näiteks suuremad tehingud summade, valuutade või klienditüüpide kaupa).

4.4.2.21. Alljärgnevalt on lisatud näiteid mõnedest tüüpilisematest parameetritest, mille alusel võib tehinguid monitooringuks selekteerida ja mis ei pruugi kajastuda reaajas järgimise parameetrite all:

- i. vaadeldava perioodi suurema käibega (nii füüsilise kui juriidilised) kliendid, teenuse kasutajad, fondiosakute ostjad jne (nii füüsilised kui juriidilised isikud);
- ii. vaadeldava perioodi (nii füüsilised kui juriidilised isikud) suuremad tehingud (nii füüsiliste kui juriidiliste isikute) valuutade ja teenuste kaupa;
- iii. vaadeldava perioodi jooksul teatud piirmäära ületavad tehingud;
- iv. teatud piirmäära ületavad sularaha tehingud (nii füüsiliste kui juriidiliste isikute lõikes) jne.

Kõrgemale riskile viitavad tehingud

4.4.2.22. Vastavalt juhendi punktile 4.2.6.4 peab kohustatud isik pöörama kõrgendatud tähelepanu ehk kohaldama tugevdatud hoolsusmeetmeid keerukatele, suure väärtusega ja ebatavalistele tehingutele ja tehingumustritele, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik.

4.4.2.23. Lisaks tugevdatud hoolsusmeetmete kohaldamisele tuleb uurida iga üksiku tehingu tausta nii palju, kui see on mõistlikult vajalik, sh tuleb fikseerida tehingu üksikasjad ning analüüsida ilmnenuid asjaolusid, eesmärgiga selgitada välja sagedamini esinevate tehingute

tüüpilisemaid tunnuseid. Need andmed tuleb säilitada. Seejuures peamised asjaolud, millele tuleb selliste tehingute analüüsimisel tähelepanu pöörata, on järgmised:

- i. milline on kahtlustäratav asjaolu toimingute, tehingute või muude asjaolude juures;
- ii. kas kohustatud isik on veendunud, et tunneb klienti vajalikul määral ja kas kliendi tegevus vastab tema kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile või on tema kohta vaja koguda lisaandmeid ning kasutada mõistlike ja piisavaid meetmeid, et mõista tehingu tausta ja eesmärki, näiteks selgitada välja rahaliste vahendite allika ja sihtkoha või otsida rohkem teavet kliendi tegevuse kohta, et teha kindlaks sellise tehingu tõesus;
- iii. kas on esinenud korduvaid kahtlaste toimingute ja tehingute ilminguid (sh sarnaste olukordade või asjaolude osas);
- iv. kas kliendi tegevusele ja ärisuhtele üldiselt on vajalik pöörata edaspidi suuremat tähelepanu, sh üksikasjadele;
- v. kas on vaja täita RAB-le teatamiskohustust juhendi punkti 7 mõttes.

Andmete säilitamine

4.4.2.24. Kohustatud isik registreerib ja säilitab teabe kõikide toimingute kohta, mida tehti selleks, et ärisuhet pidevalt seirata ehk teostada kontrolli, kas kliendi tehtud tehingud vastavad sellele, mida kohustatud isik kliendi kohta eelnevalt teadis. See hõlmab ka tehingute uurimist. Kohustatud isik säilitab ka kõik andmed, mis nende toimingute käigus tuvastati. Kohustatud isik teeb eeltoodut juhendi punkti 5 alusel.

4.4.3. Tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine

Üldpõhimõtted

4.4.3.1. Ärisuhte käigus tuvastab kohustatud isik vajadusel tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu.

4.4.3.2. Tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu küsimine on sisuliselt võrdväärne ärisuhte seirega juhendi punkti 4.4.2 mõttes ja selles toodud eesmärgiga, selle erisusega, et kui ärisuhte seire katab kogu kliendi ärisuhet ning selle elutsükli, siis tehingus kasutatud vahendite allikas ja päritolu eesmärk seondub pelgalt sissetulevate tehingutega. Eesmärk on siiski sama, saada kliendist piisav ülevaade ning teada, kas see vastab kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile. Seetõttu kehtivad tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu kohta kõik juhendi üldpõhimõtetes olevad selgitused vastavalt punktile 4.4.2.

4.4.3.3. Samamoodi kehtivad juhendi üldpõhimõtetes olevad selgitused vastavalt punktile 4.4.2, milline peab olema hoolsusmeetmete kohaldamise ulatus ehk millistele tunnustele kogutud informatsioon peab vastama (sh vastupidi, millele ta ei tohi vastata).

Vajadus tuvastada tehingus kasutatud vahendite allikas ja päritolu

4.4.3.4. Kui ärisuhte seire on pidev, see sisaldab kogu kliendi ärisuhet ja selle elutsükli (kattes seetõttu ka sissetulevaid tehinguid üldiselt) ning see ei sõltu vajadusest, siis tehingus kasutatud vahendite allikas ja päritolu tuleb tuvastada ainult vajadusel. Vajadus vahendite allikat ja päritolu tuvastada sõltub nii kliendi eelnevast tegevusest kui ka muust teadaolevast informatsioonist. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate puhul on ilmingimata vajalik tuvastada

vara päritolu, kuna tegemist on kõrge riskiga sektoriga. Seejuures suureneb vajadus vahendite allika ja päritolu tuvastamiseks:

- i. proportsionaalselt rahaliste vahendite suurusega;
- ii. kui tehingud ei vasta kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile;
- iii. kui kohustatud isik soovib või peaks mõistlikult pidama vajalikuks hinnata, kas tehingud vastavad kliendi kohta eelnevalt teadaolevale informatsioonile;
- iv. kui kohustatud isikul tekib kahtlus, et tehingud viitavad kuritegelikule tegevusele, rahapesule või terrorismi rahastamisele või mille seotus rahapesu või terrorismi rahastamisega on tõenäoline, sh keerukatele, suure väärtusega ja ebatavalistele tehingutele ja tehingumustritele, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik.

Vahendite allikas ja päritolu

4.4.3.5. Seadusandja on teadlikult eristanud tehingus kasutatud vahendite allikat ja päritolu. Allikas on seejuures põhjus, selgitus ja alus (õigussuhe ja selle sisu), mis põhjusel rahalisi vahendeid üle kanti. Päritolu on laiem ning sisaldab tegevust, mille abil rahalised vahendid teeniti või saadi ning on lähedasem rikkuse allika ja/või päritolu tuvastamisele (vt ka juhendi punkt 4.3.5).

4.4.3.6. Rahaliste vahendite päritolu tuvastamine sõltub asjakohasest olukorrast, arvestades riskipõhist lähenemist ja seda, millises ulatuses peab kohustatud isik sisemise veendumuse saavutamiseks tuvastama rahaliste vahendite allika päritolu.

4.4.3.7. Kui kohustatud isikul on kahtlus, et laekuva makse puhul ei ole maksjaga seotud informatsioon õige ehk tegelikult on tegemist maksega pikemas ahelas/jadas (vt ka juhendi punkt 8.4), siis eeldab tehingus kasutatud vahendite allika ja päritolu tuvastamine kohustuse täitmist nõu tehingu esimese lüli või ahela osas ehk vara algse allika ja päritolu osas (isik, kellelt selles ahelas rahalised vahendid alguses liikuma hakkasid).

Andmete säilitamine

4.4.3.8. Kohustatud isik registreerib ja säilitab teabe kõikide toimingute kohta, mida tehti selleks, et tehingus kasutatud vahendite allikas ja päritolu. Kohustatud isik säilitab ka kõik andmed, mis nende toimingute käigus tuvastati. Kohustatud isik teeb eeltoodut juhendi punkti 5 alusel.

4.5. Lihtsustatud hoolsusmeetmed

4.5.1. Kohustatud isik võib kohaldada hoolsusmeetmeid lihtsustatud korras, kui ta on tuvastanud juhendi punkti 4.2 kohaselt, et kliendi ja temaga seotud tegevuse näol on tegemist tavapärasemast madalama rahapesu või terrorismi rahastamise riskiga. Lihtsustatud hoolsusmeetmed ei ole virtuaalvääringu teenuse pakkujatel lubatud.

4.5.2. Lihtsustatud hoolsusmeetmeid saab kohaldada kliendi osas ärisuhte loomisel või kliendi teostatud tehingu või toimingu osas ärisuhte kestel või juhuti tehtava tehingu puhul. Lihtsustatud hoolsusmeetmeid saab rakendada väiksema riski korral.

4.5.3. Väiksemat riski iseloomustavad:

4.5.3.1. reguleeritud turul noteeritud äriühing, kellele kohaldatakse avalikustamiskohustusi, millega on kehtestatud nõuded, et tagada tegeliku kasusaaja piisav läbipaistvus.

4.5.3.2 Eestis asutatud avalik-õiguslik juriidiline isik.

4.5.3.3 Eesti või Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigi valitsusasutus või muu avalikke ülesandeid täitev asutus.

4.5.3.4 Euroopa Liidu asutus.

4.5.4. Olenemata lihtsustatud hoolsusmeetmete kohaldamisest, peab kohustatud isik tagama ärisuhte piisava jälgimise, et oleks võimalik tuvastada muu hulgas ebatavalised tehingud ning võimaldada kahtlastest tehingutest teatamist RAB-le (vt ka juhendi punkt 7).

4.5.5. Kliendile lihtsustatud hoolsusmeetmete rakendamisel peab kogutud teave andma äriühingule kindluse, et tema hinnang kliendi või ärisuhtega seotud tavapärasemast väiksema riski osas on põhjendatud.

4.5.6. Kohustatud isik arvestab igasuguse hoolsusmeetme kohaldamisel Eestile omaseid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ja meetodeid.

4.5.7. Kohustatud isik dokumenteerib ning järelevalveasutuse nõudmisel näitab, miks, millises osas ja milliseid lihtsustatud hoolsusmeetmeid on kohustatud isik kliendile ärisuhte loomisel või ärisuhte kestel tehingutes rakendanud.

4.6. Tugevdatud hoolsusmeetmed

4.6.3. Kohustatud isik peab kohaldama hoolsusmeetmeid tugevdatud korras, kui ta on tuvastanud, et kliendi ja temaga seotud tegevuse näol on tegemist tavapärasemast kõrgema rahapesu või terrorismi rahastamise riskiga. Tugevdatud hoolsusmeetmeid kohaldatakse selleks, et asjakohaselt juhtida ja maandada tavapärasest kõrgemat rahapesu ja terrorismi rahastamise riski.

4.6.4. Tugevdatud hoolsusmeede tähendab, et kohustatud isik kohaldab tavapärastele kohustuslikele hoolsusmeetmetele midagi lisaks.

4.6.5. Tugevdatud hoolsusmeetmeid saab kohaldada kliendile ärisuhte loomisel või kliendi teostatud tehingule ärisuhte kestel või juhuti tehtava tehingu puhul.

4.6.6. Kliendi või tema tehingu osas tugevdatud meetmete otsustamisel võtab kohustatud isik arvesse protseduurireeglites toodut, kusjuures alati on tugevdatud hoolsusmeetmeks kliendi riskiprofiili uuesti hindamine hiljemalt kuus kuud pärast ärisuhte loomist. Tugevdatud hoolsusmeetmeteks võib:

4.6.6.1. ärisuhte loomisel olla muu hulgas ka järgnev:

i. kõigi äriühingu tegelike kasusaajate, ka nende, kelle osalus on alla 25%-i, isikusamasuste tuvastamine;

ii. kliendile sõltumatu kontrolli läbiviimine ja vajadusel kõrgema juhtkonna heakskiidu taotlemine uute ja olemasolevate klientide riskitundlikkuse alusel;

iii. põhjenduste ja asjaolude tuvastamine, miks klient kasutab keerukaid omandistruktuure ja/või on registreerinud äriühingu just konkreetsesse riiki;

iv. teabe hankimine kliendi ja tema tegeliku kasusaaja rikkuse allika ja/või päritolu kohta.

4.6.7. Kohustatud isik arvestab tugevdatud hoolsusmeetme valikul:

4.6.7.1. muu hulgas Eestile omaseid rahapesu ja terrorismi rahastamise riske ja meetodeid;

4.6.7.2. et hoolsusmeede maandaks tuvastatud tavapärasemast kõrgemat rahapesu ja terrorismi rahastamise riski, oleks selle riski jaoks efektiivne, proportsionaalne ja seda arvestav.

4.6.8. Kohustatud isik dokumenteerib ning järelevalveasutuse nõudmisel näitab, miks, millises osas ja milliseid tugevdatud hoolsusmeetmeid on kohustatud isik kliendile ärisuhte loomisel või ärisuhte kestel tehingutes rakendanud.

4.7. Hoolsusmeetmete erijuhud

4.7.1. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate hoolsusmeetmed

4.7.1.1. Virtuaalvääringu teenuse pakkujad ei tohi osutada teenuseid, mida on võimalik kasutada ilma tehingus osalevat isikut tuvastamata ja esitatud teavet kontrollimata. Virtuaalvääringu teenuse pakkujal on keelatud osutada teenuseid ärisuhte väliselt.

4.7.1.2. Virtuaalvääringu teenuse pakkujad peavad ärisuhte väliselt tehingute juhuti tegemisel või vahendamisel kohaldama hoolsusmeetmeid, kui tehingu väärtus on üle 1000 euro või sellega võrdväärne summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse tehingus ühe maksena või mitme seotud maksena ühe kuu jooksul.

4.7.2. Krediidiandjate ja -vahendajate hoolsusmeetmed (finantseerimisasutused, kes on RAB järelevalve all ning tegelevad muu hulgas ka krediidiandmise või vahendamisega, nt hoiu-laenuühistud, laenuandjad juriidilistele isikutele jne)

4.7.2.1. Krediidivahendajate puhul eeldab hoolsusmeetmete kohaldamine ärisuhte loomisel nii krediiti andva isiku kui ka krediidivõtja osas meetmete kohaldamist.

4.7.2.2. Kui krediidivõtja annab kokkuleppel kohustatud isikuga üle oma laenulepingust tulenevad õigused ja kohustused kolmandale isikule, peab kohustatud isik lepingu üleandmise hetkel tuvastama lepingu ülevõtja isiku ning kohaldama talle kõiki hoolsusmeetmeid.

4.7.2.3. Kohustatud isik peab krediiditoodete puhul, arvestades kliendi riskiprofiili ja temaga seotud riske ning kohustatud isiku riskihinnangut, asjakohasel juhul tuvastama seose krediidivõtja ning krediiti tagasi maksva isiku vahel. Eesmärgiks on tuvastada keerukaid, suure väärtusega ja ebatavalisi tehinguid ning tehingumustreid, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärast eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik.

4.7.3. Fondivalitsejate (Rahapesu Andmebüroo järelevalve all olevad fondid) hoolsusmeetmed

4.7.3.1. Fondiosaku (jms fondis osalust indikeerivate instrumentidega) tehingute puhul kohaldab kohustatud isik juhendis toodud hoolsusmeetmeid alltoodud erisustega

4.7.3.2. Kohustatud isik peab fondiosakute tehingute puhul, arvestades kliendi riskiprofiili ja temaga seotud riske ning kohustatud isiku riskihinnangut, asjakohasel juhul tuvastama (i) fondi osaku ostukorralduse andnud isiku ja osaku eest tasunud isiku vahelise seose, sellise seose põhjendatuse ning arusaadavuse ning (ii) fondi osaku müügikorralduse andnud isiku ja osaku müügist laekuvate rahaliste vahendite saaja vahelise seose ja sellise seose põhjendatuse ning

arusaadavuse. Eesmärgiks on tuvastada keerukaid, suure väärtusega ja ebataavalisi tehinguid ning tehingumustreid, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärasest eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik.

4.7.4. Valuutavahetusteenuse pakkujate hoolsusmeetmed

4.7.4.1. Valuutavahetusteenust võib osutada tehingus osalevat isikut tuvastamata, kui sularahas vahetatava summa väärtus ühekordses tehingus või seotud tehingutena ei ületa 1000 eurot.

4.7.5. Mittetulundusühingu ja sihtasutuse kohaldatavad hoolsusmeetmed

4.7.5.1. Mittetulundusühingud ja sihtasutused kohaldavad järgmisi hoolsusmeetmeid: i. kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku isikusamasuse tuvastamine ning esitatud teabe kontrollimine usaldusväärsest ja sõltumatust allikast hangitud teabe põhjal, sealhulgas e-identimise ja e-tehingute usaldusteenuste vahendite abil; ii. kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku esindaja isikusamasuse ja esindusõiguse tuvastamine ning kontrollimine; iii. tegeliku kasusaaja tuvastamine ja tema isikusamasuse kontrollimiseks meetmete rakendamine ulatuses, mis võimaldab kohustatud isikul veenduda, kes on tegelik kasusaaja, ja saab aru kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuurist; iv. ärisuhtest, juhuti tehtavast tehingust või toimingust arusaamine ja asjakohasel juhul selle jaoks täiendava teabe kogumine; v. teabe hankimine tuvastamiseks, kas isik on riikliku taustaga isik, tema pereliige või tema lähedaseks kaastöötajaks peetav isik.

4.7.5.2. Mittetulundusühingud ja sihtasutused kohaldavad eelnevas punktis kirjeldatud hoolsusmeetmeid alati, kui on kahtlus isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise või asjakohaste andmete ajakohastamise käigus varem kogutud dokumentide või andmete piisavuses või õigsuses, ning rahapesu või terrorismi rahastamise kahtluse korral.

4.7.6. Õigusteenuse osutajale kohaldatavate hoolsusmeetmete erisused (muu hulgas advokaat, notar, kohtutäitur, pankrotihaldur, audiitor)

4.7.6.1. Notar, advokaat, kohtutäitur, pankrotihaldur, audiitor ja muu õigusteenuse osutaja võivad kliendi, juhuti tehingus osaleva isiku ja tegeliku kasusaaja isikusamasust tuvastada ja esitatud teavet kontrollida ärisuhte loomise või tehingu tegemise ajal, kui see on vajalik, et kutsetegevuse tavapärasest käiku mitte katkestada, ja kui rahapesu või terrorismi rahastamise risk on väike. Hoolsusmeetmete kohaldamine tuleb sellisel juhul viia lõpule mõistliku aja jooksul pärast esmakontakti ja enne siduvate toimingute tegemist.

4.7.6.2. Audiitor kohaldab majandusaasta aruande auditit või ülevaatust tehes tegeliku kasusaaja tuvastamist ja tema isikusamasuse kontrollimiseks meetmete rakendamist ulatuses, mis võimaldab tal veenduda, kes on tegelik kasusaaja, ja saab aru kliendi või juhuti tehtavas tehingus osaleva isiku omandi- ja kontrollstruktuurist auditi või ülevaatuse ajal, vaadates sealjuures läbi kliendi juhatuse²² poolt tegeliku kasusaaja tuvastamiseks kogutud teabe.

4.7.7. Kauplejate hoolsusmeetmete erisused

4.7.7.1. Kaupleja kohaldab hoolsusmeetmeid vähemalt iga kord, kui talle tasutakse või ta tasub sularahas vähemalt 10 000 euro või sellega võrdväärse summa muus vääringus, sõltumata

²² Eraõigusliku juriidilise isiku osanikud, aktsionärid või liikmed peavad tegeliku kasusaaja andmete tuvastamise võimaldamiseks andma juriidilise isiku juhatusele kogu neile teadaoleva teabe tegeliku kasusaaja kohta, sealhulgas teabe tema omandiõiguse või kontrolli tegemise viiside kohta.

sellest, kas rahaline kohustus täidetakse ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe aasta jooksul.

4.7.8. Kinnisasja kasutustehingute vahendaja hoolsusmeetmete erisused

4.7.8.1. Isik, kes vahendab kinnisasja kasutustehinguid, kohaldab hoolsusmeetmeid vähemalt iga kord, kui tehinguga kokku lepitud kasutustasu väärtus on vähemalt 10 000 eurot kuus.

4.7.9. Kunstiteostega kauplejate hoolsusmeetmete erisused

4.7.9.1. Kunstiteostega kaupleja ja isik, kes vahendavad kunstiteoseid või ladustavad neid tolli vabatsoonis, kohaldavad hoolsusmeetmeid vähemalt iga kord, kui neile sellega seoses tasutakse või nad tasuvad summa väärtusega vähemalt 10 000 eurot korraga või mitme seotud maksena ühe aasta jooksul.

4.7.10. Hasartmängukorraldaja hoolsusmeetmete erisused

4.7.10.1. Hasartmängukorraldaja kohaldab hoolsusmeetmeid vähemalt võidu väljamaksmise, panuse tegemise või mõlemal korral, kui kliendi antav või saadav summa on vähemalt 2000 eurot või sellega võrdväärne summa muus vääringus, sõltumata sellest, kas rahaline kohustus täidetakse ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe kuu jooksul.

4.8. Teise isiku poolt kohaldatavad hoolsusmeetmed

4.8.1. Tegevuse edasiandmine

4.8.1.1. Kohustatud isikul on õigus, arvestades õigusaktide erinõudeid ja piiranguid, kasutada teise isiku teenuseid lepingu alusel, mille sisuks on tegevuste ja toimingute jätkuv tegemine, mis on vajalikud kohustatud isikute poolt klientidele teenus(t)e osutamiseks ning mida tavaolukorras teeks kohustatud isik ise. Teiseks isikuks selle punkti tähenduses on näiteks teenusepakkujad, alltöövõtjad jt isikud, kellele kohustatud isik annab üle nende teenuste osutamisega seotud tegevuse, mida kohustatud isik teeb reeglina ise oma majandustegevuses.

4.8.1.2. Kohustatud isik annab tegevuse edasi olukorras, kus kohustatud isiku nimel ning eest kohaldab RahaPTS-ist ja/või antud juhendist tulenevaid nõudeid keegi teine isik. Selline kohustus erineb teisele isikule tuginemisest, kus teine isik kohaldab RahaPTS-ist ja/või selle juhendi nõudeid seadusest tuleneva enda kohustuse täitmiseks, misjärel kasutab kohustatud isik neid enda kohustuste täitmisel ja tugineb nendele andmetele.

4.8.1.3. Tegevuse edasi andmiseks peab kohustatud isik kehtestama tegevuse edasiandmise poliitika/riskihinnangu, mille kinnitab kohustatud isiku juhatus. Selles dokumendis tuleb analüüsida, arvestada ja kirjeldada vähemalt:

- i. tegevuse edasiandmise mõju kohustatud isiku äritegevusele ning avalduvaid riske (näiteks operatsiooniriski, sh IT ja juriidilist riski, maineriski ning kontsentratsiooniriski);
- ii. tegevuse edasiandmise lepingu algusest lõpuni rakendatavat aruandlus- ja järelevalvekorda (sh tegevuse edasiandmise kirjelduse koostamist, tegevuse edasiandmise lepingu sõlmimist, lepingu täitmist kuni selle aegumiseni, situatsiooniplane ning lepingu lõpetamise strateegiaid);
- iii. teise isiku valimise ning hindamise korda ja metoodikat.

4.8.1.4. Kohustatud isik võib juhendi punktides 4.3.1 kuni 4.3.6 toodud hoolsusmeetmete (ehk isikusamasuse, tegeliku kasusaaja, riikliku taustaga isiku tuvastamise, rikkuse allika ja/või

päritolu ning ärisuhte eesmärgi ja olemuse) osalise või täieliku kohaldamise kohustuse edasi anda vaid:

i. teisele kohustatud isikule;

ii. organisatsioonile, ühendusele või liidule, mille liikmeks on kohustatud isikud, või

iii. muule isikule, kes kohaldab RahaPTS-is ning selles juhendis sätestatud hoolsusmeetmeid ja andmete säilitamise nõudeid ning kes on või on valmis olema nõuete täitmise osas Euroopa Majanduspiirkonna lepinguriigis rahapesu tõkestamise alase või finantsjärelevalve all.

4.8.1.5. Juhendi punktis 4.8.1.4 nimetatata hoolsusmeetmete kohaldamise kohustust ei saa edasi anda. Selline piirang ei kehti rahvusvahelise sanktsiooni tuvastamise ja rakendamisega seotud tegevuse edasiandmisele.

4.8.1.6. Kohustatud isik valib eelmises punktis toodud teise isiku vajaliku hoolsusega, et tagada sellise isiku võime täita RahaPTS-is ja selle juhendi nõudeid ning sellise isiku usaldusväärsus ja vajalik kvalifikatsioon. Kohustatud isiku tegevus(t)e üleandmisel peab kohustatud isik tagama, et teisel isikul on vajalikud teadmised ning oskused eelkõige kahtlaste ja ebahariliku iseloomuga olukordade tuvastamiseks ning ta on võimeline täitma kõiki õigusaktides sätestatud rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise nõudeid. Selle punkti täitmiseks peab kohustatud isik tagama teise isiku juhtide teavitamise nendest nõuetest ning rahapesu ja terrorismi rahastamise tõkestamise alase koolituse töötajate selles juhendis kirjeldatud punkti 3.7 ulatuses.

4.8.1.7. Tegevuse edasiandmiseks sõlmib kohustatud isik teise isikuga kirjaliku lepingu. Lepinguga tuleb tagada:

i. tegevuse edasiandmisega kaasnevate õiguste ja kohustuste jaotus, sh andmete säilitamise, rahapesu andmebüroo(de) teavitamine jms;

ii. et tegevuse edasiandmine ei takista kohustatud isiku tegevust ega RahaPTS-is ning selles juhendis toodud kohustuste täitmist;

iii. et teine isik täidab kõiki kohustatud isiku kohustusi, mis on seotud tegevuse edasiandmisega;

iv. et tegevuse edasiandmine ei takista järelevalvet kohustatud isiku üle;

v. et pädeval järelevalveasutusel on võimalik kohustatud isiku kaudu teha järelevalvet edasiantud tegevust teostavale isikule, sh kasutades kohapealset kontrolli või muud järelevalvemeedet;

vi. teise isiku vajalike teadmiste ja oskuste taseme ning võime ja selleks kohaldatavate meetmete kogum, sh regulaarne koolitus;

vii. kohustatud isikule piiranguteta õigus kontrollida RahaPTS-is ja selle juhendi nõuete täitmist;

viii. RahaPTS ja selle juhendi nõuete täitmiseks kogutavate dokumentide ja andmete säilitamine ning kohustatud isiku nõudmisel kliendi ja tema tegeliku kasusaaja tuvastamisega seotud dokumentide või muude asjakohaste dokumentide koopiade viivitamatu üleandmine või esitamine pädevale asutusele. Lepinguga peab tagama, et asjakohane teave hoolsusmeetmete

kohaldamisel antakse üle kohustatud isikule ja/või vastavad andmed ja dokumendid arhiveeritakse tema protseduurireeglitega ettenähtud korras;

ix. kohustatud isikule õigus vajadusel tegevuse edasiandmise leping teise isikuga lõpetada, kui viimane on jätnud lepingujärgsed kohustused täitmata või ei ole neid kohaselt täitnud.

4.8.1.8. Teise isiku poolt teenus(t)e osutamisel tuleb vältida olukorda, kus vajalikus ulatuses hooldusmeetmete rakendamine ei ole piisaval määral võimalik või see on muudetud võimatuks. Teisel isikul peab olema võimalik vajalikke hooldusmeetmeid rakendada täies ulatuses, muu hulgas peab tal olema võimalus kohustatud isiku kontaktisiku koheseks informeerimiseks ja tehingust keeldumiseks.

4.8.1.9. Kohustatud isikul on keelatud tegevusi edasi anda sellisele isikule, kes on asutatud suure riskiga kolmandas riigis.

4.8.2. Tuginemine kolmandale isikule

4.8.2.1. Kohustatud isik tugineb kolmandale isikule olukorras, kus viimane kohaldab RahaPTS-i ja/või selle juhendi nõudeid seadusest tuleneva enda kohustuse täitmiseks, misjärel kohustatud isik kasutab neid enda kohustuste täitmisel ja tugineb nendele andmetele. Selline kohustus erineb tegevuse edasiandmisest, kus kohustatud isiku nimel ning eest kohaldab RahaPTS-i ja/või selle juhendi nõudeid keegi kolmas isik.

4.8.2.2. Kohustatud isik võib selle juhendi punktides 4.3.1 kuni 4.3.4 nimetatud hooldusmeetme (ehk isikusamasuse, tegeliku kasusaaja ning riikliku taustaga isiku tuvastamise) osalisel või täielikul kohaldamisel tugineda teise isiku kogutud andmetele ja dokumentidele, kui kohustatud isik:

i. kogub kolmandalt isikult vähemalt teavet, kes on ärisuhet loov või tehingut tegev isik, tema esindaja ja tegelik kasusaaja ning mis on ärisuhte või tehingu eesmärk ja olemus;

ii. on taganud, et ta saab vajadusel viivitamata kätte kõik andmed ja dokumendid, mille puhul tugineti teise isiku kogutud andmetele;

iii. on teinud kindlaks, et teine isik, kellele tuginetakse, on ise kohustatud täitma ning täidab Euroopa Parlamendi ja nõukogu asjakohastes direktiivides sätestatuga võrdväärseid nõudeid, sh hooldusmeetmete kohaldamise, riikliku taustaga isiku tuvastamise ja andmete säilitamise nõudeid, ning on või on valmis olema nõuete täitmise osas riikliku järelevalve all.

4.8.2.3. Kohustatud isik rakendab piisavaid meetmeid, et tagada kohustuste täitmine vastavalt juhendi punktile 4.8.2.2, sh sõlmib selleks vajadusel lepingu ning kohaldab muid meetmeid.

4.8.2.4. Kohustatud isikul on keelatud tugineda sellisele isikule, kes on asutatud suure riskiga kolmandas riigis.

4.8.2.5. Nõuete täitmise ja seetõttu ka rikkumise eest vastutab kolmandale isikule tuginev kohustatud isik.

4.8.3. Lõplikult kasusaava isiku osas hooldusmeetmete kohaldamata jätmine

4.8.3.1. Juhul, kui kohustatud isik osutab teisele krediidi- või finantseerimisasutusele, sh virtuaalväeringu teenusepakkujale, korrespondentsuhte raames või sellele sarnanevat teenust, kus teenusest saavad kasu teenust saava krediidi- või finantseerimisasutuse kliendid (edaspidi

lõplikult kasusaav klient), ei pea kohustatud isik RahaPTS-is sätestatud korrespondentsuhtele seatud reeglite täitmise kohaldama lõplikult kasusaavale isikule hoolsusmeetmeid RahaPTS-i ja selle juhendi mõttes.

4.8.3.2. RahaPTS-i ja selle juhendi nõuete täitmise eest vastutab kohustatud isik.

4.9. Tehingud suure riskiga kolmandas riigis tegutsevate füüsiliste ja juriidiliste isikutega, sh FATF-i kõrge riskiga või koostööd mittetegevate riikidega

4.9.1. Kui kohustatud isik puutub oma majandustegevuses tehtava tehingu või kliendi kaudu kokku suure riskiga kolmanda riigiga, kohaldab ta lisaks tavapärastele hoolsusmeetmetele järgmisi hoolsusmeetmeid:

4.9.1.1. lisateabe hankimine kliendi ja tema tegeliku kasusaaja kohta;

4.9.1.2. lisateabe hankimine ärisuhte planeeritava sisu kohta;

4.9.1.3. teabe hankimine kliendi ja tema tegeliku kasusaaja rahaliste vahendite ning rikkuse allika ja/või päritolu kohta;

4.9.1.4. teabe hankimine planeeritud või teostatud tehingute põhjuste kohta;

4.9.1.5. kõrgemalt juhtkonnalt loa saamine ärisuhte loomiseks või selle jätkamiseks;

4.9.1.6. ärisuhte seire tõhustamine, suurendades kohaldatavate kontrollimeetmete arvu ja tihedust ning valides täiendavalt kontrollitavate tehingute näitajad.

4.9.2. Kohustatud isik kohaldab lisaks ülaltoodule vajadusel täiendavalt ka tugevdatud hoolsusmeetmeid vastavalt juhendi punktile 4.6.

4.9.3. Kohustatud isik jälgib pidevalt, kas tema tegevuskohariigi või tema esinduse, filiaali või tütarettevõtte tegevuskohariigi vastavad asutused või FATF on kehtestanud suure riskiga kolmandate riikide, sh FATF-i kõrge riskiga või koostööd mittetegevate riikide osas täiendavaid vastumeetmeid. Kohustatud isik kohaldab neid vastumeetmeid ning tagab, et need meetmed oleksid võetavate riskide osas efektiivsed ja proportsionaalsed.

5. Andmete säilitamine

5.1. Kohustatud isik peab registreerima ja säilitama:

5.1.1. teabe kohustatud isiku poolt ärisuhte loomisest või juhuti tehtavast tehingu tegemisest keeldumise asjaoludest vastavalt juhendi punktile 6.1.1;

5.1.2. teabe, kui infotehnoloogiliste vahendite abil ei ole võimalik hoolsusmeetmeid kohaldada;

5.1.3. tehingus osaleva isiku või kliendi algatusel ärisuhte loomisest või tehingu, sh juhuti tehingu tegemisest loobumise asjaolud, kui loobumine on seotud kohustatud isiku hoolsusmeetmete kohaldamisega;

5.1.4. isikusamasuse tuvastamise ja esitatud teabe kontrollimise aluseks olevate dokumentide originaale või koopiaid. Kui isikusamasus on tuvastatud digitaalselt ehk isikuga samas kohas viibimata, siis tuleb registreerida ja säilitada vastavalt valitud meetmele ka digitaalseks isiku tõendamiseks ette nähtud dokumendi andmed, teave elektroonilise päringu tegemisest isikut tõendavate dokumentide andmekogusse ning isikusamasuse tuvastamise ja kontrollimise

protseduuri heli- ja videosalvestise, samuti muud andmed (logid jms), mis tõendavad isikusamasuse tuvastamise käigus saadud andmete kontrollimist (sh kahe eraldi allika olemasolu). Andmeid ei pea registreerima ja säilitama ulatuses, milles kohustatud isik on võimeline eelnimetatud andmeid reprodutseerima andmete säilitamise 5-aastase tähtaja jooksul. Kohustatud isik peab olema igal ajal võimeline näitama, et on isikusamasuse tuvastamise käigus saadud andmeid kontrollinud ning näitama kontrollitud andmete päritolu usaldusväärset ja sõltumatut allikat, samuti kahe allika päritolu;

5.1.5. ärisuhte loomise aluseks olevaid, kuid juhendi punktis 5.1.4 nimetatuta dokumente, st juhendi punktis 4.3 toodud nõuete täitmiseks kogutud dokumendid;

5.1.6. tehingu tegemise kuupäeva või ajavahemiku ja tehingu sisu kirjelduse;

5.1.7. tehingutega seoses ka järgmised andmed:

5.1.7.1. seltsingu, ühisuse või muu juriidilise isiku staatust mitteomava isikute ühenduse esindajaga või usaldusfondi või usaldusisikuga tehinguid tehes asjaolu, et isik omab sellist staatust, ning registrikaardi väljavõtte registrist või tõendi sellise registri pidajalt, kus juriidilise isiku staatust mitteomav isikute ühendus on registreeritud;

5.1.7.2. vara hoiule võtmisel deponeerimisnumbri ja vara turuhinna hoiule võtmise päeval või vara täpse kirjelduse, kui nimetatud vara turuhinda ei ole võimalik määrata;

5.1.7.3. muu tehingu puhul tehingu summa, vääringu ja konto numbri.

5.1.8. ärisuhte seire käigus kogutud andmed ja dokumendid, st juhendi punktis 4.4 nõuete täitmiseks kogutud dokumendid (hõlmates igasugust tehingutest arusaamisega seotud analüüsi ning meetmeid tuvastamiseks keerukate, suure väärtusega ja ebatavaliste tehingute ja tehingumustrite, millel ei ole mõistlikku või nähtavat majanduslikku või õiguspärasest eesmärki või mis ei ole konkreetsele ärispetsiifikale iseloomulik, taust ja eesmärk);

5.1.9. sellest juhendist ning RahaPTS-i kohustuste täitmisega seotud kogu kirjavahetuse;

5.1.10. RAB teatamiskohustuse aluseks oleva teabe;

5.1.11. andmed kahtlaste või ebatavaliste tehingute või asjaolude kohta, millest RAB-i ei teavitatud;

5.1.12. teabe ärisuhte lõpetamise asjaoludest juhendi punkti 6.3.3 mõttes seoses hooldusmeetmete kohaldamise võimatusega.

5.2. Juhendi punktist 5.1 (v.a punktist 5.1.10) tulenevaid andmeid tuleb säilitada 5 aastat pärast ärisuhte lõppemist või juhuti tehtud tehingu tegemist. Punkti 5.1.10 teatamiskohustuse täitmisega seotud andmeid 5 aastat pärast teatamiskohustuse täitmist.

5.3. Kui kohustatud isik teeb hooldusmeetmete kohaldamiseks päringu riigi infosüsteemi kuuluvasse andmekogusse, siis loetakse andmete säilitamise kohustused täidetuks, kui teave elektroonilise päringu tegemisest sellesse registrisse on taasesitatav viie aasta jooksul pärast ärisuhte lõppemist või juhuti tehtud tehingu tegemist.

5.4. Kohustatud isik kustutab säilitatud andmed pärast tähtaegade möödumist, kui seda valdkonda reguleerivatest õigusaktidest ei tulene teistsugust korda. Pädeva järelevalveasutuse ettekirjutuse alusel võib rahapesu või terrorismi rahastamise tõkestamise, avastamise või

uurimise seisukohast olulisi andmeid säilitada kauem, kuid mitte rohkem kui viis aastat pärast esmase tähtaja möödumist.

5.5. Dokumente ja andmeid tuleb säilitada viisil, mis võimaldab ammendavalt ja viivitamata vastata RAB või vastavalt õigusaktidele teiste järelevalveasutuste, uurimisasutuste või kohtu päringutele. See hõlmab andmeid muu hulgas selle kohta, kas kohustatud isikul on või on eelmise viie aasta jooksul olnud ärisuhe päringus nimetatud isikuga ning milline on või oli selle suhte olemus.

5.6. Dokumentide ja andmete säilitamise viis hõlmab muu hulgas andmete säilitamist süstemaatilisel kujul. See hõlmab näiteks ärisuhte loomisel kohaldatud hooldusmeetmete käigus kogutud dokumentide ja andmete jaotamist muu hulgas kronoloogiliselt ning ärisuhte seire ja kohaldatud hooldusmeetmete käigus kogutud dokumentide ja andmete säilitamist viisil, mis võimaldab kiiresti ja arusaadavalt seostada neid teostatud tehingutega (vajadusel dokumendid vastavalt pealkirjastada ja säilitada kronoloogiliselt).

6. Rahapesu Andmebüroole täidetav teatamiskohustus

6.1. Kohustatud isik on kohustatud teatama RAB-ile (i) tegevuse või (ii) asjaolud, mille ta tuvastab majandustegevuse käigus ja mille:

6.1.1. tunnused osutavad kuritegelikust tegevusest saadud tulu kasutamisele või sellega seotud kuritegude toimepanemisele (tegemist eelkõige kahtlase ja ebahariliku tehingu või tegevuse teatega ehk UTR-iga või UAR-iga);

6.1.2. puhul tal on kahtlus või ta teab või mille tunnused osutavad rahapesule või sellega seotud kuritegude toimepanemisele (tegemist eelkõige rahapesu kahtlusega tehingu teatega ehk STR-iga);

6.1.3. puhul tal on kahtlus või ta teab või mille tunnused osutavad terrorismi rahastamisele või sellega seotud kuritegude toimepanemisele (tegemist eelkõige terrorismi rahastamise kahtlusega tehingu või tegevuse teatega ehk TFR-iga);

6.1.4. puhul esineb a juhendi punktide 6.1.1 kuni 6.1.3 tegevuse või asjaolude katse.

6.2. Rahapesu Andmebüroole tuleb teatada:

6.2.1. kohustatud isikul ka ärisuhte loomisest või juhuti tehtavast tehingust keeldumise asjaoludest ning ärisuhte erakorralisest ülesütlemisest (eelkõige kahtlase ja ebahariliku tehingu või tegevuse teade);

6.2.2. kohustatud isikul ka igast teatavaks saanud tehingust, kus rahaline kohustus suurusega üle 32 000 euro või sellega võrdväärne summa muus vääringus täidetakse sularahas, sõltumata sellest, kas tehing tehakse ühe maksena või mitme seotud maksena kuni ühe aasta jooksul (eelkõige summapõhine teade ehk CTR);

6.2.3. audiitor, kellele kutsetegevuse käigus saab teatavaks informatsioon tehingust, millest teine kohustatud isik oleks punkti 6.2.2 kohaselt pidanud teavitama RAB-i, teatab sellest RAB-ile hiljemalt kaks tööpäeva pärast selle informatsiooni saamist (eelkõige summapõhine teade ehk CTR);

6.2.4. notarile, advokaadile, kohtutäiturile, pankrotihaldurile, ajutisele pankrotihaldurile ja muu õigusteenuse osutajale ega audiitorile, raamatupidamisteenuse pakkujale ja raamatupidamise või maksustamise valdkonnas nõustamisteenuse pakkujale ei kohaldata RahaPTS § 49 lõigetes 1-4 toodud teatamiskohustust, kui ta:

- i. hindab kliendi õiguslikku olukorda, kaitseb või esindab klienti kohtu-, vaide- või muus sellises menetluses,
- ii. sealhulgas nõustab klienti menetluse alustamise või vältimise küsimuses, sõltumata sellest, kas teave on saadud enne menetlust, menetluse kestel või pärast menetlust.

6.3. Juhendi punktis 6.1 ja 6.2 nimetatud teated tuleb teha enne tehingu tegemist, kui kohustatud isikul on kahtlus või ta teab, et tegemist on rahapesu või terrorismi rahastamisega või sellega seotud kuritegude toimepanemisega ja kui nimetatud asjaolud tuvastatakse enne tehingu tegemist. Arvestades rahapesu ja terrorismi rahastamise kuritegude toimepanemise kiirust, võib teatamiskohustuse täitmine enne tehingu tegemist olla asjakohane ka muudel juhtudel. Kui tehingu edasilükkamine võib tekitada olulist kahju, selle tegemata jätmine ei ole võimalik või võib takistada võimaliku rahapesu või terrorismi rahastamise toimepanija tabamist, tehakse tehing ning pärast seda esitatakse teade RAB-ile. Selliste asjaolude tuvastamiseks on kohustatud isik kontaktis RAB-iga.

6.4. Igal juhul (st muu hulgas ka olukorras, kus tegevus või asjaolu tuvastatakse pärast tehingu tegemist) tuleb teatamiskohustus täita viivitamata, kuid hiljemalt kaks tööpäeva pärast tegevuse või asjaolude tuvastamist või tegeliku kahtluse tekkimist (st olukorda, kus kahtlust ei ole võimalik ümber lükata). Viivitamata teatamise eesmärk on anda RAB-ile võimalus enda kahtluse tekkeks ja oma meetmete kohaldamiseks, arvestades, et rahapesu või terrorismi rahastamine on protsess, kus ühe tööpäeva jooksul võib kuritegeliku tegevuse tulemusena saadud vara või kuritegelikel eesmärkidel kasutatav vara, eelkõige finantsvarasid, kanda tihti läbi mitme riigi krediidi- ja finantseerimisasutuste, mistõttu kiire teatamine aitab nn mustale rahale efektiivsemalt jälile jõuda.

6.5. Lisaks juhendi punktis 6.3 nimetatud olukorrale peab kohustatud isik ka muul asjakohasel juhul ära ootama RAB tagasiside enne ärisuhte loomisest keeldumist või ärisuhte erakorralist ülesütlemist.

6.6. Olukorras, kus nn summapõhise teate või ärisuhte loomisest või erakorralisest lõpetamisest tuleneva teate puhul ja kliendi või temaga seotud asjaolude osas on kohustatud isik tuvastanud juhendi punktis 6.1 nimetatud tegevuse või asjaolud, tuleb teatamiskohustust täita ka juhendi punkti 6.1 mõttes, kusjuures see võib toimuda ka sama teate raames, kuid tuleb teha viide erinevatele indikaatoritele.

6.7. Juhul, kui kohustatud isiku teatamiskohustuse täitmise aluseks ei ole rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus, vaid nn kahtlane või ebaharilik tehing, ning selliseid kahtlaseid ja ebaharilikke tehinguid ja selle alusel tehtud teateid on mitmeid või need on jätkuvad (ja selline teadete tegemine ei ole RAB-iga erakorraliselt kokku lepitud), peab kohustatud isikul tekkima rahapesu või terrorismi rahastamise kahtlus, misjärel lisaks asjakohasele teatele tuleb kohaldada hoolsusmeetmeid ka muus osas ning otsustada tehingu tegemisest keeldumine.

8. Juhendi rakendamine

Juhendi toodud soovitude elluviimiseks kohustatud isiku organisatsioonis annab RAB turuosalistele 3-kuulise üleminekutähtaja, mis hakkab kulgema alates juhendi kehtestamisest.